

OM DÅBEN

En debatbog om dåben i Folkekirken

Af Georg Klinting

Udgivet på internettet 1998

FORORD

Dåben er kirkens indgangsdør. Dåben er kirkens vigtigste og fornemste kirkelige handling. Derfor er det afgørende, hvilke signaler kirken sender til de folk, der kommer for at få et barn døbt – eller sender til den voksne, der selv kommer gående for at blive døbt.

Folkekirkens dåbsritual fortæller menighed og præst, hvad der skal siges og gøres under dåbshandlingen. Samtidig er ritualet grundlaget for at forstå dåbens indhold og betydning. Eller rettere: ritualet er grundlaget for at forstå dåben, sådan som ritualet vil have til os til at forstå den.

Men vi har andre kilder til at forstå dåben end det autoriserede dåbsritual. Vi har det ny testaments vidnesbyrd om dåben, vi har de kirkehistoriske udredninger om dåbssynet gennem tiderne, og vi har den dogmatiske tænkning omkring dåben, hvori blandt andet folkekirkens bekendelsesskrifter indgår.

Disse andre kilder hjælper os til at forstå, at folkekirkens dåbsritual ikke er hævet over kritik. Der er sider af dåben, som ikke kommer til sin fulde ret i folkekirkens dåbsritual, og der er andre sider, som til gengæld er overbetonet. Dåbsritualet taler med andre ord ikke så klart og kraftigt om dåben, som det kunne gøre.

Nu er folkekirkens dåbsritual som bekendt kongeligt autoriseret. Deri ligger, at folkekirken som institution står inde for, at en dåb forrettet efter det autoriserede ritual er i orden som dåb betragtet. Den kgl. autorisation er endvidere forbundet med et restriktivt krav om, at præsten skal benytte et autoriseret dåbsritual – om ikke det senest autoriserede fra 1992 så dog et tidligere autoriseret ritual. Heri ligger en beskyttelse af menigmand mod liturgisk selv-tægt fra præstens side.

Kirkens ritualer er fælleseje. De udtrykker det, som menigheden er fælles om. Dåbsritualet er i så henseende *ritualet over alle ritualer*, fordi dåben er kirkens indgangsdør. Derfor er det godt, at dåbsritualets ordlyd er lagt fast i et autoriseret ritual. Men når det er sagt, må straks gøres en tilføjelse: trygheden ved autoriserede ritualer tager sig betalt, idet præst og menighed må

leve med de svagheder, der er ved de autoriserede ritualer. Min påstand er, at svaghederne ved det senest autoriserede dåbsritual er så åbenbare, at der må gang i arbejdet med at forberede et nyt ritual.

Ansvar for, at kirkens ritualer er til at leve med, ligger umiddelbart hos kirkens ledelse. Med folkekirkens nuværende ledelsesstruktur vil det i realiteten sige hos biskopperne. Men forfatteren til denne bog hylder den antagelse, at kirkens ledelse forvalter sit ledelsesansvar på menighedens vegne. Og det vil i virkeligheden sige på et mandat fra menigheden, selv om ledelsens mandat til at være ledelse ikke er ordentligt defineret med den kirkeordning, vi har.

Min pointe er, at folkekirkens menighed har ret til – og i grunden også pligt til – at besinde sig på folkekirkens forståelse af dåben, i særdeleshed som denne forståelse af dåben kommer til udtryk i dåbsritualet. Menigheden har næppe grund at vente på, at initiativet til en sådan besindelse skal udgå fra biskopperne. Dels er det et spørgsmål, hvad biskopperne arbejdsmæssigt kan overkomme, og dels er det som antydning uklart, hvilket mandat biskopperne har til at tage initiativer på folkekirkens vegne.

Endnu mindre har menigheden grund til at vente på, at et initiativ skulle udgå fra folketingets kirkeudvalg eller fra kirkeministeren. Kirkens politiske ledelse vil formentlig hævde, at folkekirkens forståelse af dåben er et »indre kirkeligt anliggende«, som den politiske ledelse ikke skal blande sig i.

Men hvis kirkens græsrodder selv påtager sig et stykke vedholdende og kvalificeret arbejde med at overveje folkekirkens dåbssyn og i forlængelse af dette arbejde retter en konkret kirkepolitisk henvendelse til kirkens ledelse – f.eks. om at nedsætte en ny liturgikommission – så er der vel grund til at antage, at kirkens ledelse vil lytte til kirkens græsrodder. Bogen skal læses som et bidrag til det græsrodsarbejde, jeg efterlyser.

Dåben er det gennemgående tema for denne bog. Jeg tager udgangspunkt i folkekirkens autoriserede dåbsritual og når frem til et bud på, hvordan et nyt dåbsritual kunne se ud. Undervejs tager jeg fat på nogle hovedtemaer i kirkens troslære, som på godt og ondt har fået betydning for folkekirkens dåbs-

syn. Endelig inddrager jeg konfirmationsritualet, fordi folkekirkens forståelse af konfirmationen bygger på et uholdbart dåbssyn. Et nyt konfirmationsritual er derfor ikke mindre nødvendigt end et nyt dåbsritual.

I et afsluttende kapitel gør jeg mig nogle betragtninger over, hvordan arbejdet med en revision af ritualerne kunne gribes an, så man ikke gentager de fejl, som blev begået ved den seneste revision.

Bogen er skrevet med en bred læserkreds for øje. Stoffet er disponeret i kapitler på en sådan måde, at bogen vil være velegnet til studiekredsbrug. Teologiske problemstillinger har jeg prøvet at forklare, så ikke-teologer kan være med. Litteraturhenvisningerne er skåret ned til et minimum. De kilder, jeg øser af, er nævnt i selve teksten.

Norup på Nordfyn, i april 1998

Georg Klinting, sognepræst

KAPITEL 1

DÅBEN SOM VELSIGNELSE

Ved barnedåb går det an at trække på fortællingen om Jesus, der velsigner små børn. Men skal der trækkes på samme fortælling også ved voksendåb, går det galt. Det seneste dåbsritual afslører behovet for en grundig besindelse på, hvad dåben i grunden er.

Lad os tage udgangspunkt i den situation, at der er barnedåb i kirken. Præsten har i forvejen gennemgået ritualet med forældrene, så de er på det rene med gangen i dåbshandlingen. Men vidtløftige forklaringer af, hvad de enkelte led i ritualet betyder, har han klogeligt undladt. Meningen var jo ikke at gøre dåben til et teologisk problem, men blot at bidrage til, at forældrene kan være trygge i situationen ved deres barns dåb, så de siden kan tænke tilbage på dagen med glæde og med kirken i venlig erindring.

Præsten kan tillade sig at være forholdsvis ubekymret med hensyn til, hvor solide forældrenes og faddernes begreber om dåben er. Der er jo tale om voksne, konfirmerede mennesker. De må kunne huske noget om dåben fra den gang, de gik til præst. Og ellers har de vel fra tid til anden overværet en barnedåb i kirken, måske endda selv stået fadder til et barn.

Det korte af det lange er, at præsten er nødt til at gå ud fra, at den folkelige forudforståelse af dåben kan bære. Han må tro på, at forældre og faddere har tilstrækkelig godt fat i, hvad dåben betyder, til at dåbshandlingen kan blive til opbyggelse for dem. Han må sætte sin lid til, at dåbsritualet selv hjælper til at tolke for de tilstedeværende, hvad dåben betyder.

Hvad er det så for bevæggrunde, der får et forældrepar til at henvende sig til præsten om barnedåb? Det kan der næppe gives noget enkelt og entydigt svar på. Men spørger vi i stedet, hvilke forventninger til dåben kirken er indstillet på at imødekomme, tegner sig et ret entydigt billede. Kirken signalerer

med sit dåbsritual, at kirken ønsker dåben opfattet som en velsigneshandling.

På den måde knytter kirken til ved den religiøse modtagelighed, som gerne kendetegner nybagte forældre. Sagen er den, at nybagte forældre endnu har i frisk erindring det underfulde, men også farefulde øjeblik, da barnet forlod fostertilværelsens tryghed og kom ud til den verden, hvor de selv som forældre befinder sig. De er endnu meget bevidste om, hvor skrøbelig en gave livet er, og at barnet er afhængigt af andet og mere end deres egen omsorg for det. Tanken om at bære barnet frem for Guds ansigt og bede om Guds beskyttelse af det spiller derfor givetvis en rolle, når forældrene beslutter sig for at opsøge helligdommen og lade præsten forrette den hellige handling med deres barn.

Kirken på sin side kommer så dette ønske om guddommelig beskyttelse af barnet i møde ved at lægge vægt på dåbens karakter af guddommelig velsigneshandling. I den grad lægger kirken vægt på, at dåben er velsignelse, at velsignelsesaspektet kommer til at trække mere, end der er teologisk dækning for.

Og nu er tiden inde til at se på dåbsritualet. Det er 1912 ritualet, jeg i hele bogen henviser til, medmindre jeg udtrykkeligt gør opmærksom på andet. Det er stadig dette dåbsritual, de fleste forbinder med barnedåb i folkekirken. Og det kan i øvrigt også stadig benyttes, efter at det senest autoriserede dåbsritual fra 1992 er kommet til. Folkekirkens dåbsritual citerer Markusevangeliet kap. 10 vers 14b-16:

Lad de små børn komme til mig; dem må I ikke hindre; thi Guds rige hører sådanne til. Sandelig siger jeg Eder: den, der ikke tager imod Guds rige ligesom et lille barn, han kommer slet ikke ind i det. Og han tog dem i favn og lagde hænderne på dem og velsignede dem.

Det er altså vor Herre selv, der indbyder til dåben. Han åbner så at sige favnen for de børn, som netop her og nu bliver båret til døbefonten. Strengt taget handler de citerede ord nu ikke om dåb, men om velsignelse af små børn. Jesus døber ikke børnene, han velsigner dem.

Problemet med at bruge fortællingen i dåbens sammenhæng er, at den kristne dåb dengang endnu ikke var indstiftet, og at Jesus i øvrigt slet ikke gav sig af med at døbe folk. Han gav sig heller ikke af med at velsigne folk i bred almindelighed. Fortællingen om Jesus, der velsigner de små børn, er netop en enkeltstående fortælling om en særlig begivenhed. Men pointen i, at kirken bruger fortællingen om børnevelsignelsen i dåbsritualet, er selvfølgelig, at dåben dermed kommer til at fremstå som velsignelsehandling.

For en dramaturgisk betragtning er det genialt at bruge fortællingen om børnevelsignelsen til at tyde den dåbshandling, der finder sted her og nu. Det giver nemlig oplagte muligheder for identifikationer. Forældrene og fadderne kan identificere sig med de forældre i evangeliet, der bærer deres børn til Jesus. De kan identificere dåbsbørnene med de børn, som Jesus velsignede, og de kan identificere Jesu velsignelsehandling med den dåb, som præsten forretter ved døbefonten. Endelig kan ordene om ikke at hindre de små børn i at komme til Jesus høres af menigheden som en formaning om ikke at hindre børn i at blive døbt.

Men hvad var det egentlig, Jesus foretog sig med de børn, han tog i favn, lagde hænderne på og velsignede? Ja, ingen bed dengang mærke i, hvad Jesus sagde til børnene eller deres forældre, så det vi hører ikke noget om. Derimod gjorde det indtryk, hvad der gik lige forud for velsignelsen af børnene. Det har vi et vidnesbyrd om i Mark 10,13-14a:

Og de bar nogle små børn til Jesus, for at han skulle røre ved dem; disciplene truede ad dem, men da Jesus så det, blev han vred...

Hvorfor blev Jesus vred? Jesus blev vred, fordi disciplene ville have ham for sig selv. De tåler ikke, at han vier børnene sin opmærksomhed. De har i virkeligheden ikke fattet, hvor rummeligt det Guds rige er, som Jesus er repræsentant for. De tror, Guds rige er reserveret for dem, der har gjort sig særlige anstrengelser for at få adgang til det, og som måske har lidt særlige afsavn, hvad disciplene selv med rette kan føle, at de har gjort. De har jo forladt slægt og venner for at være på vandring med Jesus. Psykologisk er det meget forståeligt, at disciplene vil høste belønning for deres indsats. Det er ikke nok for disciplene at have fået adgang til det Guds rige, Jesus repræsenterer. Det er ikke nok for dem at have fået adgangen som gave. Nej, de vil have

adgangen *som belønning*, de vil have den som en rettighed, de kan nyde i andres påsyn.

Men det er Jesus meget om at gøre at rive disciplene ud af deres vildfarelse, og han kan netop bruge situationen med børnene til det. Hvis børnene nemlig skal have adgang til Guds rige, så må det nødvendigvis blive som gave og ikke som belønning. For Jesus er der ikke skyggen af tvivl om, at børnene skal have adgang til Guds rige. Derfor tager Jesus imod børnene og velsigner dem som pant på, at Guds rige er deres. Til disciplene siger han, at de skal tage ved lære af, at børnene har adgang til Guds rige, for »den der ikke modtager Guds rige ligesom et lille barn, kommer slet ikke ind i det.«

De ord gav Jesu disciple noget at tygge på dengang. Men som vi i dag hører ordene læst op ved en barnedåb, fornemmer vi næppe deres oprindelige skarphed. Ordene om at tage imod Guds rige som et lille barn kan næppe forurolige noget menneske i en kirke, hvor der er årtusindlang tradition for barnedåb. Ordene forstyrrer på ingen måde dåbsmenighedens enfoldige andagt omkring den velsignelsehandling, der er i gang, og kører på sin vis teologisk friløb.

Men ordene har alligevel fået en vidtrækkende teologisk funktion, idet de er kommet til at tjene legitimeringen af den opfattelse, at barnedåb er en rigtigere form for dåb end voksendåb, og at barnedåben bør danne model for den dåbshandling, kirken har at tilbyde folk, der kommer som voksne og ønsker at blive døbt. Jeg skal senere i dette kapitel komme nærmere ind på den problemstilling.

Som sagt handler Mark 10,14b-16 ikke om dåb, men om velsignelse. Men effektivt er det at bruge fortællingen i et barnedåbsritual. Her bliver jeg dog nødt til at gøre opmærksom på en interessant forskel mellem det senest autoriserede ritual fra 1992 og 1912 ritual:

1912 ritual springer hen over disciplenes forsøg på at holde børnene væk. Jesu vrede hører vi heller ikke om. I stedet indleder ritualet fortællingen således: »Og om børnene siger han ...«. Der opbygges let og elegant en illusion om, at det er dåbsbørnene her og nu, Jesus taler om. Når jeg her siger »illusion«, er det ikke ment nedsættende. En illusion kan godt være opbyggelig,

og det er netop en opbyggelig illusion, der her er tale om med denne omtydning af børnevelsignelsen til at handle om barnedåben.

1992 ritualet derimod medtager Mark 10,13-14a og indleder endda med at anføre, at det er evangelisten Markus, der skriver det følgende. Og så lader ritualet ellers Markus skrive om disciplenes obstruktionsforsøg og Jesu vrede. Først derefter kommer de opbyggelige ord: »Lad de små børn etc.« – Illusionen om, at det er dåbsbørnene her og nu, Jesus taler om, er ødelagt, inden den når at komme i stand. De børn, Jesus taler om, er ikke uden videre de tilstedeværende dåbsbørn. Og den dåbshandling, præsten udfører, er heller ikke uden videre den velsignelseshandling, Jesus foretager sig. Glansen er gået af fortællingen, må man sige. Hvad Markus skriver forbliver en episode i fortiden.

Vel, endnu er vi kun nået til ritualets indledning. Vi er ikke nået frem til kernepartiet. Vi er ikke nået frem til det sted i ritualet, hvor præsten begynder at røre ved barnet – eller i det mindste begynder at bruge sin hånd til noget. Jeg mener, man kan sige, der er tre led i ritualet, hvor der virkelig sker noget og ikke bare siges noget. Det første led er kors-tegnelsen for barnets ansigt og bryst. Det andet led er overøsning med vand i den treenige Guds navn. Det tredje led er håndspålæggelse med overdragelse af Fadervor.

Det første led er til at forstå for enfoldige sjæle. Korsets tegn slås for barnets ansigt og bryst, så barnet kan blive et kristent menneske både på forstand og på hjerte. Der er et levn af besværgelse i korstegningen. Det onde besværtes i den korsfæstede navn. Korsets tegn beskytter mod det onde. Der er betydningsmæssigt ikke langt fra korstegningen i dåben til at give dåbsbarnet en amulet om halsen i form af et dagmarkors. I begge tilfælde har korsets tegn en funktion som beskyttelse mod det onde.

Det andet led er også til at forstå for enfoldige sjæle. Vandpjaskeriet over fadet i døbefonten giver forældrene frydefulde associationer i retning af den daglige badning af den lille. Måske giver vandet også associationer i retning af fostervandet – det vand, der skyllede ud over jordemoderens hænder, da den lille kom til verden. Men i hvert fald er dåben et bad, som er helligt, fordi Guds hellige navn nævnes.

Endelig er også det tredje led til at forstå for enfoldige sjæle. Præstens hånd berører barnets isse, medens barnebønnen Fadervor bedes. Enhver kan se, at barnet får Fadervor med sig hjem i dåbsgave.

Disse tre led i ritualet er indholdsfulde nok, til at dåben bliver en opbyggelig begivenhed for de tilstedeværende. Vist er der mere at sige om dåbens indhold, men de nævnte ting rækker som et solidt fundament for forældrenes og faddernes forståelse af dåben. Siden kan der altid bygges oven på det lagte fundament. Og ingen forhindrer forældrene og fadderne i at dygtiggøre sig til den gerning at oplære barnet i den kristne tro.

På dette sted vil jeg nævne en ting, som ikke hører til selve ritualet, men som spiller en betydelig rolle for den folkelige forståelse af dåben, nemlig de dåbsvers, der sædvanligvis synges som afslutning på en dåbshandling. Jeg holder mig her til Ingemanns morgensalme »Nu titte til hinanden« og Grundtvigs vers »Guds fingre grande«, som er det andet vers af hans salme »Sov sødt, barnlille«.

Ingemanns salme henter tydeligvis sine billeder fra fortællingen om børnevelsnelsen. Vers 4: »Guds Søn har os så kær / han er børnevennen stor / han bærer barnet op til Gud på armen«. Og vers 5: »O du, som os velsigned og tog i favn de små«. Der er ingen tvivl om, at Ingemann med sin omtale af børnevelsnelsen henviser til barnedåben, omend det ikke er det konkrete dåbsritual, han henviser til.

Det sidste gør Grundtvig derimod: »Guds fingre grande / slog kors for din pande / Guds enbarnes røst / slog kors for dit bryst / thi skal ingen djævel dig skade«. De ord henviser til den konkrete rituelle korstegnelse for barnets ansigt og bryst. Til gengæld er velsignelsesaspektet blot indirekte til stede i Grundtvigs vers, nemlig i det billede, at det er »Guds fingre grande«, der udfører korstegningen.

Der er dramatik på hos Grundtvig. Der pågår en kamp mellem Gud og djævel i hans vers. Men dåben bliver den skelsættende begivenhed. Der er tale om et før og et efter: »Nu kan i din dåb / med saligheds håb / din sjæl og dit hjerte du bade.« Hos Ingemann er der mere tale om en tilstand end om en

skelsættende begivenhed. Velsignelsen er malet i lyse farver. Der er sommersol og fuglekvidder i hans salme. Det dramatiske er begrænset til, at »Gud ånder på øjet, når det græder.«

Det gør en forskel, om der synges Ingemann eller Grundtvig ved barnedåben. Ingemanns salme fastholder billedet af dåben som børnevelsignelse. Grundtvigs salmevers åbner et vindue mod at forstå dåben som en pagt mellem Gud og menneske: »Nu kan i *din* dåb...«.

Indtil nu har jeg talt om barnedåb og kun lige strejft begrebet voksendåb. Men det sker ikke så sjældent i disse år, at en præst får en henvendelse om at døbe et menneske, der af en eller anden grund ikke er blevet døbt som barn. Ofte drejer det sig om en ung i 13 års alderen, der ønsker at blive konfirmeret og i den anledning beder om blive døbt.

En sådan »konfirmanddåb« er at betragte som voksendåb, allerede af den grund at vedkommende selv har bedt om dåben og kommer gående til dåben på egne ben. Og hvad enten der nu er tale om dåb af en grøn konfirmand eller om dåb af en voksen i moden alder, har voksendåb karakter af en personlig bekendelseshandling. Den voksne bekender selv troen på den treenige Gud og tilkendegiver selv ønsket om at modtage dåben.

I selve den rituelle udgangssituation er der altså forskel på barnedåb og voksendåb. Det giver derfor umiddelbart sproglig mening at skelne mellem barnedåb og voksendåb. Men er der også indholdsmæssigt forskel på barnedåb og voksendåb? Det er et godt spørgsmål. Lad os se på, om dåbsritualet gør forskel på barnedåb og voksendåb. Først ser vi på dåbsritualet af 1912, som i virkeligheden består af to ritualer. Foruden ritualet for barnedåb indeholder det et særskilt ritual for voksnes dåb. Bagefter ser vi på 1992 ritualet, der ikke har noget særskilt voksendåbsritual.

1912 ritualet for voksendåb udmærker sig ved, at fortællingen om børnevelsignelsen fra Mark 10,14b-16 er udskiftet med en henvisning til bjergprædikenens ord i Matt 7,7: »Bed, så skal der gives jer; søg, så skal I finde; bank på, så skal der lukkes op for jer.« Denne skrifthenvisning er indarbejdet i

den forbøn, som præsten læser over den, der skal døbes, og som munder ud i disse ord:

Så giv nu denne, som beder, dine gaver, og oplad døren for ham (hende), som banker, at han (hun) må få den evige velsignelse i dette himmelske bad og arve dit rige, som du har lovet og tilsagt os alle ved vor Herre Jesus Kristus!

Vi skal lægge mærke til, at teksten nok karakteriserer dåben som en velsignelse, endda en evig velsignelse, men dåbens karakter af velsignelse er ikke heftet op på en velsigneshandling fra Jesu side, sådan som tilfældet er i ritualet for barnedåb, hvor velsignelsen er heftet op på en bestemt tydning af evangeliet om Jesus, der velsigner små børn.

Derimod er velsignelsen heftet op på »dette himmelske bad« d.v.s. selve dåbshandlingen. På det punkt er ritualet selvrefererende. Ritualet lader os forstå, hvori velsignelsen består, nemlig at vi skal »arve dit rige, som du har lovet og tilsagt os alle ved vor Herre Jesus Kristus«. Men det giver os ingen hjælp til at forstå, hvorfor netop dåben er vejen til at få del i denne velsignelse. I stedet for at forklare det giver ritualet sig til at beskrive fromheden hos det menneske, der skal døbes, idet ritualet går ud fra, at en sådan fromhed er til stede som forudsætning for at modtage dåben.

De citerede ord fra bjergprædiken om at bede, banke på og søge er imidlertid af ganske generelt indhold og har intet specifikt med dåben at gøre. I ritualets sammenhæng kommer ordene til at fungere som højtidelig staffage, d.v.s. som uforpligtende skønsnak, der skal dække over, at der er for lidt teologisk gods i ritualet.

Der er mere at sige om voksendåbsritualet af 1912, først og fremmest alt det som det har til fælles med barnedåbsritualet. Men det lader jeg ligge til senere. I denne sammenhæng drejer det sig om at se på, hvad folkekirken har at tilbyde i den situationen, at et voksent menneske skal døbes.

Vi går nu til ritualet af 1992. Som allerede nævnt er der ikke længere noget særskilt voksendåbsritual. Det samme ritual skal bruges som ved barnedåb, dog med visse redaktionelle ændringer, der tager højde for situationen. Det

hedder ikke længere: »Tag i nåde mod dette barn, som vi bærer frem for dit åsyn«, men: »Tag i nåde mod ham (hende), som i dag kommer til den kristne dåb«. Det indledende spørgsmål: »Er barnet hjemmedøbt?« er blevet til »Er du tidligere døbt?« Og med hensyn til spørgsmålet: »Hvad er barnets navn?« står der i ritualbogen: »Ved dåb af voksne udelades dette spørgsmål normalt« (men det kan altså bruges!) Princippet er tydeligvis, at voksendåb skal ligne barnedåb mest muligt.

Den mest påfaldende forskel i forhold til 1912 ritualen er, at nu skal fortællingen Mark 10,13-16 om børnevelsignelsen bruges også ved voksendåb. Og for at ingen skal være i tvivl om meningen med denne læsning, hedder det umiddelbart herefter: »*Så vil vi nu hjælpe dig til hans velsignelse* ved at døbe dig i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn«. Ritualen insisterer altså på, at børnevelsignelsen er en brugbar tydningsnøgle til forståelsen af dåben også for den voksne.

Men spørgsmålet er rigtignok, hvordan fortællingen om børnevelsignelsen høres af den voksne, som skal døbes. Vi kan hurtigt se, at det må være småt med opbyggelige identifikationsmuligheder. Den voksne kan jo ikke identificere sig med de små børn i fortællingen, der blev båret hen til Jesus, for den voksne er kommet gående til dåben på egne ben og på eget initiativ og er i øvrigt ikke et spædbarn. Heller ingen af de voksne personer, der optræder i fortællingen, er brugbare emner for identifikation. Forældrene, som bar de små børn, er uinteressante. Det samme er disciplene, som ville hindre forældrene i at nå frem til Jesus med de små børn.

Tilbage er selve dette, at Jesu udfører en velsigneshandling. Ritualen insisterer altså på, at børnevelsignelsen er et brugbart billede på dåben, når der er tale om voksendåb. Men derved påstår ritualen indirekte, at den voksne i virkeligheden er et hjælpeløst spædbarn for Vor Herre. Denne påstand om den voksnes hjælpeløshed over for Vor Herre accentueres i øvrigt af, at der i ritualen savnes enhver antydning af, at det kunne være forbundet med åndelig myndighed at være en Kristi discipel.

Det korte af det lange er, at brugen af børnevelsignelsen ved voksendåb gør ritualet utroværdigt. Ritualet repræsenterer ikke blot en forringelse i forhold til 1912 ritualet for voksendåb – det er faktisk ubrugeligt.

Den omstændighed, at vi står med et dåbsritual i den seneste autoriserede ritualbog, som er ubrugeligt til voksendåb, rejser spørgsmålet, hvordan det er kommet dertil. I al korthed kan handlingsforløbet beskrives således:

Kirkeministeriets liturgiske kommission afgav i 1983 sin betænkning »Dåb og brudevielse«. Heri er indeholdt ritualforslag både til barnedåb (endda to forslag) og til voksendåb. Betænkningen udsendtes til menighederne med henblik på forsøgsvis anvendelse af ritualerne.

I juni 1991 udsender biskopperne »Oplæg til gudstjenesteordning«, som er oplægget til både den alterbog og den ritualbog, der siden blev autoriseret. Allerede her er voksendåbsritualet gledet ud, og barnedåbsritualet er blevet ændret til også at skulle dække voksendåb. Det interessante er biskoppernes bemærkning fra forordet:

Som nævnt ovenfor har liturgikommisionens forslag til et nyt dåbsritual kun været ønsket anvendt i få menigheder. Biskoppernes forslag bygger derfor på det hidtidige autoriserede ritual fra 1912. Dog er ritualet for voksendåb nu indarbejdet i barnedåbsritualet, således at der kun er ét ritual...

To ting skal bemærkes: Det ene er, at fremgangsmåden med at sende dåbsritualer ud til afprøvning på forhånd var problematisk. Et menneskes dåb er jo en engangsbegivenhed, og derfor er dåbsritualet ikke noget, man eksperimenterer med – ganske til forskel fra gudstjenesteritualer, som man nok kan eksperimentere med, fordi gudstjenesten er en tilbagevendende begivenhed. De eventuelle skader er ikke uoprettelige.

Menighedernes tilbageholdenhed med hensyn til at afprøve nye dåbsritualer burde snarere tolkes som respekt for dåbens alvor end som udtryk for, at 1912 ritualet var godt nok at bygge videre på.

Det andet, som skal bemærkes, er beslutningen om at indarbejde et ritual i et andet. På baggrund af, at biskopperne i øvrigt lagde vægt på at høre menighedernes holdning til liturgiske ændringer, må man undre sig over, at bi-

skopperne turde afskaffe voksendåbsritualet uden en forudgående høringsfase.

Den teologiske begrundelse for at gøre det har offentligheden til gode. Hvad der måtte ligge af overvejelser bag den lakoniske meddelelse om, at ritualet for voksendåb nu er indarbejdet i barnedåbsritualet, ved vi ikke. Handlingsforløbet var ikke tillidsvækkende, og resultatet blev et ritual, som tydeligt afspejler, at folkekirken trænger til at få afklaret sin forståelse af den kristne dåb.

KAPITEL 2

HAR JESUS INDSTIFTET DÅBEN?

Jesus gav sig ikke af med at døbe. Tilsyneladende er det apostlene, som har indstiftet den kristne dåb. Alligevel går den kristne dåb tilbage til Jesus selv. Rigtig nok på en anden måde, end dåbsritualet vil kendes ved.

Den kristne dåb er en kirkelig handling. Men den er mere end det – den er en hellig handling. Den er en guddommeligt autoriseret handling til forskel fra f.eks. konfirmationen, som nok er en kirkelig handling, men ikke er guddommeligt autoriseret og derfor heller ikke har anden hellighed i sig, end hvad den låner fra den gudstjeneste, hvori den indgår.

Men dåben er altså guddommeligt autoriseret som hellig handling. Undertiden bruges ordet »sakramente« til at betegne dåbens hellige karakter. Det er et ganske tankevækkende ord, som oprindeligt stammer fra det romerske militærvæsen i oldtiden. Ordet »sacramentum« brugtes om den ed, som den romerske soldat aflagde til sin feltherre, når han skulle indrulleres i regimentet. Den kristne kirke overtog imidlertid ordet og brugte det først om dåbens sakramente, siden om konfirmationens og alterets sakramente. I middelalderen var kirken nået op på at opregne hele syv sakramenter. I den lutherske folkekirke nøjes vi med at tale om to sakramenter, dåben og den hellige nadver.

Men ordet »sakramente« har bevaret noget af sin oprindelige betydning, idet både modtagelsen af dåbens sakramente og modtagelsen af nadverens sakramente er en bekendelseshandling, hvor den troende på sin vis aflægger en »faneed« til Kristus. Samtidig har ordet også hentet noget betydningsindhold fra det græske ord »mysterion« d.v.s. »hemmelighed«, idet den latinske bibel brugte ordet »sacramentum« til at gengive det græske »mysterion«. Sakramente kommer på den måde til at betegne en dybere sandhed, som kun er synlig for den troende. Kirkefaderen Augustin fra det fjerde århundrede definerer et sakramente som »et synligt tegn på en usynlig nåde«. Efterhånden

bliver det almindeligt at definere et sakramente som en handling, der er indstiftet af Kristus og som meddeler Guds nåde gennem et synligt element.

Det er oplagt, at nadveren må være et sakramente, sådan som begrebet her er defineret. De synlige elementer er til stede, nemlig brødet og vinen, og Kristi indstiftelse er så velbevidnet, som noget kan være. Vi ved, hvornår og hvor det var, at Jesus Kristus indstiftede den hellige nadver, og under hvilke omstændigheder. Nadverritualet behøver blot at henvise til indstiftelsen med ordene: »Vor Herre Jesus Kristus i den nat, da han blev forrådt, tog brødet ... etc.«, så er nadverens guddommelige autorisation fastslået.

Med dåben forholder det sig noget anderledes. Det synlige element er til stede, nemlig vandet. Det er der ingen problemer med. Men problemerne kommer, når vi spørger efter Kristi indstiftelse af dåbens sakramente. Vi har nemlig ikke i evangelierne noget, der kunne ligne dåbens indstiftelsesberetning. Det er ikke sådan, at Jesus på et bestemt tidspunkt og et bestemt sted forrettede en dåb og dermed indstiftede den kristne dåb.

Sagen er den, at Jesus ikke gav sig af med at døbe, så vidt vi ved. Det eneste sted i det ny testamente, der flygtigt kunne give indtryk af, at Jesus skulle have drevet døbevirkning, finder vi i begyndelsen af Johannesevangeliet, hvor det hedder (Joh 3,22): »Derefter kom Jesus og hans disciple til Judæas land; dér var han en tid sammen med dem og døbte.« Og lidt efter (vers 26) hører vi, at Johannes Døbers disciple henvender sig til Johannes med ordene: »Rabbi, han, som du har vidnet om, han døber nu selv, og alle kommer til ham.« – Kort efter (Joh 4,1-3) meddeler evangelisten imidlertid udtrykkeligt, at det ikke var Jesus selv, der døbte: »Da nu Jesus fik at vide, at farisæerne havde hørt, at han vandt flere disciple og døbte flere end Johannes – det var ganske vist ikke Jesus selv, men hans disciple, der døbte – så forlod han Judæa og vendte tilbage til Galilæa.«

Ingen af de andre evangelister nævner noget om, at Jesus skulle have døbt nogen, så vi kan med ret god sikkerhed sige, at Jesus ikke gav sig af med at døbe. Men betyder det så, at Jesus i virkeligheden ikke har indstiftet dåben? Det kunne man være fristet til at mene. Man kunne nemlig sige, at det må være apostlene, der har indstiftet den kristne dåb, eftersom det efter alt at

dømme er apostlene, der har forrettet de første dåbshandlinger i Jesu Kristi navn.

Alligevel vil det være forkert at sige, at apostlene har indstiftet den kristne dåb. For det er ikke apostlene, der har givet den kristne dåb dens særlige indhold, som adskiller den kristne dåb f.eks. fra Johannes Døbers dåb. Det er Jesus selv, der har givet den kristne dåb dens særlige indhold. Og hvordan har Jesus så gjort det? Det har han gjort på en umiddelbart ret overraskende måde – nemlig ved selv at lade sig døbe!

Alle fire evangelister (eller i hvert fald Mattæus, Markus og Lukas – for der er et forbehold vedrørende Johannes, se nedenfor) beretter, at Jesus indledte sit offentlige virke med, at han kom til Johannes Døber og ved hans hånd modtog dåben til syndernes forladelse i Jordan floden. Det var ganske vist Johannes Døbers bodsdåb, Jesus modtog, men i kraft af, at det var Jesus, der modtog dåben, fik dåben nu en ny betydning, således at man med god ret kan sige, at Jesu egen dåb er den kristne dåbs indstiftelse. Den dåb, apostlene begynder at foretage i Jesu Kristi navn, henter sin betydning fra den betydning, som Jesu Kristi egen dåb har. Det kræver en nærmere forklaring.

Evangelisterne beretter som sagt, at Jesus indledte sit virke med at komme til Johannes Døber ved Jordanfloden for at modtage dåben ved ham. Det er magtpåliggende for dem at lade Jesu dåb være begyndelsen til deres evangeliefortælling. Lad mig give et par pejlemærker for evangelisternes tolkning af Jesu dåb:

Vi læser i Markusevangeliet, at den dåb, Johannes Døber stod for, var en bodsdåb. Det hedder Mark 1,4-5 om Johannes, at han »trådte frem i ørkenen og prædikede omvendelsesdåb til syndernes forladelse. Og hele Judæa og alle Jerusalems indbyggere drog ud til ham, og de blev døbt af ham i Jordanfloden, idet de bekendte deres synder.« I Mark 1,9-11 hører vi så om Jesu dåb:

I de dage skete det, at Jesus kom fra Nazaret i Galilæa og blev døbt af Johannes i Jordan. Straks da han steg op af vandet, så han himlene flænges og Ånden dale ned over sig som en due; og der lød en røst fra himlene: Du er min elskede søn, i dig har jeg fundet velbehag!

Vi skal her lægge mærke til, af Jesus af den himmelske orakelstemme udråbes til at være »Guds Søn«. I det gamle Israel blev kongen tituleret som »Guds Søn«. Deri lå dog ikke, at kongen var guddommelig, men at kongen var konge af Guds nåde. Når derimod nu Jesus kaldes »Guds Søn« i forbindelse med sin dåb, ligger der i dette en anerkendelse af hans guddommelighed, idet Jesus ikke var Guds Søn på kong Davids vis, men var Guds Søn på sin egen vis. Evangelisten Markus giver det ene eksempel efter det andet på Jesu guddommelige myndighed i ord og handling, da han efter sin dåb har taget fat på at forkynde evangeliet om Guds rige vidt og bredt. Men Jesu dåb er så at sige *den guddommelige legitimering*, der giver Jesus fuldmagt til at foretage sig det, han foretager sig. Og Jesu dåb er samtidig *den guddommelige åndsmeddelelse*, der sætter Jesus i stand til at optræde med fuldmagt fra Gud.

Vi går til Johannesevangeliet, hvor proklamationen af Jesus som Guds Søn ikke finder sted ved en stemme fra himlen, men ved Johannes Døbers vidnesbyrd om Jesus. Strengt taget fremgår det ikke udtrykkeligt i Johannesevangeliet, at Jesus blev døbt, da han opsøgte Johannes Døber, men der kan næppe være tvivl om, at Jesu dåb er anledning til Johannes Døbers vidnesbyrd Joh 1,32-34:

Jeg så Ånden dale ned fra himlen som en due, og den blev over ham. Jeg kendte ham ikke, men han, som har sendt mig for at døbe med vand, han sagde til mig: Det er ham, du ser Ånden dale ned over og blive over, der døber med Helligånden. Jeg har set det, og jeg har aflagt det vidnesbyrd, at han er Guds Søn.

Det centrale skriftsted er imidlertid Joh 1,29, hvor det hedder om Jesus: »Se, dér er Guds lam, som bærer verdens synd.« Denne sætning forudgriber Jesu lidelse og død. Dåben er indvielse til at være offerlam. Hans sonofferdød har stedfortrædende betydning. Han bærer »verdens synd«. *Men i og med, at Jesu dåb er indvielse til denne stedfortrædende død, er Jesu dåb en stedfortrædende dåb.* Det er ikke for at læsse egne synder af, at han kommer til dåben, men for at læsse verdens synder af. Det er altså på menneskeslægtens vegne, han lader sig døbe, ikke på egne vegne.

I virkeligheden taler evangelisten Johannes om en ny pagt, Jesus har bragt i stand ved at bære verdens synd, selv om han ikke bruger det ord. Men ordet

»pagt« er et velegnet ord til at forklare, hvad evangelisten taler om. Sagen kan udtrykkes således: Jesus har oprettet en ny pagt mellem Gud og mennesker ved at påtage sig rollen som det lam, der bærer verdens synd. Pagtslutningen begyndte med Jesu dåb på menneskeslægtens vegne og besegledes endegyldigt ved Jesu lidelse og død og opstandelse på menneskeslægtens vegne. Den nye pagt er en *nådepagt*. Hele projektet med Guds Søn skal forstås som Guds tilsagn til menneskeslægten om, at Gud vil lade nåde gå for ret for på den måde at frelse verden.

Med denne forståelse af projektet med Guds Søn kommer vi frem til spørgsmålet: Hvad er så forholdet mellem menighedens kristne dåb og Jesu egen dåb? Svaret er, at *den kristne dåb er optagelse i den nådepagt, som Jesus har bragt i stand med sin dåb, sin lidelse, død og opstandelse*. Det enkelte menneskes dåbspagt er indfældet i den nådepagt, Jesus har bragt i stand. Dåbspagten henter sit indhold i den nådepagt, som Jesus har bragt i stand. Omvendt må man sige, at der ikke bliver noget indhold tilbage i dåbspagten, dersom man vil forsøge at bestemme dåbens indhold løsrevet fra den nådepagt, Jesus har bragt i stand.

Kommet så langt er tiden inde til at inddrage folkekirkens dåbsritual for at se, hvad ritualet siger om den nådepagt, Jesus har bragt i stand. På forhånd kunne man jo forvente, at dåbsritualet stærkt ville betone sammenhængen mellem dåbspagten og den nådepagt, Jesus har bragt i stand. Det ville nærmest være oplagt, at det var tilfældet. I det mindste kunne man gøre sig den enfoldige forestilling, at vor kirkes dåbsritual nok ville indeholde en omtale af Jesu dåb. Den omstændighed, at Mesteren startede sit virke ved selv at komme til dåben, kunne vel ikke være nogen ligegyldig detalje, når dåbsfolk samles omkring døbefonten i kirken?

Ikke desto mindre viser det sig, at ritualet er tavs om Jesu dåb. Enhver antydning af, at Jesus er blevet døbt, er fraværende i ritualet. Dåbsmenigheden må åbenbart ikke vide, at Jesus er blevet døbt, eller den har i det mindste ikke brug for at vide det!

Ritualets tavshed om Jesu dåb betyder, at ritualet bliver ude af stand til at give ordentlig besked om dåbens oprindelse. Det får følger for forståelsen af dåbens indhold på den måde, at der sker en forskydning, så vægten kommer

til at ligge på dåben som velsignelse fremfor dåben som livsfællesskab med Jesus Kristus.

Men lad os se på ritualets manglende evne til at give besked om dåbens oprindelse. Karakteristisk hedder det i den indledende takkebøn: »Vi takker dig, himmelske Fader, fordi du ved din enbårne Søn har givet os den hellige dåb, hvori du gør os til dine børn ... etc.« Gud har altså »givet« os dåben ved sin enbårne Søn, men vi får ikke at vide hvornår eller hvordan. Dåben er nærmest kommet dumpende direkte ned fra himlen. Den har ikke sin indstiftelse her på jorden.

Nu skal et dåbsritual som i øvrigt ethvert kirkeligt ritual jo helst give en form for teologisk legitimering af det, man foretager dig. Indeholder dåbsritualet ikke en beretning om dåbens indstiftelse, skal det i det mindste indeholde noget, der ligner. Her kommer den såkaldte dåbsbefaling i Matt 28,16-20 ind i billedet. Ret beset er der snarere tale om en »missionsbefaling«, men på grund af den brug, der gøres af missionsbefalingen i dåbsritualet er det blevet almindeligt at omtale teksten som »dåbsbefalingen«:

Men de elleve disciple gik til Galilæa til det bjerg, hvor Jesus havde sat dem stævne. Og da de så ham, tilbad de ham, men nogle tvivlede. Og Jesus kom hen og talte til dem og sagde: »Mig er givet al magt i himlen og på jorden. Gå derfor hen og gør alle folkeslagene til mine disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befaleet jer. Og se, jeg er med jer alle dage indtil verdens ende.«

Denne tekst handler tydeligvis ikke om dåbens indstiftelse. Teksten omtaler dåben på en måde, som forudsætter begrebet velbekendt. Dåbsbefalingen henvender sig til tilhørere, der ved udmærket besked om, hvad dåb i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn er. Derfor er det ikke nødvendigt med nærmere forklaringer om dåbens indhold eller anvisninger på dens udførelse. Dåben er med andre ord en praksis, som for længst er indarbejdet i menigheden. Dåben er allerede indstiftet.

Den omstændighed, at der ikke tales om dåb i Jesu navn, men i den treenige Guds navn, tyder på en forholdsvis sen datering. Man kan derfor tale om, at Matt 28,16-20 i virkeligheden ikke gengiver et autentisk ord af Kristus, men repræsenterer et stykke »menighedsteologi«, som er lagt i munden på den

opstandne Kristus – i bedste hensigt naturligvis og i overensstemmelse med almindelig brugt litterær skik i datiden.

Vil man nu alligevel fastholde Matt 28,16-20 som et autentisk ord af Kristus og høre dette skriftord som dåbsbefaling d.v.s. som en guddommelig autorisation af dåben, så bliver det problem tilbage, at der ikke er meget kød på dåbsbefalingen. Vi bliver ikke klogere på, hvad det er, dåben i den treenige Guds navn gør delagtig i.

Men dåbsritualet nøjes jo heller ikke med at citere dåbsbefalingen. I forrige kapitel så vi, at fortællingen om børnevelsignelsen er kommet til at spille en fremtrædende rolle i ritualen. Derfor er der en nærliggende fare for, at denne fortælling i folks bevidsthed bliver fortællingen om den kristne dåbs indstiftelse. Selv ved voksendåb skal vi jo nu høre fortællingen om Jesus, der velsigner de små børn. Endda som den umiddelbare optakt til selve dåbshandlingen.

Men lad os se nærmere på den indledende bøn i ritualen. Den blev i sin tid forfattet af Peder Madsen, daværende biskop over Sjællands stift. Peder Madsen var ophavsmanden til 1912 ritualen. Den indledende bøn lyder således i sin helhed:

Vi takker dig, himmelske Fader, fordi du ved din enbårne Søn har givet os den hellige dåb, hvori du gør os til dine børn og skænker os Helligånden med syndernes forladelse og det evige liv. Vi beder dig: tag i nåde mod dette barn (disse børn), som vi bærer frem for dit åsyn; indlem det (dem) i din troende menighed, og bevar det (dem) i dit samfund både her og hisset! Amen.

I denne bøn er der på sin vis gjort et forsøg på at beskrive dåbens indhold, nemlig i den belærende sætning »hvori du gør os ...«. Men bortset fra at bønnen er kærtret i sin form – ingen kunne jo finde på selv at bede til Gud efter den skabelon, at man knytter en belærende relativsætning til den indledende tak – bortset fra det er bønnen fyldt med klichéer. Lad gå, at Gud gør os til sine børn i dåben. Der er dog en elementær billedkraft i det udtryk. Men det går galt i det følgende udtryk: »skænker os Helligånden med syndernes forladelse og det evige liv.« Vi har her en abstrakt sammenhobning af tre i sig selv abstrakte størrelser.

Spørgsmålene melder sig på stribe: Hvad vil det egentlig sige, at et spædbarn får skænket Helligånden? Hvad er det egentlig for synder, et spædbarn får syndsforladelse for? Og hvad vil det egentlig sige, at et spædbarn får skænket evigt liv? Og oven over de tre spørgsmål er der spørgsmålet om tidsdimensionen i ordet »skænker«. Er det her og nu, eller er det lidt efter lidt – eller er det måske først på den yderste dag?

Dernæst kommer spørgsmålet, om de nævnte ting skænkes automatisk i og med den hellige handling udførelse – »ex opere operato«, som det hedder på latin – eller om de nævnte ting først skænkes, i og med, at troen kommer til.

I grunden er der tale om et veritabelt »pakketilbud« med formuleringen: »skænker os Helligånden med syndernes forladelse og det evige liv.« Tre ting i ét, nemlig 1) Helligånden 2) syndernes forladelse og 3) det evige liv. Nærmest en åndelig totalløsning. Men menigheden opfatter formentlig ordene nærmest som højtidelig staffage d.v.s. som noget højtideligt sprogligt fyld, der nu engang hører dåben til, men som for den sags skyld lige så godt kunne reciteres på latin.

Alligevel tror jeg, at en enkelt ting efterhånden lejrer sig i menighedens bevidsthed, nemlig forestillingen om, at dåben »skænker« noget. Med andre ord, at dåben er et *tilbud* til fri og uforbindtlig modtagelse og afbenyttelse. I en tidsalder som vor egen, der på mange områder er præget af forbrugerholdning for ikke at sige forbrugerisme, er det betænkeligt, at der i et kirkeligt ritual gives spillerum for, hvad man – meget firkantet – kunne kalde »en religiøs forbrugerholdning«.

KAPITEL 3

RITUEL FØDSEL ELLER RITUEL DØD?

Dåbsvandet kan tydes som fostervand, der ledsager det nye menneskes åndelige fødsel, og det kan tydes som druknevand til henrettelse af den gamle Adam. Folkekirkens ritualbog understøtter nærmest den første tydning, mens kirkens lutherske læretradition overvejende understøtter den sidste.

Som bekendt foregår dåb i folkekirken ved overøsning og ikke ved neddykning. Sådan har det været almindelig praksis her i landet tilbage til reformationstiden. De gamle døbefonte fra middelalderen røber imidlertid, at det engang har været brugt at foretage barnedåb ved neddykning af barnet.

Nu afhænger dåbens gyldighed ikke af vandets mængde, så lidt som nadverens gyldighed afhænger af brødets og vinens mængde. Der kan i øvrigt være gode grunde til at foretrække overøsning fremfor neddykning – ved barnedåb hensynet til barnets sundhed og ved voksendåb problemet med bassinets størrelse. Men det er ikke blot et spørgsmål om vandets mængde, der skiller neddykning fra overøsning. Det er først og fremmest et spørgsmål om handlingens symbolik. Symbolikken går faktisk i diametralt forskellige retninger. Der er teologi til forskel på, om vandet tydes som fostervand, eller om det tydes som druknevand.

Jeg var allerede i bogens første kapitel inde på de associationer, dåbsvandet kunne tænkes at give forældrene ved deres barns dåb. Jeg nævnte som en mulig association det fostervand, der skyllede ud over jordemoderens hænder, da den lille kom til verden. En sådan association er nærliggende at forestille sig – ikke mindst for faderens vedkommende, da det jo i dag er blevet almindeligt, at faderen er til stede ved barnets fødsel.

Men bortset fra de associationer, som umiddelbart måtte indfinde sig hos dåbsfolk samlet omkring døbefonten, lægger dåbsritualet op til at tyde vandet som fostervand. Umiddelbart efter overøsningen med vand i den treenige

Guds navn siger præsten nemlig disse ord: »Den almægtige Gud, vor Herres Jesu Kristi fader, som nu har *genfødt* dig ved vand og Helligånden...«. Meningen er tydeligvis, at dåben er at ligne ved en fødsel, den er en ny åndelig fødsel eller en genfødsel.

Selv om ordet »genfødt« altså bruges på en centralt sted i dåbsritualet, må man dog konstatere, at dåbsritualet i øvrigt er forbavsende tilbageholdende med at dyrke fødselsmetaforen. Ordet forekommer ganske vist også i det indledende skriftsted fra 1. Pet 1,3: »Lovet være Gud, vor Herres Jesu Kristi Fader, som i sin store barmhjertighed har genfødt os til et levende håb ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde«. Den genfødsel, der her tales om, er dog ikke en genfødsel, der kommer i stand ved hver enkelt dåbshandling, men derimod en genfødsel af Guds menighed, der er kommet i stand én gang for alle ved Jesu Kristi opstandelse påskemorgen.

I den indledende bøn hedder det: »Vi takker dig, himmelske Fader, fordi du ved din enbårne Søn har givet os den hellige dåb, hvori du *gør os til dine børn* ...etc.« Her er der ikke tale om genfødsel af mennesket, men om et nyt forhold mellem Gud og menneske. Her er det forældre/børn metaforen, der spilles på. Meningen er, at vi indsættes i forhold til Gud, der kan lignedes med et barns forhold til sine forældre. Billedlig talt bliver dåben at forstå som Gud Faders *adoption* af mennesket.

I den afsluttende kollektpøn tales der ikke om, at vi er blevet Guds børn. Der tales heller ikke om, at vi er blevet genfødt. Noget andet er øjensynligt mere magtpåliggende for ritualen på dette sted, nemlig at få bragt på listeform, hvad Gud har »skænket« os i dåben. Bønnen begynder således: »Herre, vor Gud, himmelske Fader! Vi takker dig af hjertens grund, fordi du har ladet os komme til den nådefulde dåb, hvori du skænkede os (1) syndernes forladelse, (2) Helligånden og (3) det evige liv for din Søns, Jesu Kristi skyld. Vi beder dig ...etc.« Ritualens pædagogiserende præg fornægter sig ikke, men der gøres altså i den afsluttende kollektpøn hverken brug af forældre/børn metaforen eller af fødselsmetaforen.

Nu er dåbsritualet ikke det eneste af folkekirkens ritualer, der indeholder et tydning af dåben. Også konfirmationsritualet indeholder en tydning af då-

ben, som er værd at inddrage, når man skal indkredse hvad man kunne kalde »folkekirkens officielle dåbsforståelse«.

I det senest autoriserede konfirmationsritual af 1991 forekommer der hele tre valgfrie varianter af den såkaldte konfirmationsvelsignelse, det vil sige den velsignelse hvormed præsten under håndspålægelse konfirmerer hver enkelt. Disse tre udgaver af konfirmationsvelsignelsen leverer hver deres tydning af dåben. Her er de tre tekster:

A) Den treenige Gud, som har antaget dig til sit barn i den hellige dåb og gjort dig til arving til det evige liv, han opholde dig i din dåbs nåde indtil din sidste stund, han give dig bestandighed i din tro, din sjæl til salighed!

B) Den almægtige Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader, som i dåben har genfødt dig ved vand og Helligånden og skænket dig syndernes forladelse, han styrke dig med sin nåde til det evige liv!

C) Den almægtige Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader, som i dåben har gjort dig til sit barn, han styrke dig i din tro og give dig håb, han velsigne dig og bevare dig i sin kærlighed!

Jeg skal senere komme nærmere ind på det problematiske forhold mellem konfirmationen og dåben. I denne omgang er det blot konfirmationsritualets brug af metaforer på dåben, der interesser. I A) og C) er dåben lignet ved en adoption, og i B) ved en fødsel.

Den skiftende brug af adoptionsmetaforen og fødselsmetaforen skal man næppe lægge noget dybsindigt i. Hvad enten der refereres til dåben som en guddommelig adoptionshandling eller som en guddommelig genfødsel, så refereres der til dåben som en afgørende begivenhed. Det var noget definitivt, der skete i sin tid, og derfor kan der nu refereres til det.

Vi skal i øvrigt lægge mærke til, at referencen til dåben er holdt i lutter positive ord. Enhver antydning af, at dåben skulle være en rituel drukning af den gamle Adam, er fraværende i konfirmationsritualet, som den var fraværende i dåbsritualet. Men dermed består der, som vi skal se, et spændingsforhold mellem kirkens ritualer og kirkens lære.

Til folkekirkens læregrundlag hører dr. Martin Luthers lille katekismus. Ved siden af et andet skrift fra reformationstiden, nemlig den Augsburgske bekendelse, har Luthers lille katekismus status i folkekirken som evangelisk-luthersk bekendelsesskrift. Folkekirkens ledelse har åbenbart anset Luthers lille katekismus for så væsentlig for forståelsen af, hvad ordentlig evangelisk-luthersk børnelærdom er, at man siden 1953 har ladet katekismens hovedstykker aftrykke i den danske salmebog. Tanken må være den, at menigmand har glæde af denne bekvemme adgang til at læse, hvad dr. Martin Luther siger om de grundlæggende ting i den kristne tro. Derfor må det være desto mere på sin plads at se nærmere på, hvad der siges om dåben i Luthers lille katekismus. Jeg citerer afsnittet om dåben i sin helhed (fra den seneste officielle udgave i salmebogen).

DÅBEN

Den hellige dåbs sakramente således som en husfader letfatteligt skal lære sin husstand derom.

For det første: Hvad er dåben?

Dåben er ikke vand slet og ret, men den er vandet, indeholdt i Guds bud og forbundet med Guds ord. Hvilket er da dette Guds ord? Det siger vor Herre Kristus i det sidste kapitel hos Matthæus: »Gå derfor hen og gør alle folkeslagene til mine disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn.«

For det andet: Hvad giver eller gavner dåben?

Den virker syndernes forladelse, genløser fra døden og Djævelen og giver alle dem, som tror det, den evige salighed, således som Guds ord og løfte lyder. Hvordan lyder da dette ord og løfte? Det siger vor Herre Kristus i det sidste kapitel hos Markus: »Den, som tror og bliver døbt, skal frelses; men den, der ikke tror, skal dømmes.«

For det tredje: Hvorledes kan vand virke så store ting?

Det er så vist ikke vand, der virker det, men Guds ord, som er med og ved vandet, og troen, der stoler på Guds ord forbundet med vandet. Thi uden Guds ord er vandet vand slet og ret og ingen dåb; men med Guds ord er det en dåb, det vil sige: et livets vand, fuldt af nåde, og et bad til genfødelse ved Helligånden, således som apostlen Paulus siger til Titus i det tredje kapitel: »Han frelste os ved det bad, der genføder og fornyer ved Helligånden, som han i rigt mål udgød over os ved Jesus

Kristus, vor frelser, for at vi, gjort retfærdige ved hans nåde, i håbet skulle blive arvinger til evigt liv.« Det er vist og sandt.

For det fjerde: Hvad betyder det da, at der bruges vand ved dåben?

Det betyder, at den gamle Adam i os skal druknes ved daglig anger og bod og dø med alle synder og onde lyster, og at der i stedet for daglig skal fremkomme og opstå et nyt menneske, som skal leve evigt for Gud i retfærdighed og renhed.

Hvor står det skrevet?

Apostlen Paulus siger til romerne i det sjette kapitel: »Vi blev altså begravet sammen med ham ved dåben til døden, for at også vi, sådan som Kristus blev oprejst fra de døde ved Faderens herlighed, skal leve et nyt liv.«

I svaret på det fjerde spørgsmål har vi Luthers tydning af dåbsvandet. Det er druknevand til drukning af »den gamle Adam«. Luther henviser her til Paulus, der ganske vist ikke bruger druknedøden som billede på dåben, men i stedet taler om dåben i billedet af en begravelse. Nu kan man sige, at begravelsesmetaforen ikke er særlig elegant som metafor på dåben i dåbsvandet, men Paulus har brug for at tolke dåben som sammenføjning af det enkelte menneskes liv med Kristi liv, d.v.s. hans korsfæstelse, død og begravelse og siden hans opstandelse til evigt liv. Om denne sammenføjning bruger Paulus i Rom 6,5 ligefrem udtrykket, at vi er »vokset sammen med Kristus.«

Dåben er for Paulus det definitive vendepunkt i livet. Det gamle levned er forbi – det er billedlig talt lagt i graven sammen med den korsfæstede Kristus – det nye levned med den opstandne Kristus er begyndt.

Tilsyneladende har Luther den samme opfattelse af dåben som det definitive vendepunkt i livet. Hans henvisning til Titusbrevet kunne understøtte det indtryk. Men der sker et skift, når Luther skal til at udlægge dåbsvandets betydning. At der bruges vand ved dåben, siger Luther, betyder, at »den gamle Adam i os skal druknes ved *daglig* anger og bod ... og at der i stedet for *daglig* skal fremkomme og opstå et nyt menneske ...«

Det er værd at lægge mærke til, at Luther bruger ordet »daglig«. Dagligt skal det ny menneske fremkomme og opstå. Genfødselen er en fortløbende proces. Dagligt skal det ny menneske fødes, men dagligt skal også det gamle menneske druknes. Man burde derfor ikke blot tale om genfødselse, men og-

så om »gendrukning« eller »gendødelse«, når man skal gengive Luthers opfattelse.

Dåben bliver på den måde til en livslang proces. Dåben skal så at sige effektueres på ny hver dag – ikke som rituel handling naturligvis, for som rituel handling er dåben en éngangsbegivenhed – men den skal effektueres som det, man ellers i kirkelig sprogbrug plejer at kalde »Kristi efterfølgelse« eller »helliggørelse«.

Problemet med Luther er, at han overanstrenger metaforerne, så deres billedkraft i afsvækkes. Både metaforen »druknedød« og metaforen »fødsel« forudsætter, at der tales om noget definitivt. Noget, der har éngangskaraktter. En druknedød er forholdsvis hurtigt overstået, ellers er den ikke druknedød. Tilsvarende er en fødsel forholdsvis hurtigt overstået, ellers er den ikke en fødsel. Hverken barn eller moder kan jo holde til, at fødslen varer ved på ubestemt tid.

Sprogligt er det i virkeligheden noget vrøvl at tale om daglig drukning og daglig fødsel, som Luther gør det her. Det hjælper ikke at forsvare Luther med, at han jo ikke taler bogstaveligt, men i billeder, for billeder skal have deres umiddelbare anskuelighed i behold, hvis de skal tjene formidlingen af en indsigt. Hvis billeder er konstruerede og savner umiddelbar anskuelighed, kommer de i stedet til at fungere som kodesprog, der kun siger den i forvejen indforståede noget.

Bag problemet med de overanstrengte metaforer gemmer sig måske en form for teologisk overanstrengelse. Sagen er, at jo mere vægt der lægges på dåben som en livslang proces, jo mindre vægt lægges der på dåben som skelsættende handling – og omvendt. At lægge fuld vægt på begge dele på samme tid er nærmest en umulighed. Luther forsøger det i den lille katekismus, men hovedvægten er tydeligvis kommet til at ligge på dåben som livslang proces. Hvilket heller ikke er så mærkeligt, når man betænker, at skriftet er blevet til med det brede folks helliggørelse for øje.

Men det vil være forkert at tale om Luthers dåbssyn uden at komme ind på hans dåbsritualer, først og fremmest hans dåbsritual af 1526, som mere eller

mindre blev forbillede for dåbsritualerne i de lutherske kirker, der opstod som resultat af reformationen.

I Luthers dåbsritual er dåben til fulde forstået som skelsættende handling. Hvad der jo også var at forvente, da der er tale om en ritualtekst. Lad os se nærmere på ritualet. Jeg holder mig i det følgende til Luthers tekst, som den er gengivet i »Dåb og brudevielse«, Betænkning afgivet af Kirkeministeriets liturgiske kommission, København 1983, (betænkning nr. 973).

1526-RITUALET

Døberen siger: »Far ud, du urene ånd, og giv plads for den Helligånd!« Derefter gør han ham et kors for panden og for brystet: »Modtag det hellige kors-tegn både på panden og for brystet.«

»Lad os bede: O, almægtige, evige Gud, vor Herres Jesu Kristi Fader. Jeg råber til dig over denne N. din tjener, der beder om din dåbs gave og begærer din evige nåde ved den åndelige genfødsel. Tag ham til dig, Herre, og eftersom du har sagt: Bed, så skal I få, søg, så skal I finde, bank på, så skal der lukkes op for jer, så giv nu det gode til den, som beder, åbn døren for den, som banker, at han må erhverve dette himmelske bads evige velsignelse og modtage din gave, det forjættede rige, ved Kristus, vor Herre. Amen.«

»Lad os bede: Almægtige, evige Gud, du som har gennem syndfloden efter din strenge ret fordømt den vantro verden og efter din store barmhjertighed reddet den troende Noa selvottende, du, som har druknet den forstokkede Farao med alle sine i Det røde Hav og ført dit folk Israel tørskoet igennem og med dette bad fremtidig betegnet den hellige dåb, du, som gennem dit kære barns, Jesu Kristi dåb har helliget og indstiftet Jordan og alle vande til en salig syndflod og en rigtig renselse fra synden – vi beder dig ved samme din grundløse barmhjertighed, at du i nåde vil se på denne N. og saliggøre ham med en ret tro i Ånden, at denne frelsende syndflod må bortskylle alt det, han har fra Adam, og det, han selv har gjort, så han udskilt fra de vantro tal må blive bevaret tør og sikker i kristenhedens hellige ark, altid brændende i Ånden, glad i håbet, må tjene dit navn, så at han med alle troende må blive værdig til at få del i din forjættelse om evigt liv ved Jesus Kristus, vor Herre. Amen.«

»Jeg besværges dig, du urene ånd, i Faderens (korstegnelse) og Sønnens (korstegnelse) og den Helligånds (korstegnelse) navn at fare ud og vige bort fra denne Jesu Kristi tjener N.!«

»Lad os høre det hellige evangelium hos Markus:« [Mark 10,13-16 læses]

Derefter lægger præsten sine hænder på barnets hoved og beder knælende sammen med fadderne Fadervor.

Derefter fører man barnet til dåben, og præsten siger: »Herren bevare din indgang og udgang fra nu og til evig tid.«

Dernæst lader præsten ved fadderne frasige sig Djævelen og siger: »N. forsager du Djævelen?« »Ja!« »Og alle hans gerninger?« »Ja!« »Og alt hans væsen?« »Ja!«

Derefter spørger han: »Tror du på Gud, den almægtige Fader, Himmelens og jordens skaber?« »Ja!« »Tror du på Jesus Kristus, hans eenbårne Søn, som er født og har lidt?« »Ja!« »Tror du på den Helligånd, en hellig kristelig kirke, de helliges samfund, syndernes forladelse, kødets opstandelse og efter døden et evigt liv?« »Ja!«.

»Vil du døbes?« »Ja!«

Så tager han barnet og dypper det i dåben og siger: »Jeg døber dig i Faderens og Sønnens og den Helligånds navn«.

Så skal fadderne holde barnet i dåben, og præsten siger, mens han ifører barnet dåbskjortelen: »Den almægtige Gud og vor Herres Jesu Kristi Fader, der for anden gang har født dig ved vand og den Helligånd og har tilgivet dig alle dine synder, han styrke dig med sin nåde til det evige liv. Amen.«

»Fred være med dig! Amen.«

Det skelsættende ved dåben kommer her frem allerede i den indledende dæmonuddrivelse (exorcisme). Forestillingen er den, at barnet før dåben er besat af en »uren ånd«, som må drives ud for at give plads for Helligånden. På den måde markerer dåben et før og et efter. Så levende er forestillingen om det udøbte barns dæmonbesættelse, at der er blevet plads til hele to exorcismer i ritualet.

Endvidere kommer det skelsættende frem i den afsluttende velsignelse, hvor det udtryk bruges om genfødsel, at Gud »for anden gang« har født barnet ved vand og den Helligånd. »For anden gang« betyder for anden og sidste gang. Og denne anden fødsel er definitivt til ende, når barnet har fået dåbskjortelen på.

Men når det er sagt, kommer spørgsmålet om ritualets metaforer. Hvorledes tyder Luther dåbsvandet? Svaret er, at hvis Luther har tænkt på fostervandet ved en fødsel, så ligger den tanke i hvert fald godt gemt nede under udtrykket, at Gud for anden gang har født barnet. Nej, den vandmetafor, Luther gør brug af, er syndflodsmetaforen. Vi skal her se nærmere på den lange og i ritualet centralt placerede bøn, der gerne går under betegnelsen »syndflods-bønnen«.

Nøglen til forståelsen af bønnen er denne sætning: »du, som gennem dit kære barns, Jesu Kristi dåb har helliget og indstiftet Jordan og alle vande til en salig syndflod og en rigelig renselse fra synden«. Det siges her, at Gud ved Kristi dåb har gjort dåbsvandet til »en salig syndflod«. Luther siger med andre ord, at Gud ved Kristus har indstiftet en salig druknedød i dåbsvandet! Det når Luther frem til med en såkaldt typologisk udlægning af det gamle testaments fortællinger Noas frelse fra syndfloden og Israels frelse fra Ægypterne gennem det Røde hav, således at de kommer til at handle om frelsen i den kristne dåb.

Denne typologiske udlægning er imidlertid problematisk, ikke bare af exegetiske grunde, men også af opbyggelige grunde. For at sige det ganske kort: syndflodsfortællingen er fortællingen om Guds store fiasko. Gud fik jo ikke bugt med det onde i mennesket. Den gamle Adam kunne ikke udryddes ved drukning, viste det sig. I erkendelsen af fiaskoen pålagde Gud sig selv aldrig mere at gøre forsøget. Så i dåbsritualets sammenhæng er det så som så med den opbyggelige pointe i syndflodsfortællingen.

Hvad angår frelsen gennem det Røde Hav er problemet, at nok blev israelitterne frelst fra at blive hentet tilbage til Ægypten, da Faraos hær druknede, men israelitterne blev ikke befriet fra deres egen tilbøjelighed til at være genstridige mod Herren. Så også i den fortælling er det så som så med det opbyggelige.

Men nu ligger der vel i brugen af de to gammeltestamentlige billeder den forudsætning, at billederne afbilder noget ufuldkomment, der skal afløses af noget fuldkomment. Når det hedder, at Gud ved Jesu Kristi dåb »har helliget og indstiftet Jordan og alle vande til en salig syndflod og en rigelig renselse fra synden« ligger formodentlig deri den tanke, at hvad Gud ikke opnåede

gennem druknedøden i syndfloden eller i det Røde Hav, det opnår Gud ved druknedøden i dåbsvandet.

Bag forestillingen om, at mennesket fortjener den rituelle druknedød i dåben, ligger tanken om *arvesynden*. Ordet selv forekommer ikke i ritualet, men tanken er udtrykt i bønnen om, »at denne frelsende syndflod må bortskylle alt det, han har fra Adam, og det, han selv har gjort«. Dåbsbarnet skal altså have bortskyllet dels det, han »har fra Adam«, og dels »det, han selv har gjort«. Det sidste giver umiddelbart bedre mening ved voksendåb end ved barnedåb. Det er sandsynligt, at syndflodsbønnen har rødder tilbage til en tid, hvor den var forbundet med dåb af voksne. Men Luther har overtaget bønnen og ladet den indgå i sit ritual, som helt klart er et barnedåbsritual. Luther bliver dermed nødt til at insistere på, at et udøbt spædbarn tilhører »de vantros tal«, og at et spædbarn ved dåben får bortskyllet ikke bare alt det, det »har fra Adam«, men også det, som det »selv har gjort« (hvad det så måtte være for synder, et spædbarn er i stand til at begå).

Det er efterhånden blevet et presserende spørgsmål, hvad mening det giver at tale om synd i forbindelse med spædbørns dåb. Både hvad mening det giver at tale om arvesynd, og hvad mening det giver at tale om aktuelle synder. Folkekirkens dåbsritual har bevæget sig væk fra Luthers forestilling om dåben som druknedød. Neddykning i dåbsvandet er både i bogstavelig forstand og i teologisk blevet afløst af overøsning. Men folkekirkens dåbsritual taler dog om, at dåben skænker syndernes forladelse. Hvad er det for synder? Hvad er i det hele taget synd? Det vil vi se nærmere på i det næste kapitel.

KAPITEL 4

SYNDSFORLADELSE I LØS VÆGT

Ritualet udlover syndsforladelse i løs vægt. Men ritualets gavmildhed i så henseende modsvarer ikke af en tilsvarende klarhed over, hvad det er for synder, der loves tilgivelse for. Ritualet gør derved »syndernes forladelse« til en kliché.

Vi har allerede set, at der tales om syndernes forladelse i dåbsritualet både i den indledende bøn og den afsluttende. Begge steder forekommer syndernes forladelse i selskab med Helligånden og det evige liv, og begge steder bruges verbet »skænke«. Ordet »skænke« kan betyde »forære som gave« eller »hælde op«, som man f.eks. kan hælde vin i en karaffel i en tynd stråle. Hvilket jo tager sin tid. Med brugen af det ord står det hen i det uvisse, hvorvidt syndernes forladelse er møntet på dåbsbarnets aktuelle synder her og nu, eller om det er med henblik på fremtidige synder, at der meddeles barnet syndsforladelse.

Hvis man spørger et par forældre, der skal have deres lille i kirke, om de mener, at deres lille barn er en synder for Herren, siden det skal have skænket sine synders forladelse, vil de formodentlig protestere over spørgsmålet. Og med rette. For det er en absurd tanke, at et spædbarn skulle have været i stand til at begå nogen som helst synd mod Gud.

At synde betyder i bibelsk sprogbrug at fejle eller ramme ved siden af. Et menneske synder mod Gud, når det ikke gør sin skyldighed mod Gud. Især ved, at mennesket ikke gør sin skyldighed mod den næste, som Gud har betroet det at tage vare på.

Målestokken for menneskets skyldighed over for Gud og næsten er »Loven«. Det vil på Jesu tid sige »Moses og profeterne«, altså både loven forstået snævert som de ti bud og forstået bredere som en omfattende tolkning af menneskets skyldighed over for Gud og næsten – en tolkning, der især er

at finde i de profetiske skrifter. Men Jesus bidrager så med sin egen originale tolkning af, hvad der er menneskets skyldighed over for Gud og næsten, således at Jesu forståelse af menneskets skyldighed bliver afgørende for den kristne menigheds forståelse af, hvad synd er.

Det kendetegner det voksne menneskes liv, at ingen kan sige sig fri for at have fejlet eller ramt ved siden af i forholdet til næsten og Gud. Derfor siger begrebet »synd« os noget. Vi er måske nok tilbageholdende med at bruge verbet at »synde« på grund af de bibetydninger af erotisk art, der er knyttet til ordet. Så vil vi hellere tale om at »forsynde sig«, hvilket kræver et hensynslet: man kan forsynde sig mod et menneske – eller forsynde sig mod »livet selv«. I begge tilfælde har man underforstået den instans, der er bag ved livet. Man har underforstået Gud.

Men ordet »synd« siger os altså noget, og dermed er der også mulighed for, at udtrykket »syndernes forladelse« siger os noget. Det er noget med at forlade synderne, komme fri af dem. Få dem lagt bag sig, så de ikke kommer til at bestemme livet fremover. Og det er altså synder i flertal, jeg taler om. Konkret begåede synder. Ikke for ingenting hedder det »syndernes forladelse« i flertal og ikke »syndens forladelse« i ental.

Taler man derimod om »synden« i ental, så taler man abstrakt om en tilstand af skyld og ikke længere om de handlinger, hvorved man fejlede eller ramte ved siden af og derigennem pådrog sig skyld. Men også i talen om mennesket som »synder« er der foretaget en abstraktion fra de konkret begåede synder. Lad mig give et par bibelske eksempler på den abstrakte tale om menneskets syndighed.

Det første er beretningen om Peters fiskefangst i Lukasevangeliets kapitel 5. Efter at Simon Peter på Jesu anbefaling har kastet garnene til en dræt og nu har fået så stor fangst, at bådene er synkefærdige, siger han til Jesus: »Gå bort fra mig, Herre, for jeg er en syndig mand!«

Her fælder Simon Peter en generaliserende dom over sig selv – ikke som udslag af særlig fromhed, men for at holde det hellige, som Jesus repræsenterer, fra livet. Det kunne risikere at være farligt. Hvori Simon Peters syn-

dighed skulle bestå, får vi dog ikke noget at vide om. Syndigheden er abstrakt, for så vidt som hans selvkaraktistik ikke refererer til noget konkret. Dermed er ikke sagt, at Simon Peters syndsbevidsthed er grebet ud af luften. Den refererer velsagtens til en erindring om, at han fra tid til anden har fejlet eller ramt ved siden af.

Et andet eksempel er fortællingen i Johannesevangeliets kapitel 8 om kvinden, som er grebet i ægteskabsbrud. Nogle skriftkloge farisæere henviser til moselovens bestemmelser om stening for ægteskabsbrud og vil have Jesus til at sanktionere, at de bringer disse bestemmelser i anvendelse over for kvinden. Men Jesus siger – efter i nogen tid at have skrevet i sandet med fingeren: »Den af jer, der er uden synd, skal kaste den første sten på hende«. Han fortsætter med at skrive i sandet, men en efter en lusker kvindens dommere væk. Ingen af dem turde anse sig selv for uden synd.

Igen har vi her en abstrakt tale om synd. Hvad de omtalte skriftkloge farisæere måtte have begået af synder i deres liv, hører vi intet om. Deres syndserkendelse refererer måske knap nok til noget konkret. Måske bygger den blot på en vag erindring om selv at have fejlet engang eller ramt ved siden af. Måske suppleret med en realistisk forståelse af, at enhver i givet fald kan fejle eller ramme ved siden af. Altså en erkendelse af »kødets skrøbelighed«.

Som sagt ved vi ikke konkret, hvorfor de skriftkloge farisæere lusker af en efter en. Men vi må tage for gode varer, at der er en form for virkelighedserkendelse bag deres handling. På samme måde som vi må tage for gode varer, at Simon Peter har sine grunde til at omtale sig selv som en syndig mand.

Vi vender tilbage til situationen ved en barnedåb. Det lille barn får skænket sine synders forladelse. Deri ligger underforstået, at barnet må være et syndigt menneske – ellers er der jo ingen mening i, at det skal have skænket sine synders forladelse. Men denne spædbarnets syndighed er rigtignok uendelig langt mere abstrakt end Simon Peters eller de skriftkloge farisæeres syndighed. Hvad Simon Peter og de skriftkloge farisæere nemlig angår, kan man dog gøre sig anskuelige billeder af, hvad de kan tænkes at have begået af synder. Men det er ikke muligt at gøre sig anskuelige billeder af, hvad et spædbarn kan have begået af synder. På hvilken måde skulle et spædbarn være i stand til at fejle eller ramme ved siden af?

Hvis man derfor vil opretholde tanken om, at et spædbarn er en synder, så må der nødvendigvis være tale om en *overført* synd, en transporteret synd – med de begrebsmæssige problemer det giver at operere med tanken om syndens transport. Vi så i Luthers dåbsritual, at Luther opererer med en synd, der er overtaget fra Adam. I den såkaldte syndsflodsbøn bedes der om, at »denne frelsende syndflod må bortskylle alt det, han har fra Adam, og det, han selv har gjort«.

På dansk grund har forestillingen om arven fra Adam fået sit markante udtryk i biskop Balles dåbsritual fra 1783, som med visse opstramminger går igen i dåbsritualet af 1895. Det er værd at opholde sig lidt ved Balles dåbsritual, fordi det over en lang periode har bidraget til den folkelige forståelse af, hvad dåben betyder. Balles ritual hører på godt og ondt med til folkekirken teologiske bagage. Jeg holder mig til den reviderede udgave fra 1895. Så sent som 1986 er dette ritual medtaget i »Vejledning i den danske folkekirkes gudstjenesteordning« udarbejdet af biskopperne. Denne bog indeholder foruden gudstjenesteordningen også de autoriserede ritualer, heriblandt 1895 ritualet for barnedåb, som biskopperne altså indtil for få år siden stadig mente, præster burde tage med i overvejelserne, når de skulle forrette en barnedåb. Jeg gengiver dette dåbsritual i fyldigt uddrag:

AF 1895 RITUALET

Er barnet hjemmedøbt?

Såfremt barnet ikke er hjemmedøbt, siger præsten:

Kære kristne! Efterdi synden er kommet ind i verden ved eet menneske, og døden ved eet menneske, og døden ved synden, og døden trængte igennem til alle mennesker, fordi de alle syndede, så er nu af den enes fald fulgt fordømmelse for alle mennesker, hvorfor vi også alle af natur er vredens børn og mangler herligheden fra Gud.

Men ligesom de mange kom til at stå som syndere ved det ene menneskes ulydighed, således skal også de mange komme til at stå som retfærdiggjorte ved det enes, Jesu Kristi, lydighed. Thi ligesom synden fik herredømmet ved døden, således skal også nåden få herredømmet ved retfærdigheden til evigt liv ved Jesus Kristus, vor Herre, som blev givet hen for vore overtrædelsers skyld og opvakt for vor

retfærdiggørelses skyld. Thi før verdens grundvold blev lagt, har Gud vor Fader, udvalgt os i ham til at være hellige og uden dadel for hans, vor Faders, åsyn, og han har i sin kærlighed forudbestemt os til barnekår hos sig ved Jesus Kristus.

Men for at vi skal få ret og adgang til denne Guds nåde i Kristus, har han indstiftet badet til genfødelse og fornyelse ved Helligånden, som han i rigt mål udgyder over os ved Jesus Kristus, vor frelser, for at vi, retfærdiggjorte ved hans nåde, i håbet skal blive arvinger til evigt liv. Dåben er nemlig ikke fjernelse af legemets smuds, men en god samvittigheds pagt med Gud ved Jesu Kristi opstandelse.

For at nu dette barn (disse børn), som er undfanget og født i synd, må se Guds rige, om hvilket vor Herre Jesus selv har sagt, at ingen kan komme ind deri, hvis han ikke bliver født påny af vand og Ånd, så vil vi i vor Herres Jesu navn indlemme det ved den hellige dåb i hans troende kirke, på den måde, han selv har foreskrevet, da han befalede: Gå hen og gør alle folkeslagene til mine disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befaleet jer. Og se, jeg er med jer alle dage indtil verdens ende.

(Korsets betegnelse)

Modtag det hellige korsets tegn både for dit ansigt og for dit bryst, til et vidnesbyrd om, at du skal tro på den korsfæstede Herre Jesus Kristus.

Lad os alle bede! Almægtige, evige Gud, vor Herres Jesu Kristi og vor Fader! Vi råber til dig over dette barn (disse børn), for hvem (hvilke) vi beder om din dåbs gave! Herre, giv det (dem) din nåde, at det (de) må få den evige velsignelse i dette genfødelsens bad og dit rige, som du har lovet og tilsagt os alle ved vor Herre Jesus Kristus! Amen.

Lad os høre det hellige evangelium, som Markus skriver 10. kapitel 13. til 16. vers: [læses]

Så vil vi og til samme velsignelse hjælpe dette lille barn (disse små børn) med vor andægtige bøn til Gud. [Fadervor bedes under håndspålæggelse]

Lovet være Gud, vor Herres Jesu Kristi Fader, som i sin store barmhjertighed vil genføde dette barn (disse børn) til et levende håb ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde; thi det (de) begravnes med ham ved dåben til døden, for at, som Kristus blev opvakt fra de døde ved Faderens herlighed, således skal også det (de) leve et helt nyt liv.

(Barnet – hvert barn især – bæres hen til fonten.)

Gud bevare din indgang og din udgang fra nu og til evig tid. Amen.

Resten af ritualet med tilspørgsel, dåbshandling, faddertiltale, afsluttende kollekt, svarer stort set til 1912 ritualet. Dog er fadervor allerede bedt før dåben og gentages ikke. I den afsluttende kollekt hedder det »tilsagde« os syndernes forladelse og ikke »skænkede«, og der er nogle andre forskelle, som jeg her lader ligge.

Det interessante ved 1895 ritualet er først og fremmest den udførlige teologiske begrundelse for dåbens nødvendighed. Der er tale om en frelseshistorisk udredning: synden og døden kom ind ved Adams ulydighed, men retfærdigheden og det evige liv kom ind i verden ved Jesu Kristi lydighed. Dåben er forstået som meddelelse af nyt liv på det livsgrundlag, Kristus har bragt tilveje.

Kristus er den anden Adam, der råder bod på den første Adams brøde. Som vi senere skal se, har den frelseshistoriske udredning solid nytestamentlig grund under sig. Men her vil vi hæfte os ved ritualets stærke betoning af Adams syndefald. Ikke blot begynder ritualet med at gøre alle mennesker til syndere i medfør af Adams fald, men senere hedder det konkret om dåbsbarnet, at »det er undfanget og født i synd«. Meningen er selvfølgelig ikke, at seksualakten er syndig, selv om ordene sikkert til tider er blevet misforstået i den retning. Meningen er heller ikke, at selve fødselsprocessen skulle være forbundet med synd. Meningen er, at barnet på forhånd er synder, før det har set dagens lys.

Men er det en troværdig forestilling, at et menneskebarn på forhånd er synder, før det har set dagens lys? Det er det spørgsmål, som 1895 ritualet må rejse. Men det er også det spørgsmål, som 1912 ritualet og 1992 ritualet må rejse, selv om disse ritualer ikke længere taler om, at dåbsbarnet er undfanget og født i synd. Stadigt tales der nemlig om, at dåben skænker syndernes forladelse. Det er ikke ubilligt at spørge, hvad det da er for synder, barnet bærer på, før det overhovedet selv har begået dem.

Dertil kommer et andet spørgsmål, nemlig hvorfor det er så vigtigt, at dåben skænker syndsforladelse. I kirkens offentlige liturgi er der jo ellers lejlighed til at få forkyndt al den syndsforladelse, hjertet kan begære. Der forkyndes syndsforladelse i forbindelsen med nadveren, og der tilsiges syndsforladelse

ved skriftemålet, og fra prædikestolen loves syndsforladelse for enhver, der angrer sine synder og ønsker at omvende sig fra dem. Og på samme måde stilles der syndsforladelse i udsigt i de bønner der bedes, og de salmer der synges.

Spørgsmålet er, hvad der mon adskiller den syndsforladelse, der forkyndes i forbindelse med dåben, fra den syndsforladelse, der ellers forkyndes i kirken offentlige liturgi. Er dåbens syndsforladelse en syndsforladelse af samme slags, eller er måske dåbens syndsforladelse en syndsforladelse af overordnet slags, således dåben er den nødvendige forudsætning for i øvrigt at få adgang til evangeliet om syndernes forladelse? Som uddybning af det sidste kan man spørge, om det er troværdig tale, at mennesker er afskåret fra Guds nåde ved ikke at være døbt. Eller lad os give den en tand mere og spørge: er det troværdigt, at udøbte mennesker går evig fortabelse i møde ved ikke at være døbt?

Vi skal i det følgende se, hvad folkekirkens bekendelsesgrundlag, nærmere bestemt den augsburgske bekendelse, siger om dette.

KAPITEL 5

DOGMET OM ARVESYNDEN

Vi er syndere, når vi begår synder. Vi er ikke syndere i kraft af genetisk arv. Adam og Eva er ikke historiske personer, som vi nedstammer fra, og derfor er det såkaldte syndefald heller ikke en historisk hændelse.

Til folkekirkens dogmatiske arvegods hører den augsburgske bekendelse, eller på latin *Confessio Augustana*. Dette skrift, som blev forfattet 1530 af Philipp Melanchthon med henblik på rigsdagen i Augsburg, er forpligtende for folkekirken fremfor så mange andre skrifter fra reformationstiden, idet *Confessio Augustana* har status som bekendelsesskrift. Det betyder kort fortalt, at folkekirken er forpligtet på at lade *Confessio Augustana* være en gyldig rettesnor for, hvad der er kirkens tro og lære.

Dermed er ikke sagt, at folkekirkens præster er forpligtet på at anse hver sætning i *Confessio Augustana* for tidløs, ufejlbar sandhed. Bekendelsestroskab er ikke det samme som bekendelsesfundamentalisme. Men bekendelsestroskab betyder vilje til at tage *Confessio Augustana* alvorligt som et i hovedsagen stadig brugbart udtryk for, hvad der er kirkens tro og lære. Det betyder vilje til at følge formuleringerne i de enkelte artikler så langt som muligt, d.v.s. indtil det punkt, hvor der ikke længere er muligt, fordi vores verdensbillede og vores trosbegreber har flyttet sig siden reformationstiden.

Med disse indledende bemærkninger går vi lige til den vel nok mest problematiske artikel i *Confessio Augustana*, nemlig artikel 2 med overskriften »Om arvesynden«. Teksten er at finde i »Den danske Folkekirkes bekendelsesskrifter« 1993. Den lyder således:

Ligeledes lærer de, at siden Adams fald fødes alle mennesker, som er forplantet på naturlig måde, med synd, det vil sige: uden guds frygt, uden tillid til Gud og med begær, [og de lærer] at denne arvelige sygdom eller last er virkelig synd, der også nu fordømmer dem, der ikke genfødes ved dåb og Helligånd, og pådrager dem evig død.

De fordømmer Pelagianere og andre, som nægter, at arvesynden er synd, og som svækker Kristi fortjenestes og velgjerningers ære ved at påstå, at mennesket ved fornuftens egne kræfter kan blive retfærdigt over for Gud.

Man må sige, at læren om arvesynd indtager en fremtrædende plads, idet artiklen kommer efter artiklen om Gud og før artiklen om Guds Søn. Arvesyndslæren er således ikke blot en dogmatisk mursten blandt andre dogmatiske mursten, men indgår som en bærende del af fundamentet for hele lærebygningen i Confessio Augustana. Derfor kan man som præst i den danske folkekirke ikke tillade sig at komme om ved sin uvilje mod arvesyndslæren ved blot at ignorere artikel 2 i CA. For dels er arvesyndslæren en afgørende del af det reformatoriske tankeunivers i Confessio Augustana, og dels gør arvesyndsforsstillingen sig gældende andre steder, ikke mindst som tidligere antydnet i kirkens dåbsritual.

Umiddelbart falder vel den skråsikkerhed i øjnene, hvormed artikel 2 udtaler sig om den skæbne, der venter de ugenfødte mennesker, d.v.s. de som ikke »genfødes ved dåb og Helligånd«. De ryger om ikke til helvede, så dog i et sort hul. På grund af arvesynden står de nemlig til evig død. Man kan nok spørge forfatteren, hvorfra han ved så sikkert, at Gud vil lade ugenfødte gå fortabt på dommens dag.

Men det problematiske ved artikel 2 er såmænd ikke så meget den skråsikre tale om fortabelse. Nej, det virkelig problematiske ved artikel 2 er talen om »Adams fald« som syndens årsag og oprindelse. Den opfattelse, at ugenfødte står til evig død, er for så vidt blot en logisk følge af forestillingen om et alt omfattende syndefald i skabelsens morgen.

Inden vi går videre, kan det være nyttigt at have for øje, at ordet »arvesynd« ikke er et bibelsk ord. Ordet er knyttet til den arvesyndslære, der blev udfoldet i den tidlige middelalder af Augustin, videreført i skolastikken og overtaget af reformatorerne. Men arvesyndslæren er bibelsk funderet i den forstand, at arvesyndslæren gør fordring på at levere en gyldig tolkning af vigtige bibelske tekster, først og fremmest beretningen om syndefaldet i 1. Mosebog kap. 3 og Paulus' brev til Romerne kap. 5.

Syndefaldet er ikke en historisk hændelse

Vi begynder med beretningen om syndefaldet. Den går ud på, at menneskeslægten synd kan henføres til et universelt syndefald i skabelsens morgen. Beretningen om syndefaldet er en integreret del af den skabelsesberetning, der omtaler skabelsen af Adam og Eva, de første mennesker på jord. Ifølge skabelsesberetningens egen logik – og den brug, der siden gøres af den i kirken dogmatik – nedstammer hele menneskeslægten fra disse to mennesker. Den samme nedstammingslogik ligger bag begrebet arvesynd: menneskeslægten kan arve fra Adam, fordi menneskeslægten nedstammer fra Adam.

I bibelfortolkningen er det forlængst erkendt, at fortællingen om Adam og Eva ikke udspiller sig i et historisk univers, men i et mytisk. Adam og Eva er ikke to historiske personer, der engang levede på jorden, men to mytiske personer, der gør fordring på at repræsentere mennesket, som det altid er.

Denne skelnen mellem historisk og mytisk virkelighed er en uopgivelig teologisk landvinding. Den gør det muligt for os at fastholde troen på, at livet er skabt af Gud, selv om vores naturvidenskabelige indsigt tilsiger os, at livets tilblivelse har strakt sig over umådelig lang tid og har formet sig ganske anderledes, end de bibelske skabelsesberetninger lader forstå. Og vi kan stadig læse de bibelske skabelsesberetninger med en vis opbyggelse (men heller ikke mere!) på den grund af deres poetiske billedkraft. Den mytiske, tidløse sandhed i skabelsesberetningerne beror ikke på en naturvidenskabelig, distanceret indsigt i, hvordan livet er blevet til, men på en poetisk, afstandsløs oplevelse af livet som skabt.

Med hensyn til arvesynden betyder den samme skelnen mellem historisk og mytisk virkelighed, at man må holde op med at tale bogstaveligt om et syndefald i tidernes morgen, eftersom Adam og Eva ikke er historiske personer. Adam og Eva har så at sige ikke eksisteret. »Tidernes morgen« er en mytisk, poetisk fiktion.

I anden omgang betyder denne skelnen imidlertid, at talen om det syndige menneske, som gør oprør mod Skaberen, må hente sin overbevisningskraft fra alle andre steder end fra syndefaldsberetningen. Billedet af mennesket

som synder må hente sine former og farver fra, hvad der igennem tiderne har været fortalt og stadig kan fortælles om menneskets oprør mod Skaberens. Lad mig udtrykke det sådan, at der må foretages en blotlæggelse af synden som fænomen. Der må foretages en fænomenologisk tydning af menneskelivet, som gør det til troværdig tale, at der stikker en synder i hvert menneske.

Den bibelske syndefaldsmyte går ud på, at synden ikke var i verden fra begyndelsen, men kom ind i verden, i og med at Adam og Eva spiste af den forbudne frugt. Hvis vi nu holder fast i, at de første kapitler i biblen ikke skal læses som en historisk beretning om, hvad der skete engang, men skal læses som en mytisk fortælling om det, der er tidløs sandhed, så er rigtignok spørgsmålet: Hvad er indholdet af denne tidløse sandhed?

Svaret er, at der ikke er meget substans i syndefaldet. Syndefaldet består i Adam og Evas blotte ulydighed mod Gud. Det er ikke selve det, at de spiste af kundskabens træ, som var det fatale, for træet var selvfølgelig plantet, for at mennesket på et tidspunkt skulle spise af det. Nej, det fatale var, at de spiste af det, før de havde fået lov. Dermed gjorde de sig skyld i ulydighed.

Den lydighed, som var krævet af Adam og Eva, var imidlertid en lydighed uden etisk indsigt. Det vil sige en blind lydighed. Den har en slående lighed med den indsigtsløse og blinde lydighed, som blev afkrævet Abraham, da han ifølge 1. Mosebog kap. 22 blev beordret til ofre sin søn Isak. I begge fortællinger blev der krævet blind lydighed i kraft af Guds direkte sproglige henvendelse til mennesker.

Men det ligger i forestillingen om Guds direkte henvendelse til mennesker, at en sådan henvendelse kræver en lydighed, der går forud for den lydighed, der bygger på etisk indsigt. Både fortællingen om den lydighed, der var afkrævet Adam og Eva, og fortællingen om den lydighed, der var afkrævet Abraham, foregår i den religiøse undtagelsessituations univers, al den stund det ikke er normalt, at mennesker står i direkte sproglig kommunikation med Gud. Men hvad mennesker forestager sig i en religiøs undtagelsessituation er af begrænset opbyggelig værdi for os, som ikke befinder os i en religiøs undtagelsessituation.

Følgeligt må man sige, at lige så problematisk det er at udnævne Abraham til en troens ridder på grund af hans blinde lydighed, lige så problematisk er det at laste Adam og Eva for deres blinde ulydighed. Men det er faktisk, hvad kirkens dogmatik har gjort gennem tiderne.

Man kan ikke sige, at syndefaldsberetningen bidrager til en blotlæggelse af syndens fænomenologi. Derfor savner syndefaldsberetningen da også opbyggeligt præg. Man bliver rent ud sagt ikke klogere på fænomenet synd af at høre om Adam og Evas abstrakte ulydighed mod Gud.

Nej, hvis vi ønsker at blive klogere på fænomenet synd – ønsker at få blotlagt syndens fænomenologi – så er det nødvendigt med eksempelfortællinger, der udspiller sig i et normalt menneskeligt univers, hvor mennesker er henvist til en etisk tydning af tilværelsen, d.v.s. et univers, hvor Gud ikke griber forstyrrende ind med direkte særmeldinger til mennesket. Bibelen indeholder en lang række sådanne eksempelfortællinger, lige fra fortællingen i 2. Samuelsbog om David, der vildført af lidenskab forgriber sig på Batseba, til talen i Åbenbaringsbogen om menigheden i Laodikea, der hverken er kold eller varm, og hvis synd består i manglende lidenskab.

Ud af den brogede mængde af fortællinger om synd kan der ved analogislutninger udledes typiske manifestationer af synden. Ret forstået er det en opbyggelig beskæftigelse at udlede typiske manifestationer af synden, fordi en sådan beskæftigelse kan tjene til at blive klogere på syndens væsen og dermed også hjælpe til om muligt at komme syndens manifestationer i forkøbet.

Mangfoldigheden af fortællinger om synd tyder på, at synden er et udbredt fænomen. De analogislutninger, vi kan foretage fra andres liv til vores eget, gør den tanke yderst nærliggende, at vi alle er syndere for Herren, og at synden derfor kan betragtes som et generelt menneskeligt kendetegn. Men en sådan opfattelse kan mageligt klare sig uden at skulle støtте sig på en forestilling om et generelt syndefald i skabelsens morgen.

Jeg vil sammenfatte det sådan, at skal vi blive klogere på, hvad synd er, så må vi se på syndens konkrete manifestationer. Det duer ikke at tale om Adam og Eva.

Ordet »arvesynd« er ubibelsk

Som nævnt forekommer ordet »arvesynd« ikke i bibelen. Heller ikke indholdet bag ordet er der belæg for i bibelen. Ganske vist spiller forestillingen om Adams syndefald en rolle for Paulus, når han skal gøre rede for nåden i Kristus. I Rom 5,12 taler Paulus om, at »synden kom ind i verden ved ét menneske, og ved synden døden, og sådan kom døden til alle mennesker, fordi alle syndede.« – Der er her tale om, at synden og døden har været til stede i verden siden Adams fald. Det skyldes imidlertid ikke, at alle mennesker har overtaget Adams synd ved arv, men at »alle syndede«.

Hvordan det skal forstås, at »alle syndede«, undlader Paulus at forklare nærmere. Eller rettere: han har allerede forklaret det i de første kapitler af Romerbrevet. Her er det nåden i Kristus, der interesserer ham, og ikke menneskers synd. Paulus sætter Kristus op mod Adam for dermed at sætte nåden i Kristus ind i et frelseshistorisk perspektiv. Pointen kommer til udtryk i vers 18: »Ligesom en enkelts fald blev til fordømmelse for alle mennesker, sådan er en enkelts retfærdige gerning også blevet til retfærdighed og liv for alle mennesker«.

Hele udredningen i Rom. kap. 5 sigter på at forkynde nåden i Kristus. Paulus griber tilbage til den universelle karakter af Adams syndefald for som et modstykke at forkynde den universelle karakter af Kristi retfærdighed. Kristus er den nye Adam, der befrier fra syndens og dødens herredømme og dermed råder bod på den første Adams brøde. Udredningen er båret af en kristologisk interesse.

Man kan vel sige, at Paulus i sin kristologiske udredning samtidig formulerer en lære om menneskeslægtens generelle fortabthed under syndens og dødens herredømme. Han gør til det formål brug af sin samtids opfattelse af Adam som en historisk person og syndefaldet som en historisk hændelse. Men han deler ikke den opfattelse, at Adams synd kan nedarves. Hvad der

kan arves er alene følgerne af Adams syndefald, ikke synden selv. Man kan derfor hos Paulus nok tale om en *fortabthedslære*, d.v.s. en lære om, at alle mennesker er fortabte syndere, men ikke om en arvesyndslære.

Arvesyndslæren gør Guds nåde til et forbrugsgode

Arvesyndslæren vidner om teologisk dømmesyg. Artikel 2 i CA gør fordring på at vide besked om, at en helt gruppe af mennesker er hjemfaldne til evig død, nemlig gruppen af dem, der »ikke genfødes ved dåb og Helligånd.« Altså kort og godt de udøbte. På grund af arvesynden pådrager disse mennesker sig evig død.

Man kan nu spørge, hvad hensigten er med at udmale den evige død som arvesyndens konsekvens. Svaret turde være, at arvesyndslæren vil legitimere den kristne dåb som en *nødvendig* foranstaltning til menneskets frelse. Med streg under ordet »nødvendig«.

På den måde appellerer arvesyndslæren til menneskets velforståede egeninteresse: det er i menneskets egen interesse at blive døbt, for kun på den måde kan man undgå evig død. Den evige fortabelses logik er i slægt med den logik, der ligger bag den kirkelige billedkunsts fremstilling af helvedes pinner: det er i menneskers egen interesse at undgå at ryge til helvede, derfor gælder det om at omvende sig og søge Guds nåde, medens tid er.

Nu besidder truslen om fortabelse næppe længere nogen større overbevisningskraft, og Confessio Augustana er jo da heller ikke et opbyggelsesskrift, men et læreskrift. Formentlig meget få vil komme i personlige anfægtelser med hensyn til deres evige salighed af at læse CA artikel 2. Jeg havde nær sagt, det er umiddelbart begrænset, hvor stor skade truslen om evig fortabelse kan gøre. Men i et videre teologisk perspektiv er det langt fra nogen harmløs påstand, at udøbte automatisk går fortabt.

Påstanden får betydning for dåbssynet til den dag i dag. Hvis vi nemlig godtager den påstand, at dåben er det eneste alternativ til den evige død, så er vi godt på vej til at gøre dåben til et instrument for den enkeltes velforståede

egeninteresse: Det bliver for min egen private saligheds skyld, at jeg skal døbes. Det bliver for mine børns private åndelige velfærds skyld, at jeg lader dem blive døbt. Dåben bliver *nødvendighed i stedet for gave, forbrugsgode i stedet for velsignelse*.

Forestillingen om, at vi døbes for Guds Riges skyld, er trængt til side. Man kan sige, at just bekymringen om det enkelte menneskes evige salighed tjener til at privatisere dåbens nåde. Dermed afsvækkes forståelsen af dåben som indgangsdør til livsfællesskab med Kristus og delagtighed i projekt Guds Riges komme. Tendenser i den retning kan allerede hente støtte hos reformatorerne. Lad mig give nogle teksteksempler:

Om dåben hedder det i CA artikel 9:

Om dåben lærer de, at den er nødvendig til frelse, og at Guds nåde tilbydes ved dåben, og at børn bør døbes, idet de, når de ved dåben er overgivet til Gud, tages til nåde af ham...

Her er dåbens nåde helt entydigt fremstillet som en foranstaltning, der tilbydes det enkelte menneske som et nødvendigt middel til at blive frelst. Dåben er så at sige anskuet fra den religiøse forbrugers perspektiv. Dåben er gjort til et nødvendigt religiøst forbrugsgode.

I Luthers lille Katekismus hedder det i afsnittet om Den hellige dåbs sakramente »Hvad giver eller gavner dåben?«:

Den virker syndernes forladelse, genløser fra døden og Djævelen og giver alle, som tror det, den evige salighed, således som Guds ord og løfte lyder.

Igen en omtale af dåben set fra forbrugers perspektiv. Luthers forklaring ligner en veritabel »varedeklaration« af dåbens nåde. At Luther så andre steder, også i katekismen, taler om dåben som livsfællesskab med Kristus, skal jeg være den sidste til at nægte. Men det gør det altså ikke uberettiget at pege på det forførende i udtrykket, at dåben »giver eller gavner«.

Arvesyndslære og fortabelsesangst

Vi har set, hvordan reformatorerne forbinder synd med død. På grund af arvesynden er mennesket hjemfalden til evig død. Omvendt betyder syndernes forladelse frelse fra evig fortabelse. Eller sagt på en anden måde: menneskets evige skæbne afhænger af, hvordan synden bliver håndteret. Modtager mennesket ikke sine synders forladelse, ryger det til helvede eller i hvert fald i et sort hul. Modtager mennesket derimod sine synders forladelse, ryger mennesket i himlen til evig salighed.

Det er lige ved, at Gud bliver statist i det spil. Ganske vist vil ingen teolog ved sine fulde fem vove at anfægte Guds suveræne nåde. Men den opmærksomhed, man vier synden og dens håndtering, røber en angst for, at Gud skulle have let ved at slå hånden af menneskenes børn. Der skal bare lidt utilgivet synd til, så er fortabelsen hjemme.

Arvesyndslæren er denne fortabelsesangst sat i system. Min påstand er, at arvesyndslæren gør synden for stor ære. Menneskets forhold til Gud bliver gjort til en funktion af menneskets oprørstrang mod Gud, og Guds nåde bliver gjort til Guds svar på denne oprørstrang. Guds nåde gøres på den måde til en funktion af menneskets synd. Nåden anskues enøjet fra synderens synsvinkel.

Men det er ikke først, fordi vi er syndere, at vi må leve på Guds nåde. Allerede som Guds skabninger må vi leve på Guds nåde. Som leret i pottemagerens hånd er vi helt og aldeles henvist til Guds nåde. *Vi kan ikke blive mere afhængige af Guds nåde, end vi allerede er ved overhovedet at være til.* At vi så i øvrigt er syndere gør hverken fra eller til i det stykke. Men hvis vi nu skal blive i pottemagerbilledet, så betyder synden, at leret er genstridigt og driller pottemageren. Det er dog ikke først genstridigheden, der vækker pottemagerens formvilje. Formviljen har hele tiden været til stede, også før leret begynder at drille.

Derfor er der måde med, hvor interessant synden er i forholdet mellem Gud og mennesker. Vi skal passe på, at vi ikke i den grad anskuer menneskets forhold til Gud gennem syndens briller, at vi dermed kommer til at dæmonisere ikke bare mennesket, men i virkeligheden også Gud. Herom handler det næste kapitel.

KAPITEL 6

NÅR DER GÅR DÆMONI I TEOLOGIEN

En synd, der er til stede i mennesket, før det synder, er en besættelse. Den er dæmonisk. I kirkens historie er der tradition for at håndtere dæmoni ved besværgelser d.v.s. ved magiske handlinger. Nu er der jo ikke meget magi tilbage i folkekirkens dåbsritual. Men i folkekirkens lære trives en særlig art magi, nemlig de teologiske besværgelsers magi. Den lever højt på traditionen for at tale abstrakt om Synden med stort S.

I Luthers dåbsritual fra 1526 forekom, som vi så, en indledende dæmonuddrivelse: »Far ud, du urene ånd, og giv plads for den Helligånd!« Tankegangen er den, at dåbsbarnet er dæmonisk fra moders liv. Det har fra undfangelsens øjeblik været besat af en dæmon, og dæmonen må uddrives, før Helligånden kan tage bolig i barnet.

For at der ikke skal være nogen tvivl om alvorren i dæmonbesættelsen gentages dæmonuddrivelsen lidt senere i ritualet: »Jeg besværger dig, du urene ånd, i Faderens (korstegnelse) og Sønnens (korstegnelse) og den Helligånds (korstegnelse) navn at fare ud og vige bort fra denne Jesu Kristi tjener N.!«

Nuvel, der er snart gået et halvt årtusinde siden Luthers dåbsritual. Næppe nogen vil i dag tale den tanke alvorligt, at et lille dåbsbarn skulle være dæmonbesat. Gradvis har den kirkelige forestillingsverden bevæget sig bort fra den opfattelse, som kommer til udtryk i Luthers dåbsritual.

Men netop gradvis. Endnu i folkekirkens dåbsritual af 1895 hedder det, at vi alle »af natur er vredens børn«, og at vi »er undfanget og født i synd«. Dåbsbarnet er om ikke ligefrem dæmonbesat så dog et »vredens barn«. Det er undfanget og født i synd. Det er i arvesyndens vold.

I 1912 ritualet er talen om synd nedtonet. Dåbsbarnet er ikke længere et vredens barn, og det er ikke undfanget og født i synd, men ritualet forudsætter

dog, at der er synd til stede i barnet – ellers ville det være umotiveret, at barnet får skænket sine synders forladelse.

Sideløbende med nedtoningen af talen om synd er der sket en stadig stærkere betoning af dåben som velsignelseshandling. Billedet af Jesus, der lader de små børn komme til sig, »fordi Guds rige hører sådanne til«, og velsigner dem, er i den folkelige bevidsthed blevet dåbens billede. Selv ved voksendåb er børnevelsignelsen nu blevet dåbens billede. Dæmonien er væk, og dåbshandlingen har ikke længere karakter af besværgelse af arvesynden.

Desto mere påfaldende virker de teologiske besværgelser af arvesynden, der dukker op forskellige steder i folkekirkens liturgi f.eks. i de kollektpønner, der er autoriseret til brug på alle kirkeårets faste gudstjenestesteder. Lad os se på nogle markante eksempler: Til Trinitatis søndag er anført en kollektpøn, der lyder således:

Herre vor Gud, himmelske Fader!
Vi fortabte syndere bekender,
at i os bor der intet godt,
og at vi overladt til os selv
måtte gå til grunde i synd og evig død,
fordi det, som er født af kødet, er kød
og ikke kan se Guds rige.
Men vi beder dig:
Vær os nådig og barmhjertig,
og send din Helligånd ind i vore hjerter
for din Søns, Jesu Kristi skyld,
og gør os til nye mennesker,
så vi fuldt og fast tror syndernes forladelse,
som ved Kristus er tilsagt os i dåben,
og dag for dag vokser i kærlighed til vor næste
og i al god gerning,
indtil vi omsider bliver salige
ved din Søn, Jesus Kristus, vor Herre,
som med dig lever og reger i Helligånds enhed,
én sand Gud fra evighed til evighed.

Nu er det ikke den eneste autoriserede kollektpøn til denne søndag. Der er til denne søndag som til de øvrige gudstjenestesteder i kirkeåret to autoriserede kollekter at vælge imellem. Desuden er der et officielt, men dog uautoriseret tillæg til alterbogen indeholdende kollekter af Anna Sophie Seidelin, Johan-

nes Johansen og Holger Lissner. Disse kollekter kan en præst normalt uden problemer få lov at benytte i stedet for de autoriserede kollekter. Men de autoriserede kollekthønter er altså folkekirkens officielle bud på, hvad der skal bedes om på hver enkelt gudstjenestedag i kirkeåret. Eller i hvert fald, hvad der *kan* bedes om.

Vi ser på den citerede tekst til Trinitatis søndag. Præsten lægger ud med en bekendelse på menighedens vegne: »Vi fortabte syndere bekender, at i os bor der intet godt...«. Jeg ved ikke, hvordan nogen kan tage sådanne ord i sin mund. Det turde være en usandfærdig påstand, at der ikke bor noget godt i os. For hvis det var tilfældet, var vi ikke mennesker, men umennesker.

Påstanden tjener til at dæmonisere menneskebilledet. Synden kan ikke blive stor nok. Vi er ikke bare syndere, men *fortabte* syndere, skønt der ellers senere henvises til syndernes forladelse, som er tilsagt os i dåben. Men den syndsforladelse har åbenbart ikke haft den store effekt!

Grunden til, at vi på Trinitatis søndag skal kaldes fortabte syndere, kan man prøve at søge i søndagens evangelietekst, hvor vi finder Jesus i en dybsindig samtale med Nikodemus om, hvad genfødelse er. Jesus trækker modsætningen op mellem kød og ånd: Kun det, der er født af Ånden, kan se Guds rige. Det, som er født af kødet, er kød og kan ikke se Guds rige.

Men der er dog et stykke vej fra denne tale om kød og ånd til at tale om, vi er fortabte syndere, endsige at der ikke bor noget godt i os. Formålet med at gøre synden total kunne imidlertid være at øge efterspørgslen efter Guds nåde. Men i så fald er spørgsmålet dog, om ikke denne gøren synden total snarere kommer til at så tvivl om Guds nåde. Dels er der sået tvivl om rækkevidden af dåbens nåde, når vi gøres til fortabte syndere og ikke bare syndere. Og dels er det problematisk, så voldsomt der bedes om tro i bønner. Det hedder nemlig, at Gud skal sende sin Helligånd ind i vore hjerter, så vi bliver nye mennesker, der »fuldt og fast tror syndernes forladelse, som ved Kristus er tilsagt os i dåben«. Ordene »fuldt og fast« er egnet til at skabe anfægtelser. Det er ikke nok at stole på Guds nåde, men det skal være »fuldt og fast« d.v.s. 100 procent. Men hvem kan så vide sig troende nok?

Nu skal man selvfølgelig passe på, at man ikke i sin iver efter at påvise tendenser kommer til at overfortolke en tekst. Lad os derfor se, om vi kan genfinde interessen for synden i andre af første kollektrekkes tekster.

3. søndag efter trinitatis hedder det:

Herre vor Gud, himmelske Fader!
Vi bekender, at vi er som vildfarne får,
og at vi af Satan og vor egen syndige natur
har ladet os føre bort fra den rette vej...

Læg her mærke til udtrykket »vor egen syndige natur«. Det er arvesynden, der her sigtes til. Menneskenaturen er syndig, på forhånd og i uspecificeret almindelighed. Mennesket er på dæmonisk vis forført af Satan. Stiltiende forudsætter bønnen dog, at menigheden ikke er mere forført af Satan, end at den er i stand til at bekende, at den har »ladet sig føre bort fra den rette vej« (hvad der så måtte være indeholdt i denne abstrakte kliché).

Vi går til 5. søndag efter trinitatis:

Vor Herre Jesus Kristus, du den levende Guds Søn,
som har givet os dit salige ord
og rigeligt velsignet vort jordiske liv;
vi bekender, at vi er uværdige til alt dette
og i stedet havde fortjent din vrede...

Her er det menneskets værdighed, det er galt med, men hvori vores uværdighed består, får vi ikke at vide. Hvis ordene skal tages for pålydende, og »vi« betyder os allesammen, så er selv et lille barn uværdigt til at lege ude under Guds blå himmel. Det har fortjent at blive ramt af Guds vrede.

Jeg kan ikke se andet, end at den generaliserende og uspecificerede tale om, at mennesket er uværdigt til Guds velsignelse, kun tjener ét formål, nemlig at dæmonisere mennesket.

Et sidste eksempel fra 6. søndag efter trinitatis:

Herre, vor Gud, himmelske Fader!
Vi bekender, at vi er fortabte syndere,
som, så længe vi lever,

ikke kan være uden ond vilje
og tilbøjelighed til det onde.
Derfor, kære Fader, beder vi dig:
tilregn os ikke denne synd, der klæber til os...

Her har vi en variant af temaet fra Trinitatis søndag. I denne bøn er dog ikke på forhånd den mulighed udelukket, at der kan være nogen god vilje i mennesket, men det postuleres nærmest som en indiskutabel kendsgerning, at vi »ikke kan være uden ond vilje«, så længe vi lever.

Nu kan det jo nok være en realistisk formodning, at vi livet igennem lever med den risiko, at vi kan gøre os skyld i ondskabsfuldheder. Så langt kan der være et gran af sandhed i, at vi slæber på en »tilbøjelighed til det onde«. Men hvorfor skal denne tilbøjelighed benævnes som synd? Og hvorfor skal vi bede Gud om ikke at tilregne os en synd, som alene består i en tilbøjelighed, men ikke i nogen handling? Var det ikke rimeligere at vente med at bede om forladelse, til der forelå en begået synd?

En syndsbevidsthed, der ikke refererer til begåede synder, men til mulige synder i fremtiden, er dæmonisk. Den er grænseløs, fordi der er ikke grænser for, hvad der kan tænkes af mulige synder. Psykologer ville nok kalde en sådan syndsbevidsthed neurotisk, fordi den som bevidsthedstilstand ikke refererer til noget konkret. Dermed bliver den kredsende. Den avler sig selv.

Bønnen om, at Gud ikke vil tilregne os »denne synd, der klæber til os«, har karakter af en tom besværgelse. Den river ikke mennesket ud af den kredsende interesse for sin egen syndighed. Den flytter intet som helst i forholdet mellem menneske og Gud. Hvis der var grund til at bede den bøn i dag, ville der være nøjagtig samme grund til at bede den i morgen. Syndsbekendelsen er en tom og forløren kliché.

De anførte eksempler fra første kollekttrækkes bønner viser en gennemgående tendens i retning af at anskue menneskets forhold til Gud ud fra menneskets syndighed. Tendensen er, at menneskebilledet dæmoniseres. Dæmoniseringen af menneskebilledet virker imidlertid tilbage på billedet af Gud. Ligeså syndsfixeret menneskebilledet er, ligeså syndsfixeret bliver billedet af Gud. Til billedet af det bundløst uværdige og syndige menneske svarer

billedet af en Gud, der lider af dømmesyge og for et godt ord er ude på at knalde menneskenes børn på grund af deres synd. Kun med nød og næppe kan Gud formås til at lægge bånd på sin lyst til at straffe os.

Naturligvis skal man vogte sig for at tale om kirkens gudsbillede, som om det er entydigt og usammensat. Snarere må man tale om kirkens gudsbillede som et billedgalleri, hvori mange forskellige billeder af Gud figurerer side om side med større eller mindre indbyrdes forligelighed. Hver gang jeg peger på et af billederne i det folkekirkelige gudsbilledgalleri, vil læseren kunne pege på et andet og meget anderledes billede.

Imidlertid har nogle af billederne mere officiel autoritet end andre. Nogle af kirkens gudsbilleder er nemlig knyttet til kirkens autoriserede ritualer og til kirkens bekendelsesskrifter. Andre billeder er først og fremmest knyttet til den folkelige tradition i kirken. Det betyder i praksis, at når vi synger en salme, er vi ikke uden videre forpligtet på at være indforstået med det billede af Gud, som møder os i salmens poetiske form. Vi har en udstrakt frihed til at fravælge de billeder af Gud, der byder vore trosbegreber imod. Vi kan gøre det ved simpelthen at lade være med at synge med på salmen.

Også i kirkens liturgiske tekster kan vi tillade os være mere eller mindre indforstået med det billede af Gud, som holdes op for os. Men friheden til at fravælge billeder, der byder vore trosbegreber imod, er mindre. Det gælder navnlig de autoriserede ritualer, som ikke bare er godkendt til brug, men som det i princippet er obligatorisk at benytte. På den måde får de autoriserede ritualer nærmest monopol på at levere billederne til tolkningen af de hellige handlinger. Vi må finde os i de billeder, som ritualerne byder på.

Bekendelsesskrifterne er, bortset fra de oldkirkelige bekendelser, ikke liturgiske tekster, men læreskrifter. Specielt Confessio Augustana er ikke en poetisk, men en teologisk tekst. Den omstændighed indbyder til, at vi skelner mellem form og indhold, således at vi prøver at fastholde det reformatoriske hovedanliggende, uden at vi nødvendigvis behøver at være indforstået med alle de billeder, begreber og formuleringer, vi møder i teksten.

Som allerede mere end antydnet finder jeg, at arvesyndslæren giver problemer ikke bare med menneskebilledet, men også med gudsbilledet. Og jeg mener,

at de problemer trænger sig særlig mærkbart på, når talen er om dåben. For dåbsforståelsens skyld er det derfor nødvendigt at gennemtænke arvesyndslæren på ny, sådan som den foreligger i Confessio Augustana artikel 2, og som den i øvrigt har givet sig nedslag i kirkens liturgi og lære.

Projektet griber imidlertid om sig. Det viser sig, at også den såkaldte retfærdiggørelseslære må gøres til genstand for nogle overvejelser. Der er nemlig en logisk forbindelse mellem arvesyndslæren og retfærdiggørelseslæren, som gør, at man ikke kan forstå den ene lære uden at have den anden lære med i synsfeltet. Tilsvarende gælder, at folkekirkens dåbsritual afspejler den forestilling, at menneskets såkaldte retfærdiggørelse over for Gud står på spil. Dåben skal hjælpe mennesket til at blive bevaret i Guds samfund »både her og hisset«, og det betyder, at dåben skal hjælpe mennesket til at kunne bestå for Gud på dommens dag.

Ordet »retfærdiggøre« forekommer ikke i dåbsritualet, men tanken om retfærdiggørelse indgår i ritualets forudsætninger. Derfor er det umagen værd at se nærmere på den såkaldte lære om retfærdiggørelse, som kommer til udtryk på fremtrædende plads i Confessio Augustana, nemlig i artikel 4. Den artikel er flankeret af to af CA's sværvægttere. Den foregående artikel med overskriften »Om Guds Søn« slutter med at omtale Kristi genkomst for at dømme levende og døde, og den efterfølgende artikel med overskriften »Om det kirkelige embede« handler om de midler, Helligånden betjener sig af for at virke den retfærdiggørende tro i mennesker.

KAPITEL 7

DEN TEOLOGISKE SKINPROCES

Retfærdiggørelse ved tro betyder noget andet for reformatorerne end for Paulus. Paulus ville forsvare hedningers og jøders lige adgang til borgerskab i Guds rige. Reformatorerne ville forsvare troen som det bærende i gudsforholdet mod en religiøs praksis, der havde udvendiggjort gudsforholdet.

»Retfærdiggørelse ved tro« er for en logisk betragtning lidt af et misfoster, fordi det forsøger at forene to uforenelige ting: på den ene side en tillidsfuld tro på Gud, som overflødiggør enhver tanke om, at mennesket behøver at bekymre sig for sin status over for Gud, og på den anden side en interesse i et opnå en slags åndelig retsgaranti over for Gud, der afspejler en grundlæggende mistillid til Gud.

»Retfærdiggørelse ved tro« har imidlertid lige siden reformationen været et luthersk slagord på luthersk grund. I tide og utide fremføres denne formel som det helt grundlæggende og uomgængelige udtryk for, hvad evangeliet går ud på efter luthersk forståelse. Men formlens logik er som sagt lidt problematisk. Lad gå, at formlen »retfærdiggørelse ved tro« har sin berettigede pointe som et opgør med formlen »retfærdiggørelse ved gerninger«. Det problematiske ligger i den voldsomme læggen vægt på begrebet »retfærdiggørelse«, som vi finder hos reformatorerne. Lad mig for tydelighedens skyld fremstille logikken i den reformatoriske retfærdiggørelseslære i karrikeret form:

- a) Det er afgørende for min salighed at være retfærdig for Gud.
- b) Jeg er altid uretfærdig for Gud som den synder jeg er.
- c) Ethvert forsøg fra min side på at blive retfærdig for Gud viser blot, hvor uhjælpeligt jeg stikker fast i at være uretfærdig for Gud.

d) Men for at komme mit behov for at blive retfærdig i møde har Gud et godt tilbud til mig: For Jesu Kristi sonoffers skyld vil han se bort fra min uretfærdighed.

e) Hvis jeg i tro tager imod det tilbud, lader Gud mig være retfærdig for Gud. Dermed er jeg blevet gjort retfærdig ved tro.

f) Men den tro, hvormed jeg bliver retfærdiggjort, er i virkeligheden ikke min tro, for min uretfærdighed for Gud bestod netop i min manglende tro eller endog manglende evne til tro. Det er Gud selv, der har givet mig den retfærdiggørende tro.

g) Selv forbliver jeg uretfærdig, skønt den retfærdiggørende tro gør mig retfærdig for Gud. Min retfærdiggørelse betyder alene, at Gud lader, som om jeg er retfærdig, skønt Gud udmærket godt ved, at jeg ikke er det.

h) Herefter kan retfærdiggørelsen begynde forfra ad libitum.

Såvidt læren gengivet i karrikeret form. Pointen er imidlertid, at den lutherske retfærdiggørelseslære ynder at fremstille menneskets forhold til Gud i billedet af en retssag, der ganske vist er rent pro forma, fordi dommeren på forhånd har bestemt, at den skyldige skal frifindes. Den himmelske retssag bliver dermed en teologisk skinproces. En proces til menneskets fordel, bevares, men dog en skinproces.

Læseren kan imidlertid selv dømme, om fremstillingen ovenfor svarer til den fremstilling af retfærdiggørelseslæren, som vi finder i *Confessio Augustana*. Dette skrift har jo som bekendt status som bekendelsesskrift i folkekirken og dermed status som mere eller mindre tidløs sandhed. Men netop som bekendelsesskrift bør *Confessio Augustana* dog læses som et skrift, der er blevet til på en bestemt historisk foranledning: Situationen var den, at Melanchthon i 1530 på den kejserlige rigsdag i Augsburg skulle forsvare det lutherske reformatoriske anliggende mod pavekirkens repræsentanter. Det lutherske reformatoriske anliggende var netop at forsvare troens alvor mod den omfattende udvendiggørelse af Gudsforholdet i kirken. Luther selv var

som fredløs forhindret i at deltage, men han var indforstået med indholdet i Confessio Augustana.

Læser vi Confessio Augustana løsrevet fra de omstændigheder, hvorunder det blev til, risikerer vi at gøre de enkelte formuleringer mere eviggyldige, end de er. Det gælder ikke mindst formuleringerne i artikel 4 med overskriften »Om retfærdiggørelsen«:

Ligeledes lærer de, at mennesker ikke kan retfærdiggøres over for Gud ved egne kræfter, fortjenester og gerninger, men at de retfærdiggøres af nåde for Kristi skyld ved troen, når de tror, at de tages til nåde, og at synderne tilgives for Kristi skyld, han som ved sin død har gjort fyldest for vore synder. Denne tro anser Gud for retfærdighed for sig. (Paulus' brev til Romerne, kapitel 3 og 4).

Løsrevet fra sin oprindelige sammenhæng virker en sådan tekst i dag støvet og uvedkommende. Hvad vil det i grunden sige at ville »retfærdiggøre sig over for Gud ved egne kræfter, fortjenester og gerninger« – hvordan bærer man sig ad med det, og hvem er så tosset, at vedkommende kunne finde på at forsøge det?

Teksten går imidlertid ud fra som den største selvfølge, at ethvert menneske har et stående problem med at blive retfærdiggjort for Gud. På reformations-tiden d.v.s. i senmiddelalderen var det nemlig en selvfølgelig opfattelse. Mennesker var bekymrede om deres evige salighed med en lidenskab, som vi har svært ved at leve os ind i. Forestillingen om dommedag optog sindene. »Hvordan får jeg en nådig Gud?« var det grundlæggende religiøse spørgsmål. Alle var nemlig på det rene med, at salig kunne et menneske kun blive ved Guds nådes hjælp, men spørgsmålet var så, hvad mennesket kunne gøre for at sikre sig Guds nådes hjælp til at nå den evige salighed.

Kirken var på sin side imødekommende over for folks bekymringer om deres evige salighed. Kirken tilbød en bred vifte af religiøse aktiviteter, der alle blev opfattet som fortjenstfulde ting: man kunne tage på valfarter til hellige steder, man kunne til overflod høre messe alle ugens dage, og var det ikke nok, kunne man – mod betaling ganske vist – få læst messer for familiens afdøde og sig selv med. Dertil kom, at man kunne faste, give almisser eller bede ved relikvierne i kirkerne.

Men det mest fortjenstfulde, man kunne gøre, var at aflægge munkeløftet. Derved forlod man »verden« med alle dens fristelser og slog ind på »fuldkommenhedens vej«, som det blev kaldt. At leve som munk eller nonne betød jo et liv, der helt og fuldt kunne være viet til bøn og tjeneste for Gud. Efter datidens tankegang var livet i klosteret derfor et mere helligt liv end livet udenfor.

Problemet med denne stræben efter hellighed var, at jo mere lidenskabeligt et menneske stræbte efter et fuldkomment helligt liv, jo større blev fortvivelsen, når det menneske måtte se sin ufuldkommenhed i øjnene. Især hvis man tolkede ufuldkommenheden som et tegn på, at man nok ikke var blandt dem, der kunne håbe på den evige salighed.

Vi kan være tilbøjelig til at kalde datidens angst for dommedag sygelig. Der er så vist et neurotisk præg over datidens overvældende optagethed af spørgsmålet, hvordan den enkelte ville klare sig på dommens dag. Men vi må tage til efterretning, at den lutherske reformation har sine rødder ikke blot i datidens forestillingsverden i bred almindelighed, men i særdeleshed i den teologiske kamp, som den unge munk, Martin Luther, måtte igennem i klosteret.

Man taler gerne om Luthers »klosterkamp« for at betone, at Luther vandt sin åndelige indsigt gennem en dramatisk åndelig kamp. For en ydre betragtning var Luthers tid som augustinermunk imidlertid en succeshistorie. Han var en flittig student, som skaffede sig solid lærdom i klosteret, ikke mindst i den hellige skrift. I en alder af kun 29 år blev han professor i bibelfortolkning ved universitetet i Wittenberg.

Også på det praktiske forvaltningsmæssige område gjorde Luther en god figur. Han nød sine foresattes tillid og blev fra klosteret sendt på forskellige rejser, bl.a. til Rom. Han blev gjort til distriktsvikar d.v.s. tilsynsførende med en række klostre i Sachsen og Thüringen. Så det var bestemt ikke, fordi Luther ikke kunne klare klostertilværelsen krav, at han alligevel kom ud i en åndelig krise i klostet.

Nej, krisen kom af de fromhedsøvelser, der hørte med til livet i klosteret, ikke mindst de hyppige personlige skriftemål. Jo mere Luther anstrengte sig for at leve helligt, ikke blot i det ydre, men også i sjæl og sind, jo mere vågnede en nagende tvivl i ham, om ikke netop hans anstrengelser i grunden var udtryk for hovmod, snarere end for ægte fromhed. Vi har et malende udtryk for denne åndelige kamp i klosteret i en salme af Luther, som findes i den danske salmebog (nr 435) i Grundtvigs gendigtning. Salmen begynder som en lovsang:

Nu fryde sig hver kristen mand
og springe højt af glæde!
Ja, lad os alle trindt om land
med liv og lyst nu kvæde!
For Gud, så god, som han er stærk
har gjort et herligt underværk
betalt i dyre domme.

Men så går salmen over til at tale i første person éntal:

I Djævlens fængsel var jeg sat,
jeg var fordømt til døde,
min synd mig knuged dag og nat
med megen angst og møde;
jeg altid dybere sank ned,
der var ej vej til salighed,
i synden var jeg fangen.

Det er Luthers sjælekamp i klosteret, der her henvises til, og det selvbiografiske præg gør sig stærkt gældende i resten af salmen. Man kan derfor stille det spørgsmål til digtets genre, om der ikke snarere er tale om et åndeligt digt end om en salme. I det tredje vers befinder vi os stadig i klostercellen hos den anfægtede Martin Luther:

Min dyd og gerning hjalp mig ej
den død at overvinde;
den stærke Djævel sagde nej,
han lod sig ikke binde;
jeg givet var i fjendens vold,
han trued mig med syndens sold
og dom til evig pine.

Men så kommer Guds indgriben fra vers 4:

Da ynked Gud i evighed
min jammer og elende,
han tænkte på barmhjertighed
og ville hjælp mig sende;
sit hjerte vendte han til mig
og kosted derpå faderlig
det kæreste, han havde.

Han talte til sin kære Søn:
Nu vil jeg mig forbarme;
drag ud, mit hjertes krone skøn,
vær frelser for den arme;
gå, hjælp ham ud af syndens nød,
og dræb for ham den bitre død,
og lad med dig ham leve!

Guds Søn sin Fader lydige var,
han kom til os på jorden,
født af en jomfru ren og klar,
han er min broder vorden;
så lønlig førte han sin magt,
bar alskens nød og liden pragt
for Djævelen at fange.

Karakteristisk nok er Kristi frelsergerning anskuet personligt ud fra den fortabte Martin Luthers synsvinkel. Det er til ære for netop den fortabte Martin Luther, at Jesus lød sig føde af en jomfru ren og klar! Det personlige præg er også fastholdt i det afsluttende vers:

Nu siger han: Kom hid til mig,
tag evigt liv til gave!
Jeg led den bitre død for dig,
at du den arv skal have;
nu er jeg din, og du er min,
min bolig skal og være din,
os skal ej fjenden skille.

Det er formentlig de færreste, der har gennemlevet sjælekvaler af en art, som har bare nogen lighed med Luthers sjælekvaler i klosteret. Og derfor er det mere end problematisk at synge »Nu fryde sig hver kristen mand« som menighedssalme. Menigheden vil selvfølgelig nok kunne synge salmen, men

næppe synge den indforstået. Menighedens vanskeligheder i så henseende accentuerer imidlertid de problemer, samme menighed må have med at forholde sig indforstået til Confessio Augustana artikel 4.

Anfægtelser med hensyn til den evige salighed er altså ikke så selvfølgelig en baggrund for troen, som Luthers salme eller den lutherske lære om retfærdiggørelse lader forstå. Det kan skyldes, at vi har hørt luthersk forkyndelse så længe her i landet, at vi efterhånden har lært, at Guds nåde er gratis, og at vi i hvert fald skal lade være med at ville gøre os selv fortjent til nåden. Det kan også skyldes, at den religiøse lidenskab ikke er, hvad den har været, på grund af tidens almindelige adspredthed.

Nu behøver vor tids relativt afslappede forhold til spørgsmålet om den evige salighed ikke nødvendigvis at betyde, at der er noget i vejen med læren om retfærdiggørelsen, eller i hvert fald med dens pointe. En lære kan godt indeholde en sandhed, selv om denne sandhed ikke aktuelt forekommer særlig vedkommende. Jeg synes imidlertid, den lutherske retfærdiggørelseslære trænger til i hvert fald to kommentarer.

Den første er ganske kortfattet og går på det banale i, at et menneske ikke kan retfærdiggøre sig over for Gud ved »egne kræfter, fortjenester og gerninger«. Selvfølgelig kan et menneske ikke det. Allerede som skabninger er vi helt og aldeles henvist til Skaberens nåde. Som jeg allerede tidligere har sagt, kan vi ikke blive mere afhængige af Guds nåde, end vi allerede er ved overhovedet at være til. Så lidt som leret i pottemagerens hånd har noget at skulle have sagt over for pottemageren, så lidt har mennesket noget krav at gøre gældende over for Gud – for nu igen at bruge pottemagerbilledet fra Jeremias' bog.

Den anden kommentar går på, at reformatorerne anlægger et andet perspektiv på retfærdiggørelsen end Paulus, som de ellers påberåber sig. Reformatorerne anskuer retfærdiggørelsen fra det enkelte menneskes perspektiv. Retfærdiggørelse er noget, mennesket har brug for over for Gud. De anlægger – undskyld udtrykket – et »forbrugerorienteret perspektiv« på den.

Paulus derimod anskuer retfærdiggørelsen fra Guds retfærdigheds perspektiv. Guds retfærdighed kommer til udtryk i, at Gud har inddraget alle folke-

slag på jorden i sin frelsesplan. Forjættelserne til Abraham har Gud opfyldt ved at oprette en nådepagt i Kristus, som er åben for alle uden forskel, jøder så vel som hedninger. Kristi korsdød og opstandelse er Guds retfærdiggørende handling. Paulus anlægger altså, hvad vi kan kalde et »frelses-historisk« eller ligefrem »frelsesøkonomisk« perspektiv på retfærdiggørelsen.

(Jeg må her gøre det indskud, at jeg står i gæld til det nye Paulus-billede, som er en frugt af de senere års forskning, der har »halet Paulus ud af den enorme slagskygge, som Luther (og før ham Augustin) havde hensat apostlen i«. – Karakteristikken stammer fra et foredrag af lektor Troels Engberg-Pedersen med titlen »Retfærdiggørelsen hos Paulus«. Foredraget blev holdt i september 1996 på Fyens Stiftskonvent, og er siden trykt i Præsteforeningens Blad 1997/5.)

Men lad os se nærmere på Paulus' brev til Romerne, især kapitel 3 og 4, som Confessio Augustana udtrykkeligt henviser til i artiklen om retfærdiggørelsen. Vi springer lige ind i kapitel 3, som rummer et foreløbigt højdepunkt i den tankerække, der er bygget op i de første kapitler.

Rom 3,21-26: Men nu er Guds retfærdighed åbenbaret uden lov, bevidnet af loven og profeterne, Guds retfærdighed ved tro på Jesus Kristus for alle, som tror. Der er ingen forskel; for alle har syndet og har mistet herligheden fra Gud, og ufortjent gøres de retfærdige af hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus. Ham gjorde Gud ved hans blod til et sonoffer ved troen for at vise sin retfærdighed, fordi han havde ladet de tidligere synder ustraffede, dengang han bar over med dem, for i den tid, der nu er inde, at vise sin retfærdighed, så han selv er retfærdig og gør den retfærdig, som tror på Jesus.

To ting vil jeg pege på i dette tekststykke: Det ene er den globale karakter af Guds retfærdighed. Den omfatter *alle*, som tror på Jesus Kristus. Gang på gang nævner Paulus i Romerbrevet og andre steder »jøder« side om side med »grækere« eller »hedninger« for at understrege, at Guds retfærdighed gælder alle folkeslag.

Det andet er betoningen af tiden. Tidligere har Gud båret over med menneskenes synder, for »i den tid, som nu er inde, at vise sin retfærdighed«... Det græske ord, som her er brugt for »tid« er »kairos«, der bruges om den afgø-

rende, skæbnesvangre tid i modsætning til ordet »kronos«, der bruges om den endeløse, kronologiske tid.

Paulus får på den måde gjort Guds åbenbaring af sin retfærdighed igennem Jesus Kristus til en historisk begivenhed, der finder sted i tid og rum. Han får så at sige placeret Guds indgriben ind i en verdenshistorisk sammenhæng. Paulus foretager, hvad man kan kalde en *frelsehistorisk beskrivelse af Guds retfærdighed*.

I kapitlet om arvesynden var Paulus inde i blikfeltet på grund af hans frelshistoriske tale om Kristus som den anden Adam, der har ophævet den fortabthed, der har hvilet over verden siden den første Adams fald. Problemet for moderne læsere ligger ikke i talen om Kristus som den anden Adam, men i talen om Adam som den første Adam! Vi kan ikke længere forstå Adam og Eva som historiske personer, men må forstå dem som mytiske skikkelser.

Delvis den samme problemstilling gør sig gældende med en bibelsk skikkelse som Abraham. Ganske vist træder Abraham kropsligt og kulturelt i karakter på en helt anden måde end Adam, men det er alligevel et spørgsmål, hvor meget af Abraham der kan føres tilbage til en historisk person, og hvor meget af ham der har sin oprindelse i mytens og legendens verden.

Så meget er dog sikkert og vist, at fortællingerne om Abraham udtrykker en vigtig del af jødefolkets identitet. Først og fremmest den pagt med Gud, som omskærelsen er tegn på. Derfor bliver det en nødvendighed for Paulus at få styr på, hvad denne jødefolkets arv fra Abraham betyder i lyset af det nye, Gud har bragt ind i historien med Jesus Kristus. Vi ser på et par markante steder:

Rom 3,29-30: Eller er Gud måske kun jødernes Gud og ikke også hedningernes? Jo, også hedningernes, så sandt som Gud er én og gør den omskårne retfærdig af tro og den uomskårne retfærdig ved den samme tro.

Rom 4,11-12: Omskærelsen fik han [Abraham] som et tegn og som et segl på den retfærdighed ved tro, som han havde, inden han blev omskåret, for at han skulle være fader til alle de uomskårne, som tror, for at retfærdigheden også skal tilregnes dem; men han blev også fader til de omskårne, når de ikke kun har omskærel-

sen, men også går i sporene af den tro, som vor fader Abraham havde, før han blev omskåret.

Det lykkes Paulus at få relativiseret omskærelsen. Som pagtstegn er den underordnet i forhold til den tro, som Abraham havde og som berettiger ham til betegnelsen »fader til alle de uomskårne, som tror«. I datiden var det en teologisk pointe af vidtrækkende betydning, idet Paulus her leverer begrundelsen for, at hedninger har direkte adgang til Kristus uden om den jødiske tro og altså uden om den jødiske omskærelse. Retfærdiggørelse ved tro betyder, at hedninger ikke først skulle være jøder, før de kunne blive kristne.

Såvidt denne kortfattede gennemgang af retfærdiggørelseslæren i frelseshistorisk perspektiv. Jeg kan kun opfordre læserne til at læse hele Romerbrevet, ikke mindst kapitlerne 9 til 11, hvor Paulus prøver at udtyde en guddommelig frelsesøkonomisk visdom af den kendsgerning, at jødefolket i første omgang har været afvisende over for evangeliet om Jesus Kristus. Paulus er sikker på, at jødefolkets afvisning har fremmet udbredelsen af evangeliet til hedningerne. Og så tror han, at når evangeliet er modtaget af alle hedningefolkene, vil jødefolket også til sidst tage imod det.

Tilbage til den reformatoriske retfærdiggørelseslære. Reformatorerne henviser godt nok til Paulus i Romerbrevet. Det er formlen »retfærdiggørelse ved tro«, de kan bruge. Det frelseshistoriske perspektiv derimod har de ikke brug for. Det betyder, at den reformatoriske retfærdiggørelseslære kommer til at mangle det frelseshistoriske perspektiv, som man også kunne kalde sendelsesperspektivet, d.v.s. det perspektiv, at evangeliet om Guds retfærdighed i Kristus skal udbredes i hele verden.

Uden dette sendelsesperspektiv er der fare for, at retfærdiggørelsen lukker sig om den enkelte og den enkeltes personlige Gudsforhold. På Luthers tid var der endnu befrielse i at høre, at mennesket retfærdiggøres ved tro og ikke ved gerninger. Retfærdiggørelse ved tro betød frisættelse til livet i det givne folkelige fællesskab. På dansk grund har Thomas Kingo udtrykt den lutherske tanke om kristenlivets frihed i de kendte verselinier: »jeg i mit kald og stand / min Gud og Fader kan / tilbørlig dyrke.« I dag er der næppe samme befrielse i budskabet om retfærdiggørelse ved tro af den simple grund, at de færreste er i gang med at ville retfærdiggøre sig ved gerninger.

Dertil kommer, at begreberne »kald« og »stand« ikke mere er, hvad de var på Luthers eller på Kingos tid.

Problemet er, at retfærdiggørelseslæren ikke umiddelbart appellerer til os. Formlen »retfærdiggørelse ved tro« er blevet en ufolkelig formel. En formel for teologiske feinschmeckere. Hvis vi nu antager, at der stadig er en forbindelse mellem retfærdiggørelseslæren og vor forståelse af den kristne dåb, så har vi måske her noget af forklaringen på, at den fremherskende dåbsforståelse i folkekirken mere er fixeret på, hvad dåben betyder for den døbte, end på hvad den døbte betyder for Kristus.

Eller sagt på en anden måde: sendelsesperspektivet kommer ikke til sin ret i folkekirkens forståelse af dåben.

KAPITEL 8

KAN ET SPÆDBARN TRO PÅ GUD?

Når et barn bæres til døbefonten, sker det på forældrenes initiativ og tro. Alligevel foreskriver ritualet, at barnet personligt skal spørges om troen og ønsket om at blive døbt. En voksen må svare stedfortrædende på barnets vegne. Men i princippet er det barnet selv, der svarer. Dermed er barnedåben i virkeligheden kamoufleret voksendåb.

Ved voksendåb giver det mening at spørge om troen og viljen til at modtage dåben. For den voksne har personligt taget det skridt at bede om at modtage den kristne dåb. Forud for dåben er der gået samtaler om dåben og dens betydning, måske ligefrem et undervisningsforløb. Den voksne har derfor et begreb om, hvad dåben indebærer.

Og som sagt er der tale om en personlig beslutning. Af egen fri vilje har vedkommende besluttet sig for at modtage dåben. I fuld indforståelse kan hun eller han svare ja på tilspørgslen om troen og viljen til at modtage dåben. Dåben bliver således en personlig bekendelseshandling, hvilket netop understreges af den personlige tilspørgsel.

Ved en barnedåb må det ifølge sagens natur forholde sig anderledes. Barnet bliver ikke båret til døbefonten på eget initiativ, men på forældrenes. Dåben bliver derfor ikke barnets personlige bekendelseshandling, men forældrenes bekendelseshandling. Det ville være logisk, om der ved barnedåben var en tilspørgsel stilet til barnets forældre, således at de skulle svare ja på trosbekendelsens ord og også svare ja til, at barnet skulle døbes på deres tro. På den måde ville ritualet respektere den kendsgerning, at det er på forældrenes initiativ og tro, at barnet bliver døbt, og ikke på eget initiativ eller egen tro.

Men ritualet respekterer ikke den kendsgerning. Ritualet foregøgler, at et spædbarn er i stand til – i hvert fald i princippet – at bekende den kristne tro og oven i købet gøre det på et ganske højt refleksionsniveau. Spædbarnet er i

stand til at bekende troen med den apostolske trosbekendelses formuleringer. Ganske vist må en voksen føre ordet på barnets vegne, men det er af praktiske grunde. I princippet er det barnet selv, der svarer.

Tilspørgslen om troen har historiske rødder tilbage til oldkirken. Tilspørgslen har en logisk begrundet funktion, sålænge dåben er at opfatte som omvendelsesdåb, og dåbskandidatens begæring om dåb er at opfatte som en personlig bekendelseshandling. For en historisk betragtning er voksendåben den personlige tilspørgsels forudsætning.

Men på et meget tidligt tidspunkt i kirkens historie blev barnedåb almindelig ved siden af voksendåb, ja den blev efterhånden næsten enerådende, således at voksendåb blev undtagelsen og barnedåb det normale. Vanskeligheden med kirkens dåbsritualer op gennem tiderne til og med det senest autoriserede dåbsritual er, at man bliver ved med at tænke om barnedåben i voksendåbens kategorier.

Når ritualet insisterer på, at spædbarnet er i stand til at tro med den apostolske trosbekendelses ord, så forudsætter det for en simpel logisk betragtning en af to antagelser: Enten må det antages, at der sker en *kopiering og transport af den voksnes tro*, således at den voksnes tro bliver barnets tro – eller det må antages, at *troen vækkes i barnet direkte af Helligånden* i og med den hellige handlings udførelse, således at det er underordnet, om den, der bærer barnet, selv står inde for det ja-ord til trosbekendelsen, som vedkommende lægger stemme til.

Hvad enten nu antagelsen går på, at spædbarnet bliver et troende menneske på den ene eller den anden måde, insisterer ritualet altså på selve forestillingen om det troende spædbarn. Ritualet er i det stykke på linie med Luthers dåbsritual af 1526, hvor der jo forekommer en personlig tilspørgsel stilet til barnet.

Imidlertid er det ingen selvfølge, at en luthersk kirke fastholder personlig tilspørgsel. Man kan f.eks. pege på den svenske kirke, hvis dåbsritual jeg skal gennemgå nærmere i det følgende kapitel. Her vil jeg blot konstatere, at den svenske kirke har forladt personlig tilspørgsel af dåbsbarnet. I stedet indeholder ritualet som valgfri mulighed, at præsten kan tilspørge barnets for-

ældre: »Vill ni att ert barn skall döpas til denna tro och leva med församlingen i Kristi gemenskap?«.

Hvad enten præsten i Svenska Kyrkan tilspørger forældrene således eller undlader at gøre det, må den svenske dåbsmenighed få den opfattelse, at barnet ikke døbes på sin egen tro, men på menighedens tro.

Her i landet falder det nærmest uden for mulighedernes horisont at forestille sig dåb uden personlig tilspørgsel af barnet. Det er i så henseende lærerigt at se læse de overvejelser om dåbstilspørgslen, der blev gjort af det liturgiske udvalg, som biskopperne nedsatte i 1953. Udvalget barslede i 1963 med den såkaldte prøveritualbog, hvis fulde titel er »Forslag til ritualbog for den danske evangelisk-lutherske folkekirke, gudstjenester og kirkelige handlinger. Udarbejdet af et af biskopperne nedsat udvalg«.

Udvalget havde overvejet muligheden af forkortet tilspørgsel som alternativ til den fulde tilspørgsel. Det andet alternativ: at afskaffe tilspørgsel helt, var slet ikke inden for overvejelsernes horisont. Et mindretal i udvalget havde imidlertid foreslået forkortet tilspørgsel efter denne model:

»Lad os bekende den kristne tro, på hvilken disse børn skal døbes«, hvorefter trosbekendelsen lyder i sædvanlig form. Når de enkelte børn derefter bæres frem, lyder første og sidste spørgsmål uforandret, medens de trosspørgsmål sammendrages til: »Tror du, som bekendelsen lød, på Gud Fader, den almægtige?« – »Ja«. »Og på Jesus Kristus, hans enbårne Søn?« – »Ja«. »Og på Helligånden? – Ja.«

Om dette forslag hedder det i prøveritualbogens indledning:

Mindretallets begrundelse er, at Den danske Folkekirke er alene om den fulde tilspørgsel, og at dåben som et led i gudstjenesten må underordne sig gudstjenestens helhed. Dette gælder også ved de særlige dåbsgudstjenester. Dåb af et større antal børn, hvor trosbekendelsen lyder i sin helhed ved hver dåb, truer med at sprænge gudstjenesten, svække menighedens opmærksomhed og degradere trosbekendelsen til en formular. Derfor har mindretallet ment at måtte fremkomme med sit forslag.

Flertallet har imidlertid ikke kunnet lade sig overbevise af disse grunde, men mener, at den overleverede form med fuld tilspørgsel til hvert barn svarer bedst til dåbens indhold og betydning som pagtshandling med den enkelte. Derfor bør der være tid til at rette den fulde tilspørgsel til hvert barn.

Det interessante er den selvfølge, hvormed flertallet peger på dåbens karakter af pagtshandling. Argumentet for at bevare den personlige tilspørgsel uafkortet ved barnedåben er opfattelsen af dåben som en pagt mellem Gud og menneske. Det er unægtelig en opfattelse, der står stærkt i dansk kirkelig tradition, hvad ikke mindst den danske salmebog vidner om. Og jeg skal selv være den første til at forsvare ordet »pagt« som et velegnet ord til at udtrykke, hvad dåben betyder.

Men jeg synes ikke, det er indlysende, at dåbens karakter af pagtshandling forudsætter personlig tilspørgsel af hvert barn om troen – endsige personlig tilspørgsel på bekendelsens fulde ordlyd. Forestillingen om tilspørgslens nødvendighed må vel bero på den antagelse, at der skal to til at indgå en pagt, hvorfor dåbspagten altså kræver et ja fra menneskets side for at komme i stand.

Antagelsen holder imidlertid ikke. Vist er der pagter, som kræver gensidigt samtykke for at komme i stand, men der er også pagter, som kommer i stand på ensidig beslutning. Det er oplagt at pege på begrebet adoption. En adoption har karakter af, hvad man i mangel af bedre kunne kalde en »slægtskabspagt«. I denne pagt optages barnet ensidigt på adoptivforældrenes initiativ og ansvar og altså uden barnets egen medvirken eller samtykke.

Hvis dåben tolkes som en guddommelig adoptionshandling, er det i grunden en ganske nærliggende tanke, at denne adoption af et menneskebarn til at være et Guds barn kan komme i stand uden dette menneskebarns egen medvirken eller samtykke. Tilspørgslen om troen er i bedste fald overflødig, for barnet bliver jo døbt på Guds tilsagn om være dette barns Fader i himmelen.

Dertil kommer det kunstige i at spørge om barnets tro, når den tro på den treenige Gud, der spørges efter, alligevel ikke er barnets »egen« tro, når det kommer til stykket, men en tro skabt af Guds ord. Til støtte for den påstand kan man pege på Grundtvigs dåbssyn, som det kommer til udtryk i salmen »Op til Guds hus vi gå« (nr. 376 i DDS). – (Jeg er her inspireret af Chr. Thodbergs gennemgang af Grundtvigs dåbssyn i liturgikommisionens betænkning fra 1983).

I »Op til Guds hus vi gå« hedder det i vers 4 og 5:

Guds ord til sjæl og krop
det siger selv: »Luk op!
Afsiger løgneren du
og tror Guds sandhed nu?«

Det er hans effata,
og tungen svarer: Ja!
Guds røst, som almagts hånd,
os skar for tungebånd.

Det er Guds ord, som åbner mennesket for »Guds sandhed« d.v.s. forsagelsen og den apostolske trosbekendelse og får mennesket til at svare ja. Troen gives altså mennesket af Gud.

Nuvel, hvis man vil bruge Grundtvigs salme som et argument for tilspørgsel om troen, må man rigtignok samtidig erkende, at Grundtvigs salme også har noget at sige om barnebønnen Fadervor. Også Fadervor er et ord, som lægges mennesket i munden af Gud. Vers 6 og 7:

Så lærer os Guds Søn
sin egen barnebøn,
indånder i vort bryst
sin egen barnerøst.

Guds Søn med faderfavn
os giver børnenavn,
Gud siger om vor bøn:
Den kommer fra min Søn.

Begge pagtsord, trosbekendelse og Fadervor, lægges altså mennesket i munden af Gud. Men når et barn så at sige kan få Fadervor med hjem i dåbsgave, uden at gudmoderen eller gudfaderen på barnets vegne fremsiger Fadervor ved døbefonten, så kan vel et barn ud fra samme logik også få trosbekendelsen med sig hjem i dåbsgave uden personlig tilspørgsel om troen.

Selv med den grundtvigske betoning af dåben som pagtstiftelse er det ikke uden videre indlysende, at det skulle være nødvendigt med personlig tilspørgsel om troen. Eller sagt på anden måde: Personlig tilspørgsel af et

spædbarn om troen er så kunstig en foreteelse, at der skal særdeles gode argumenter til at opretholde den.

KAPITEL 9

RITUALER FRA NORDISKE NABOKIRKER

Dåben er dåb, om dåbshandlingen foretages i Svenska Kyrkan, i Den norske kirke eller i Den danske folkekirke. Men ritualerne er ikke så lidt forskellige.

SVENSKA KYRKAN

Dopgudstjänst

1. PSALM

2. INLEDNINGSD OCH TACKBÖN:

Präst: I Faderns och Sonens och den helige Andes namn. Gud vill att vi skall leva i gemenskap med honom. Därför har han sänt sin Son, Jesus Kristus, för att rädda oss från det onda. Genom dopet föder han oss till nytt liv, för oss in i sin kyrka och ett liv i förening med honom. Dette gör han nu med *de* barn, som skal döpas. Låt oss bedja.

Om någon av föräldrarna ber bönen väljs den första bönen, annars den andra:

Förälder: Gud, vi tackar dig för *våra* barn. Tack för gåvan du har gett och förtroendet du har visat oss. Ge oss ömhet, fasthet och lugn. Hjälp oss at ge din kärlek vidare till *de* barn som vi har fått ansvar för. I Jesu namn.

Församling: Amen.

Eller:

Präst: Gud, vi tackar dig för *dessa* barn. Välsigna dem som bär ansvar för barnen (föräldrar, faddrar och vänner). Fyll dem med din kärlek, så att de kan ge ömhet och trygghet. Hjälp oss alla att leva så med varandra att vi tillsammans får glädjas över dopets gåva.

Församling: Amen.

3. EVANGELIET OM JESUS OCH BARNEN:

Präst: Låt oss höra evangeliet om Jesus och barnen: Folk kom till Jesus med barn för att han skulle röra vid dem ... [Mark. 10,13-16].

Prästen kan säga dessa eller liknande ord: Så vill vi göra med *dessa* barn, som vi nämner vid namn.

4. BEFRIELSESBÖN:

Präst: Vilket namn har *ni* gett *ert* barn? En av föräldrarna säger barnets namn.

Präst och om möjligt anhöriga och faddrar kan lägga handen på barnets huvud.

Präst: Gud, du som ensam räddar från allt ont, befria NN från mörkrets makt, skriv *hans* namn i Livets bok och bevara *honom* i ditt ljus, nu och alltid.

Prästen kan under korstecknande säga: Tag emot korsets tecken (på din panna, på din mun och på ditt hjärta). Jesus Kristus, den korsfäste och uppståndne, kaller dig att vara hans lärjunge. Amen.

5. BIBELLÄSNING:

Präst: Låt oss lyssna til Jesu ord om dopet och troen: Åt mig har getts all makt i himlen och på jorden ... [Matt 28,18-20].

Präst eller medhjälpare kan fortsätta med ytterligare doptext(er).

6. (DOPTAL OCH PSALM)

7. DOPBÖN:

Vatten hålls i dopfunten, om inte detta har skett tidigare.

Präst: Låt oss bedja. Gud, vår Fader, vi tackar dig för att du i dopets källa låter det vatten strömma fram som ger världen liv. Sänd ditt ord och din Ande, så att *de* som nu skall döpas i detta vatten blir renade från syndens skuld. Föd *dem* till ett nytt liv i Kristus och förena *dem* med ditt folk. För vår Herres Jesu Kristi skull.

Församling: Amen.

Eller:

Präst: Himmelske Fader, du skapar genom vatten och Ande ett folk som är förenat med dig i Jesus Kristus. Vi tackar dig för att du gör detta vatten til en nådens källa och ger dem som här skall döpas del i din Sons segerrika död och upståndelse. För vår Herres Jesu Kristi skull.

Församling: Amen.

8. TROSBEKÄNNELSEN:

Präst: Låt oss tillsammans bekänna den tro, som vi döps till i Kristi kyrka.

Församling: Vi tror på Gud Fader alsmäktig, himmelens och jordens skapare ... [Den apostolske bekendelse uden indledende forsagelse].

Prästen kan fråga barnets föräldrar: Vill ni att ert barn skall döpas till denna tro och leva med församlingen i Kristi gemenskap? – Föräldrarna: Ja.

9. DOPHANDLINGEN:

Prästen gjuter dopvatten tre gånger över barnets huvud och säger: NN, jag döper dig i Faders och Sonens och den helige Andes namn.

Prästen lägger handen på barnets huvud och fortsätter: Livets Gud, uppfyll NN med din Ande, och hjälp *honom* att dag för dag leva i sitt dop.

10. VÄLKOMNANDE (OCH ÖVERLÄMNANDE AV DOPLJUS):

Prästen kan lyfta upp barnet inför församlingen och säga: Jesus sade: Den som tar emot ett sådant barn i mitt namn tar emot mig.

Medhjälpara eller präst säger följande eller liknande ord: NN, vi velkomnar *er* i Guds familj och tar emot *er* med kärlek och förväntan.

Dopljus kan överlämnas och medhjälpara eller präst säga följande eller liknande ord: Tag emot *dess* ljus. *De* är en påminnelse om Jesus som sade: Jag är världens ljus. Den som följer mig skall inte vandra i mörkret utan ha livets ljus.

Prästen kan tilfoga några egna ord eller följande: Käre kristna. Genom dopet har *era* barn blivit upptagna i Kristi kyrka. Det är nu en uppgift som föräldrar (och fad-
drar) at vare förebilder och förebedjare för *dem* och tilsammans med församlingen lede *dem* på trons väg genom livet.

11. FÖRBÖN:

Präst: Låt oss bedja.

Präst, medhjälpara eller förälder leder en fritt formulerad förbön eller ber någon av följande böner:

(Präst): Barmhärtige Gud och Fader, barnen är vår framtid, vår oro, vår glädje. Därför ber vi till dig för *dessa* barn (NN). Låt *dem* få växa upp i trygghet, frihet och gemenskap med andra. Ge *dem* den inre styrka som bär också i livets svåra stunder. Låt glädjen över vad du har gett oss i vårt dop prägla hela livet, så att vi alla växer till och mognar i vår tro och en gång får dela den himmelska glädjen hos dig.

Församling: Amen.

Eller:

(Präst): Gud, skapara av himmel och jord, du ger liv och Ande. Vi ber dig för *dessa* barn (NN), som du har taget emot i dopet. Hjälp oss att i glädje och förtröstan ge *dem* trygghet och närhet. Bevara *dem* med din Ande från att gå vilse i en farlig värld. Låt *dem* upptäcka alltmer av ditt rikes hemligheter och skydda *dem* som dine barn i liv och död och evighet.

Församling: Amen.

12. HERRENS BÖN [Fadervor bedes af menigheden]

13. VÄLSIGNELSEN

14. PSALM

15. (SÄNDINGSORD)

Kommentar:

Ritualet er citeret efter »Den Svenska Psalmboken, antagen av 1986 års kyrkomöte, Petra.«

Svenska Kyrkans dåbsritual afspejler en højere grad af lægmandsmedvirken ved dåben, end vi er vant til i den danske folkekirke. Der er mulighed for, at forældre til dåbsbarnet kan læse den indledende takkebøn for dåben, i stedet for at præsten gør det. Tilsvarende kan forældre eller evt. andre medlemmer

af menigheden lede den afsluttende forbøn for dåbsbarnet / dåbsbørnene. Bønnen kan endda være frit formuleret.

Endvidere bemærker vi, at den apostolske trosbekendelse fremsiges af hele menigheden, og fadervor bedes af af hele menigheden. På den måde understreger ritualet, at den bekendelse og bøn, som barnet døbes på, er menighedens fælleseje.

Der er ingen tilspørgsel til dåbsbarnet, hverken om troen eller om dåbsønsket. Dåbsbarnet døbes ikke på sin egen tro, men døbes på eller til menighedens tro. For så vidt præsten ønsker at konstatere et ønske om dåb, kan han eventuelt tilspørge forældrene således: »Vill ni att ert barn skall döpas til denna tro och leva med församlingen i Kristi gemenskap?«

De to evangelietekster er de samme som i folkekirkens dåbsritual, men bringes i omvendt rækkefølge. Mark 10,13-16 (medtagende disciplenes obstruktionsforsøg vers 13-14a) bringes under overskriften: »Låt oss höra evangeliet om Jesus och barnen.« Meningen er, at dåben skal tydes som en velsignelseshandling. For at tydeliggøre det kan præsten eventuelt sige: »Så vill vi göra med dessa barn, som vi nämner vid namn.«

Det er tæt ved, at Mark 10,13-16 på den måde får tildelt rollen som dåbens indstiftelsesberetning, og det sker på bekostning af Matt 28,18-20, som ganske vist bringes under overskriften: »Låt oss lyssna til Jesu ord om dopet och troen«, men reelt har fået en mindre fremtrædende placering. Tilmed har Matt 28,18-20 fået relativiseret sin særstatus som dåbstekst takket være ritualets bemærkning om, at »präst eller medhjälpare kan fortsätta med ytterligare doptext(er).«

Jesu Kristi egen dåb lades uomtalt i Svenska Kyrkans ritual. I øvrigt må man sige om ritualets prioriteringer, at ritualet gør mere ud af at formulere det åndelige behov hos den, der skal døbes, end det gør ud af at beskrive den frelse, som Jesus Kristus har bragt i stand. Ritualet lader forstå, at dåbsbarnet har behov for at frelses fra alt ondt, det har behov for den indre styrke, »som bär också i livets svåra stunder«, og det har behov for Helligåndens

bistand til ikke »att gå vilse i en farlig värld«. Og så har dåbsbarnet behov for »ömhet, fasthet och lugn« fra forældrenes side.

Hovedindtrykket er et barnedåbsritual, som betoner barnets sårbarhed. Følgelig kommer forbønnen til at fylde meget i ritualet. Det gælder både forbønnen for barnet og forbønnen for de forældre, der har fået betroet omsorgen for barnet. Med al respekt for intentionerne må man dog sige om de konkrete forbønstekster i ritualet, at de næppe yder modstand mod tendenser i retning af at sentimentaliserer dåben. Dertil har teksterne selv for stærkt præg af følelsesfulde, upræcise og uforbindtlige formuleringer. Det er ikke for meget sagt, at ritualet i sin helhed har et sentimentalt præg.

DEN NORSKE KIRKE

Barnedåp i høymesse eller i andre gudstjenester

1. INNGANG

Liturg (L) fra lesepulten eller et andet sted i koret, vendt mot menigheten:

Enten A): I Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn.

Eller B): Nåde være dere og fred fra Gud, vår Far, og Herrens Jesus Kristus.

En velger det alternativ som ikke ble brukt ved gudstjenestens begynnelse.

L: Menigheten skal i dag ta imot *dette barnet* i Guds hus. Ved dåpen vil Gud gi *ham* del i sin frelse og ta *ham* inn i sin kristne kirke.

Liturgen kan deretter holde en kort tale, som kan avsluttes med Joh 3,16. Eventuelt kan bare dette skriftordet benyttes.

L: For så høyt har Gud elsket verden at han gav sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evigt liv. Joh 3,16.

2. DÅPSSALME

3. DÅPSBEFALINGEN

L: La oss høre vår Herre Jesu Kristi befaling om den hellige dåp: Meg er gitt all makt i himmel og på jord... [Matt 28,18-20].

La oss høre hvor vennlig Jesus tar imot barna og lukker Guds rike opp for dem: De bar små barn til ham for at han skulle røre ved dem ... [Mark 10,13-16].

Så bærer vi med takk og tro våre barn til Herren i den hellige dåp. De er født med menneskeslektens synd og skyld, men i dåpen blir de Guds barn, født på ny ved Den Hellige Ånd.

4. DÅPENS FORPLIKTELSE

L: Vil foreldre og faddere reise seg.

L: Dere som i dag bringer *dette barnet* til Kristus, skal være vitner om at *han* er døpt til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Sammen med denne menighet og hele vår kirke får dere del i et hellig ansvar: å be for *barnet*, lære *ham* selv å be, og hjelpe *ham* å bruke Guds ord og Herrens nattverd, for at *han* kan bli hos Kristus når *han* vokser opp, likesom *han* ved dåpen blir forenet med ham.

Foreldre og faddere blir stående.

5. FORSAKELSE OG TROEN

L: La oss bekjenne forsakelsen og troen som vi døper våre barn til.

Menigheten reiser seg.

Alle: Jeg forsaker djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen. Jeg tror på ... [Den apostolske trosbekendelse]

Alle setter seg.

6. DÅPSHANDLINGEN

Vannet helles i døpefonten.

L ved døpefonten: La oss be. Herre Jesus Kristus, du har sagt at ingen kan komme inn i Guds rike uten å bli født på ny av vann og Ånd. Vi takker deg fordi dåpens vann ved ditt ord er en nådens kilde, der du forener oss med deg og gir oss del i den seier du vant ved din død og oppstandelse. Nå kommer vi på ditt ord og ber deg, Herre, la den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.

Barnet (om det er flere: hvert barn for seg) bringes fram til døpefonten. Foreldre og faddere reiser seg. Hvor forholdene gjør det naturlig, kan foreldre og faddere gå fram til døpefonten.

L: Hva heter barnet?

Den som bærer barnet, sier fornavnet.

L: Vil dere at [barnets fornavn nevnes] skal døpes til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn, og oppdras i den kristne forsakelse og tro?

Den som bærer barnet, svarer: Ja.

L: Gud bevare din utgang og din inngang fra nå og til evig tid. Jeg tegner deg med det hellige korsets tegn til et vitnesbyrd om, at du skal tilhøre den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og tro på ham.

Korset tegnes fra panne til bryst, og deretter fra side til side.

L: Etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn.

Mens dette sies, øser liturgen med hånden vann over barnets hode tre ganger.

L legger hånden på barnets hode og sier: Den allmektige Gud har nå gitt deg sin Hellige Ånd, gjort deg til sitt barn og tatt deg inn i sin troende menighet. Han styrke deg med sin nåde til det evige liv. Fred være med deg.

7. LOVPRISNING OG BØNN

Når alle er døpt, sier liturgen fra lesespulten eller et annet sted i koret:

L: Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i sin rike miskunn har født oss på ny og gitt oss et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde! 1. Pet 1,3.

L: La oss sammen be Herrens bønn.

Alle: Fader vår... [Fadervor]

8. SALME

Når det er nattverd, blir dette Salme før nattverden. Når det ikke er nattverd, blir dette Slutningssalme. Når dåpen finner sted umiddelbart etter gudstjenesten, kan liturgen etter lovprisningen »Lovet være Gud« be følgende kollektbønn:

L: La oss takke og be. Herre Gud, himmelske Far, du har lovet at du vil være vår Gud og våre barns Gud og vise din miskunn mot slekt etter slekt. Vi takker deg fordi du tar imot oss i den hellige dåp mens vi ennå er barn, og der gir oss syndenes forlatelse, liv og salighet. Vi ber deg, hjelp oss å stride den gode strid, fullende løpet og bevare troen, og før oss fram til det evige liv, ved din Sønn, Jesus Kristus, vår Herre.

L: La oss sammen be Herrens bønn.

Alle: Fader vår... [Fadervor]

Dåpshandlingen avsluttes med salme

Kommentar:

Ritualet er anført etter »Gudstjenestebok for Den norske Kirke. Verbum 1996.« Bogen er godkendt til brug i Den norske kirke »ved kongelige resolutioner 1977-1990 og etter vedtak i Kirkemøtet 1986-1991«.

Det anførte ritual forudsætter, at barnedåben finder sted under højmessen eller umiddelbart efter. Ritualet findes også i en udvidet udgave til brug for »Barnedåp i egen dåpsgudstjeneste«. Da det udvidede ritual ikke tilføjer afgørende nyt, vil jeg her lade det ude af betragtning.

Det norske barnedåpsritual har som første tekstlæsning Joh 3,16. Med dette skriftsted er Guds vilje til at frelse verden gjort til det overordnede perspektiv for dåben. Den aktuelle dåpshandling skal ses i forlængelse af, at »så høyt har Gud elsket verden at han gav sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evigt liv«.

Joh 3,16 er et komprimeret og abstrakt utryk for Guds frelsende handlen i Jesus Kristus. Gud »gav« sin søn, men *hvordan* Gud »gav«, siger dette skriftsted i sig selv intet om. Skriftstedet har derfor begrenset oppbyggelig verdi. Den hjelp for forståelsen, der kunne ligge i en henvisning til Jesu egen dåb som start på hans frelsergerning, gør det norske ritual ikke brug af, så lidt som det svenske og danske ritual. Og derfor lader også det norske ritual os i stikken med hensyn til dåbens indestiftelse.

Imidlertid har ritualen et hovedafsnit kaldet »Dåpsbefalingen«, der indeholder to tekster: Matt 28,18-20 og Mark 10,13-16. Tilsammen udgør de to tekster barnedåbens begrundelse. Det slås fast i de tolkende eftersætninger: »Så bærer vi med takk og tro våre barn til Herren i den hellige dåp. De er født med menneskeslektens synd og skyld, men i dåpen blir de Guds barn, født på ny ved Den Hellige Ånd.«

Her er det på sin plass at inndrage Den norske kirkes ritual for voksendåb. Det er kompositorisk oppbygget som barnedåpsritualet. Forskellen ligger i indholdet. Også voksendåpsritualet har et hovedafsnit kaldet »Dåpsbefalingen«, der indeholder to tekster. Foruden Matt 28,18-20 denne tekst fra ApG 2,37-41:

Etter at Peter hadde talt til folket på pinsedag, sa de til ham og de andre apostlene: »Hva skal vi gjøre, brødre?« Peter svarte dem: »Vend om og la dere døpe i Jesu Kristi navn, hver og en av dere, så dere får tilgivelse for syndene, og dere skal få Den Hellige Ånds gave. For løftet gjelder dere og deres barn og alle som er langt borte, så mange som Herren vår Gud kaller på«. Også med mange andre ord vitnet han for dem, og han formante dem: »La dere frelse fra denne vrang slekt.« De som tok imot hans budskap, ble døpt.

Teksten må siges at være velvalgt. Det giver mening for den voksne, der skal døbes, at identificere sig med de folk, som apostlen Peter talte til i sin pinseprædiken. Ved at vælge denne tekst fremfor Mark 10,13-16 har Den norske kirke erkendt – i modsætning til Den danske folkekirke – at Mark 10,13-16 er ubrugelig ved voksendåb.

Tilbage til barnedåben. En enkelt ting mere er værd at pege på, nemlig afsnittet med titlen »Dåpens forpliktelse«, som nærmest svarer til det danske dåpsrituals »faddertiltale«. Det er tydeligt at se, at fadderinstitutionen tages langt mere alvorligt i Den norske kirke end hos os i Den danske folkekirke (for slet ikke at tale om Svenska Kyrkan). Det norske ritual har en fast formuleret tekst, som allerede ved at være fast formuleret er mere forpligtende end det danske rituals tekstforslag, som kun er vejledende.

Dertil kommer, at det norske ritual sidestiller forældre og faddere. Det hedder udtrykkelig: »Vil foreldre og faddere reise seg«! Dåbens forpliktelse

gælder uafkortet begge parter. Ikke som hos os noget uforpligtende snak i retning af, at »hvis det sker, at forældrene dør, før barnet kommer til skelsalder, da skal I, *så vidt I har mulighed for det ... etc.*«

Endelig må man sige, at indholdet af »Dåpens forpliktelse« er kontant og usentimentalt. Det er muligt for forældrene og fadderne at gøre det, som nævnes, og det virker troværdigt, at barnet har brug for de ting, der nævnes.

Hovedindtrykket af det norske ritual er, at vi her har et karsk og usentimentalt ritual, gennemarbejdet i detaljerne. Her er der givetvis inspiration af hente ved en kommende revision af folkekirkens dåbsritual.

KAPITEL 10

DÅB PÅ TYSK

Den tyske evangelisk-lutherske alterbog indeholder flere barnedåbsritualer. Læsningen af disse tekster er god at få forstand af. Vi finder her spændingen mellem et dåbssyn, der fokuserer på Kristi herredømme, og et dåbssyn, der fokuserer på barnets sårbarhed.

Die Taufe eines Kindes, erste Form

I. ERÖFFNUNG

1. EINGANGSLIED

Der Pfarrer begrüßt die Taufgemeinde und zieht mit ihr in die Kirche ein. (Dazu kann die Orgel spielen.) Die Gemeinde singt das Eingangslied. Der Pfarrer tritt an das Lesepult oder vor den Altar. (Der erste Teil des Taufgottesdienstes kann im Vorraum oder im Innern der Kirche an der Kirchentür gehalten werden. Dort begrüßt der Pfarrer die Taufgemeinde.)

2. GRUSS:

Pfarrer: Der Friede des Herrn sei mit euch allen. Gemeinde: Und mit deinem Geist. oder: Amen.

3. TAUFBEFEHL:

Pfarrer: Ihr seid gekommen, um euer Kind taufen zu lassen. Die christliche Kirche tauft nach dem Willen unseres Herrn Jesus Christus und im Vertrauen auf seine Verheißung. So steht geschrieben im Evangelium nach Matthäus:

Christus spricht: Mir ist gegeben alle Gewalt im Himmel und auf Erden. Darum gehet hin ... etc. [Matt 28,18-20].

Im Evangelium nach Johannes wird bezeugt: Also hat Gott die Welt geliebt, daß er seinen eingeborenen Sohn gab, damit alle, die an ihn glauben, nicht verloren werden, sondern das ewige Leben haben. [Johannes 3,16]

4. KREUZESZEICHEN:

Der Pfarrer wendet sich zum Täufling: Weil Jesus Christus [Namen]/dieses Kind annimmt, segnen wir es/sie/ihn mit dem Zeichen des Kreuzes.

Der Pfarrer bezeichnet den Täufling mit dem Kreuz. Er spricht dazu: Nimm hin das Zeichen des Kreuzes. Du gehörst Christus, dem gekreuzigten.

oder:

Ich zeichne dich mit dem Kreuz. Jesus Christus hat dich erlöst.

5. GEBET:

Pfarrer: Laßt uns beten.

Herr, wir bitten dich für dieses Kind, das mit dem Zeichen des Kreuzes gesegnet worden ist. Schütze es allezeit mit der Kraft, die vom Kreuz deines Sohnes ausgeht. oder: Herr, wir bitten dich: Erhöre gnädig unser Gebet und beschirme dieses Kind, das mit dem Zeichen des Kreuzes Jesu Christi gesegnet worden ist.

Und weil du dieses Kind dir zum Eigentum erwählt hast, so befreie es von der Macht des Bösen. Führe es zum Glauben, schenke ihm die neue Geburt und laß es mit uns zum ewigen Leben gelangen. Wir bitten dich durch ihn, unsern Herrn Jesus Christus, der mit dir und dem Heiligen Geist lebt und regiert in Ewigkeit.

oder:

Herr Jesus Christus, du Trost aller, die dich anrufen, Friede aller, die zu dir flehen: Wir rufen dich an über diesem Kind, für das wir die Gabe der Taufe erbitten. Schenke ihm durch diese neue Geburt ewige Gnade. Nimm es an, Herr. Du hast gesagt: Bittet, so wird euch gegeben; suchet, so werdet ihr finden; klopft an, so wird euch aufgetan. Darum gib dem, der dich bittet, laß dich finden von dem, der dich sucht, und öffne die Tür dem, der da anklopft. Laß dieses Kind die verheißene Gabe deines Reiches empfangen. Du lebst und regierst mit dem Vater und dem heiligen Geist, Gott von Ewigkeit zu Ewigkeit.

oder:

Herr Jesus Christus, du unser Heiland und Erlöser, wir bitten dich: Schaffe dir Raum in dem Herzen dieses Kindes. Du hast Blinden die Augen aufgetan und

Stimmen die Zunge gelöst. Öffne diesem Kind den Blick für deine Güte, öffne seinen Mund zu deinem Lob und für jedes gute Wort. Laß es dich erkennen und als Glied deiner Gemeinde fröhlich leben. Das bitten wir dich um deiner ewigen Liebe willen.

Gemeinde: Amen.

(Falls dieser Teil der Taufhandlung im Vorraum oder an der Kirchentür gehalten wurde, spricht der Pfarrer: Der Herr behüte deinen Eingang und Ausgang von nun an bis in Ewigkeit. Gemeinde: Amen. Es folgt der Einzug in die Kirche.)

II. VERKÜNDIGUNG

6. TAUFLIED (Lied der Gemeinde oder Chorgesang)

7. TAUFPREDIGT

Die Taufpredigt führt auf die nachfolgenden Fragen an Eltern und Paten hin; diese Fragen können auch im Verlauf der Taufpredigt gestellt und beantwortet werden.

8. FRAGEN AN ELTERN UND PATEN:

Pfarrer: In der Taufe nimmt Gott dies Kind als sein Kind an, befreit es von der Macht des Bösen und schenkt ihm ewiges Heil. Er will, daß wir dieses Geschenk im Glauben ergreifen und festhalten. Dabei ist das Kind auf die Hilfe seiner Eltern und Paten angewiesen. [Darum frage ich euch:]

Liebe Eltern / liebe Mutter / lieber Vater! Wir alle haben unser Leben von Gott. So sollt ihr euer Kind als Gabe des Schöpfers annehmen. Durch eure Liebe soll es das erste Zutrauen zur Güte Gottes gewinnen. Größer als unsere Liebe ist die Liebe Jesu Christi. Darum sollt ihr euer Kind zum Glauben an Jesus Christus hinführen und zum Beten anleiten. Seid ihr dazu bereit, so antwortet: Ja, mit Gottes Hilfe.

Eltern: Ja, mit Gottes Hilfe.

Pfarrer: Liebe Paten! Ihr vertretet bei diesem Kind die christliche Gemeinde. Deshalb frage ich euch: Seid ihr bereit, das Patenamnt an diesem Kind zu übernehmen, für dieses Kind zu beten, ihm in Notlagen beistehen und ihm zu helfen, daß es ein lebendiges Glied der Kirche Jesu Christi bleibt, so antwortet: Ja, mit Gottes Hilfe.

Paten: Ja, mit Gottes Hilfe.

Die Fragen an Eltern und Paten können auch zusammengefaßt und gemeinsam beantwortet werden.

Pfarrer: Der Gott aller Gnade sie mit euch und segne alles, was ihr für dieses Kind tut. oder: Laßt uns beten: Herr unser Gott, wir bitten dich: Steh den Eltern und Paten bei durch deinen Geist, daß sie deinen Willen erfüllen und diesem Kind durch Wort und Tat den Weg zum wahren Leben weisen. Durch Jesus Christus, unsern Herrn. Gemeinde: Amen.

9. KINDEREVANGELIUM:

Die folgende Lesung und die Segnung des Täuflings mit dem Vaterunser können weggelassen werden, wenn die Taufe nach dieser Ordnung an einer geeigneten Stelle in den sonntäglichen Hauptgottesdienst eingefügt wird.

Pfarrer: Hört, wie Jesus Christus die Kinder zu sich ruft und sie segnet. So steht geschrieben im Markusevangelium im zehnten Kapitel:

Sie brachten Kinder zu Jesus, damit er sie anrühre ... etc. [Mark 10,13-16]

10. SEGNUNG MIT DEM VATERUNSER:

Pfarrer: Diesen Segen erbitten wir auch für dieses Kind. Darum laßt uns ihm die Hand auflegen und gemeinsam beten, wie der Herr uns gelehrt hat:

Pfarrer, Eltern und Paten legen dem Täufling die Hand auf.

Gemeinde: Vater unser im himmel ... etc. [Fadervor]

(Falls der Einzug gleich am Anfang und nicht erst am Ende des I. Teils stattgefunden hat, kann der Pfarrer hinzufügen: Der Herr behüte deinen Eingang und Ausgang von nun an bis in Ewigkeit. Gemeinde: Amen.)

III. TAUFE

11. LIED

Während des Liedes oder danach gehen der Pfarrer, die Eltern und Paten mit dem Täufling und die Geschwister des Täuflings zum Taufstein.

12. GLAUBENSBEKENNTNIS:

Pfarrer: Liebe Eltern/liebe Mutter/lieber Vater/liebe Paten!

Ihr habt im Vertrauen auf die Verheißung unseres Herrn Jesus Christus euer Kind hierher gebracht, damit es getauft wird. Zur Taufe gehört der Glaube. Darum laßt uns jetzt miteinander das Glaubensbekenntnis sprechen. Wir bekennen uns damit zu dem Dreieinigen Gott, in dessen Namen die ganze Christenheit auf Erden Menschen tauft und sie so der Herrschaft Christi unterstellt. In diesen Glauben soll dies Kind hineinwachsen, geleitet von eurem Beispiel und getragen von euer Fürbitte. Darum sprecht mit mir:

oder:

Dieses Kind kann den christlichen Glauben noch nicht selbst bekennen. Aber Christus will auch ihm Anteil geben an den Gaben seines Reiches, darum können wir es im Glauben ihm anvertrauen. Damit laßt uns heute anfangen, indem wir für dieses Kind miteinander unseren Glauben bekennen:

Ich glaube an Gott, den Vater...

Gemeinde: ... den Allmächtigen, den Schöpfer des Himmels und der Erde ... [den apostolske trosbekendelse uden forsøgelsen].

13. TAUFHANDLUNG:

(Pfarrer: Welchen Namen/welche Namen hat das Kind? Vater oder Mutter nennt den/die Namen des Täuflings.)

Der Pfarrer begießt den Kopf des Täuflings dreimal mit Wasser in einer für die Umstehenden sichtbaren Weise und spricht dabei:

N. [Namen des Täuflings], ich taufe dich im Namen des Vaters und des Sohnes und des Heiligen Geistes.

14. TAUFSEGEN:

Der Pfarrer legt dem Täufling die Hand auf und spricht:

Der allmächtige Gott und Vater unseres Herrn Jesus Christus, der dich von neuem geboren hat durch das Wasser und den Heiligen Geist und dir alle deine Sünde vergibt, der stärke dich mit seiner Gnade zum ewigen Leben. Friede sei mit dir. Gemeinde: Amen.

oder:

Der allmächtige Gott und Vater stärke dich durch seinen Heiligen Geist, erhalte dich in der Gemeinde Jesu Christi und bewahre dich zum ewigen Leben. Friede sei mit dir. Gemeinde: Amen.

15. TAUFKERZE: (valgfrít)

(Die Taufkerze wird an der Osterkerze oder an einer Altarkerze entzündet. Der Pfarrer spricht zum Täufling: Christus spricht: »Ich bin das Licht der Welt. Wer mir nachfolgt, der wird nicht wandeln in der Finsternis, sondern wird das Licht des Lebens haben.« Nimm hin diese brennende Kerze zum Zeichen, daß Christus das Licht deines Lebens ist.

Der Pfarrer gibt einem der Paten die brennende Taufkerze. Die Taufkerze bleibt bis zum Schluß des Taufgottesdienstes brennen. Dann gehen alle an ihren Platz zurück.)

IV. SENDUNG

16. LIED

Der Pfarrer geht zum Altar.

17. SEGNUNG DER FAMILIE ODER DER MUTTER: (valgfrít)

(Hier kann die Segnung der Familie oder die Segnung der Mutter eingefügt werden. In diesem Fall kann das nachfolgende Gebet weggelassen werden, und es folgt – nach einer Liedstrophe – der Schlußsegnen.)

18. GEBET:

Pfarrer: Laßt uns beten.

Allmächtiger, barmherziger Gott und Vater, du baust deine Kirche durch Wort und Sakrament und berufst Menschen in die Gemeinschaft deines Sohnes Jesus Christus. Wir danken dir, daß du auch dieses Kind durch die heilige Taufe wiedergeboren hast zum neuen Leben. Wir bitten dich: Erhalte es in der Gnade, die es von dir empfangen hat. Bewahre uns und alle, die getauft sind, im rechten Glauben und in der Gemeinschaft deiner Kirche. Durch Jesus Christus, unsern Herrn.

oder:

Vater im Himmel, du hast diesem Kind das Leben geschenkt und bis auf diesen Tag erhalten. Wir danken dir, daß dein Sohn Jesus Christus durch die heilige Taufe sein Herr und Heiland ist. Gib allen, die an der Erziehung dieses Kindes beteiligt sind, liebevolles Verständnis und Freude an ihrer Aufgabe. Segne besonders Vater und Mutter. Mache sie fähig, ihr Kind zum Glauben anzuleiten. Laß uns als deine

Gemeinde diese Familie begleiten und miteinander das Leben finden nach deiner Verheißung. Durch Jesus Christus, unsern Herrn.

oder:

Vater, wir bitten dich für dieses Kind. Nimm dich seiner an. Erhalte es im Glauben und in der Liebe. Gib ihm, was es braucht: Nahrung und Kleidung, Gesundheit und eine fröhliche Jugend. Uns aber behüte davor, daß wir es durch Worte und Taten auf falsche Wege bringen. Wir bitten dich für alle kranken, behinderten oder unglücklichen Kinder. Laß uns den Sinn entdecken, den ihr Dasein hat in dieser Welt. Laß auch sie deine Liebe erfahren. Durch Jesus Christus, unsern Herrn.

oder (bei einem älteren Kind):

Herr Gott, unser Vater, wir danken dir, daß du über uns und unseren Kindern wachst. Du hast sie in der Taufe zu deinem Eigentum gemacht. Dir vertrauen wir sie an: Behüte sie in der Schule, beim Spiel, auf der Straße und auch zu Hause. Mache sie bereit, Rücksicht zu nehmen. Wir bitten dich für alle, die sie begleiten und an der Erziehung mitwirken. Laß sie geduldig sein; bereit, zu verzeihen und Fehler zuzugeben. Stärke ihren Glauben, daß sie den Kindern deine Liebe bezeugen. Herr, gib uns Zeit für die Kinder, die uns brauchen. Laß Eltern und Kinder aus deiner Vergebung und Liebe leben. Durch Jesus Christus, unsern Herrn.

oder (wenn ein Kind nicht gesund ist):

Barmherziger Gott und Vater, du siehst unsere Sorge um dies kranke Kind. Erbarme dich seiner, erbarme dich unser. Du hast es durch die heilige Taufe als dein Kind angenommen und wirst es nicht vergessen. Wir bitten dich, schenke diesem Kind [N.N.] Gesundheit; und wenn wir uns Sorgen machen, gib uns die Gewißheit, daß du in allem, was du uns schickst, Gedanken der Liebe hast. Mach uns bereit, auch andere in ihrer Traurigkeit zu trösten. Durch Jesus Christus, unsern Herrn.

Gemeinde: Amen.

19. SEGEN:

Pfarrer: Es segne und behüte euch der allmächtige und barmherzige Gott, der Vater, der Sohn und der Heilige Geist. Gemeinde: Amen.

Auszug der Taufgemeinde unter Orgelspiel und/oder Glockengeläut.

Kommentar:

Ovenstående tekst er gengivet fra »Agende für evangelisch-lutherische Kirchen und Gemeinden, Band III. Herausgegeben von der Kirchenleitung der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands, 1988«.

Den gengivne tekst er til brug for barnedåb (ét barn) i forbindelse med selvstændig dåbsgudstjeneste. (Til brug for dåb af flere børn indeholder bogen en tilsvarende tekst, som er gennemskrevet med de nødvendige flertalsformer.)

Dåbsritualet findes i tre hovedformer. Den her gengivne er den første form. Den tager udgangspunkt i Guds forjættelser, således som de er indeholdt i Matt 28,18-20 og Joh 3,16. Derefter kommer korstegnelsen, som betegner, at barnet nu tilhører Kristus.

Børneevangeliet Mark 10,13-16 kommer lige før Fadervor med et fortolkende overgangsord: »Diesen Segen erbitten wir auch für dieses Kind ...«. Det vil sige, at børnevelsignelsen i evangeliet får sin rituelle gentagelse i de tilstedeværendes håndspålæggelse under Fadervor. Præcis så langt rækker ordene om Jesus, der velsigner børnene. De rækker ikke til at opfatte selve dåbshandlingen som en rituel gentagelse af Jesu velsignelsehandling.

I formaningsstalen før trosbekendelsen understreges, at dåben betyder at komme under Kristi herredømme: »dem Dreienigen Gott, in dessen Namen die ganze Christenheit Menschen tauft und sie so der Herrschaft Christi unterstellt.«

Barnet skal vokse ind i troen på den treenige Gud: »In diesen Glauben soll dies Kind hineinwachsen.«. D.v.s. troen kommer *efter* dåben. Forestillingen om spædbarnetro er ukendt for ritualet. I den alternative formaningsstale før trosbekendelsen hedder det: »Dieses Kind kann den christlichen Glauben noch nicht selbst bekennen. Aber Christus will auch ihm Anteil geben an den Gaben seines Reiches ...«. Det er altså ikke barnets tro, som er adgang til Guds Rige, men Kristi vilje til at give barnet adgang til det.

Troen bekendes af hele menigheden. Herefter døber præsten barnet uden noget forudgående spørgsmål til forældrene, hvorvidt barnet skal døbes. Dog findes tilspørgsel af forældre og faddere som en alternativ mulighed efter denne model:

Pfarrer: Wollt ihr, daß dieses Kind durch die Taufe der Gewalt des Bösen entrissen wird, so antwortet: Ja. Eltern und Paten: Ja.

Herefter tilspørger præsten om trosbekendelsens tre led, og hver gang svarer forældre og faddere: Ja, wir glauben.

Hovedform II:

Som sagt tilbydes dåbsritualet i hele tre hovedformer. Den anden hovedform betoner dåbens karakter af familiebegivenhed. Lad mig pege på nogle enkelte karakteristiske detaljer. Som indledning er det foreslået, at præsten siger følgende:

Liebe Taufgemeinde, liebe Familie N.! Heute wird Ihr Kind [N.] in dieser Kirche getauft. Damit wird es/sie/er Gottes Liebe anvertraut und in die Gemeinschaft der ganzen Christenheit aufgenommen.

Ein kleines Kind in Händen zu halten, ist Grund genug, Gott dankbar zu sein. Wir dürfen das Wunder der Schöpfung neu spüren. Dieses Kind ist schon jetzt eine eigene, unverwechselbare Person. Auch wenn es noch ganz auf seine Eltern angewiesen ist, hat es Gaben und Begabungen, von denen wir noch gar nichts wissen. Gott geht mit ihm seinen Weg. Daß wir dieses Kind und sein ganzes Leben Gott anvertrauen können, dafür sind wir dankbar.

Denne indledning lægger op til at betone dåben som betroelse af barnet til Skaberens omsorg, nok så meget som overgivelse af barnet til Kristi herredømme. Karakteristisk nok fortsætter ritualet med at sætte Mark 10,13-16 i spidsen som den første evangelietekst. Senere kommer Matt 28,18-20, medens der ikke bliver plads til Joh 3,16.

Velsignelsen af familien er i dette ritual blevet et integreret led, hvor det er frivilligt i ritualet efter første hovedform. Slægtskabet med Svenska Kyrkans ritual for doggudstjänst fornemmes tydeligt, og hvad der for det svenske ri-

tuals vedkommende kan siges om faren for sentimentalitet, har også nogen gyldighed for dette ritual.

Hovedform II indeholder dog en interessant nyskabelse med et led kaldet »Betrachtung zum Taufwasser«. Dette led skal tjene til en teologisk udlægning af dåbsvandet, og der er foreslået tre forskellige tekster, som alle omtaler Noah og syndfloden og mere eller mindre tydeligt bygger på den gamle syndflodsbøn i Luthers dåbsritual af 1526. To af teksterne omtaler ligesom Luthers ritual også Jesu egen dåb i Jordan. Jeg skal i øvrigt ikke komme nærmere ind på de enkelte tekster, men blot konstatere, at rituallet åbenbart afspejler et behov for en tolkning af dåbsvandet.

Hovedform III:

Hovedform III er til brug for dåb indlagt i højmissen, idet teksterne dog vælges under hensyntagen til dåben. I formessen er foreslået følgende episteltekster: Rom 6,3-11, Titus 3,4-7, 1. Pet 1,3-9. Som evangelietekster til prædikenen er foreslået: Matt 3,13-17 eller Matt 18,18,1-5+10. Som optakt til dåben læses Matt 28,18-20 og Joh 3,16, men *ikke* Mark 10,13-16. Så vigtigt er børneevangeliet altså ikke!

Voksendåb:

Til sidst et par bemærkninger om voksendåbsritualet, som efter grundformen er beregnet til dåb i en selvstændig dåbsgudstjeneste.

Som prædiketekst er anført en lang række tekstforslag fra både det gamle og det ny testamente. Som optakt til dåben læses Matt 28,18-20 og Joh 3,16. Der gøres ikke brug af Mark 10,13-16.

Trosbekendelsen siges af hele menigheden, men forinden kan præsten tilspørge summarisk om troens tre led. Efter den fælles bekendelse siger præsten: »Du hast dich mit der ganzen Gemeinde zu dem Dreinigen Gott be-

kannt. Nun frage ich dich: Willst du getauft werden?« På det bekræftende svar foretages dåbshandlingen.

Der er ikke plads til yderligere omtale af voksendåbsritualet udover den ganske væsentlige detalje, at nadverfejring indgår i ritualet som en integreret del.

KAPITEL 11

ET NYT DÅBSRITUAL

Et nyt dåbsritual skal være centreret om Kristus og hans gerning fremfor at være centreret om mennesket og dets tro. Det skal være på samme tid præcist og rummeligt, så alle fløje i folkekirken bør kunne tage det til sig. Opgaven at formulere et sådant ritual er slet ikke umulig.

Som nævnt i bogens forord kan kirkens dåbsritual betragtes som ritualer over alle ritualer, fordi dåben er kirkens indgangsdør. Ofte er en dåbshandling anledning til menneskers første møde med kirkens ritualer. Måske endda det eneste møde. Derfor er det af den største betydning, at kirkens dåbsritual fremtræder klart og overbevisende.

Dåbsritualet er kirkens ansigt udadtil. Dåbsritualet signalerer, hvad kirken vil og hvad kirken tror. Der står meget på spil for kirken, og derfor skylder den, der efterlyser et nyt ritual, at gå frem med varsomhed. Det er ikke rimeligt, at man farer frem med hård kritik af det eksisterende ritual, medmindre man samtidig prøver at give et bud på, hvordan et bedre ritual kunne se ud.

Jeg ønsker derfor at præsentere læserne for mit bud på, hvordan et dåbsritual i den danske folkekirke kunne se ud. Forslaget er markant ændret i forhold til det forslag, som jeg første gang offentliggjorde i september 1995 i Kristeligt Dagblad. Først og fremmest har jeg opgivet tanken om et enhedsritual til at dække både barnedåb og voksendåb. Tanken er ellers sympatisk nok, for så vidt som dåben grundlæggende er den samme, om det er en voksen eller et barn, der bliver døbt. Men vanskelighederne kommer, når ritualer skal tage skyldigt hensyn til, at den rituelle situation er forskellig ved voksendåb og barnedåb. Ligeså nærliggende det er at læse børneevangeliet ved en barnedåb, ligeså problematisk er det at læse samme tekst ved en voksendåb. 1992 ritualer viser, hvor galt det kan gå. Børneevangeliet kan ganske enkelt ikke bruges i et enhedsritual, og jeg havde da også skåret det væk i mit første forslag.

Et ritual kan imidlertid bliver for kortfattet. På baggrund af indhøstet kritik og fornyet beskæftigelse med dåbsritualer fra lutherske nabokirker er jeg nået frem til et nyt forslag, som er fyldigere og nu opererer med særskilt ritualtekst for barnedåb og voksendåb. Men først nogle overordnede overvejelser om indhold og form, jeg har gjort mig i forbindelse med udarbejdelsen af ritualforslaget.

Indholdsmæssigt er mit udgangspunkt, at dåbsritualet skal være *centreret om Kristus* og hans gerning fremfor at være centreret om mennesket og dets tro. Ritualet skal ikke legitimere dåben isoleret som velsignelsehandling, men vise hen til den frelse, som Jesus Kristus har beredt, og som han nu indbyder mennesker til at få del i. Jesu egen dåb skal udtrykkeligt nævnes, således at den kristne dåb kan blive sat ind i et frelseshistorisk perspektiv. Den kristne dåb skal beskrives som delagtighed i den pagt, som Jesus Kristus har bragt i stand. Ordet »pagt« skal derfor forekomme i ritualet. Det er et værdifuldt ord, som samtidig har god hævd i vor kirkelige tradition, især i salmetraditionen.

Ritualets tydning af dåben skal være *økumenisk i indre folkekirkelig forstand*. Hermed mener jeg, at dåbsritualet skal levere en sådan tydning af dåben, som har hjemstavnsret i folkekirken, og som alle fløje i kirken bør kunne bifalde. Ritualet skal være rummeligt, således at det f.eks. kan bruges med glæde *både* af den, som hylder forestillingen om spædbarnets tro på Gud, og af den, der er ude af stand til at hylde denne forestilling. Og på samme måde med forestillingen om arvesynd. Ritualet skal forkynde nåden i Jesus Kristus *både* for den, der mener, at et nyfødt barn kan lastes for synd, og for den, der ikke er i stand til at mene det.

Hvad ritualets udformning angår, må kravet være størst mulig enkelthed og klarhed. Der skal koncentration til. Ritualet skal sige netop det, der er nødvendigt, hverken mere eller mindre. Der skal derfor økonomiseres med ordene. Uldne formuleringer skal være bandlyst, fordi upræcise formuleringer svækker et rituals troværdighed.

Endvidere er det et formelt synspunkt, at et nyt ritual bør genbruge, hvad genbruges kan af det nuværende ritual. Både af respekt for traditionen og for

at sikre ritualhandlingens genkendelighed bedst muligt. Det er min påstand, at menigheden straks vil kunne tilegne sig mit ritualforslag. Den vil genkende gangen i ritualhandlingen og umiddelbart næppe registrere, hvor stor forskellen er. Men det er i gentagelsen, at ritualets slidstyrke skal vise sig. Præsten skal nok opdage forskellen, både når han står i kirken ved døbefonten, og når han sidder med dåbsfolkene til samtalen om dåben. Jeg tror også, at menigheden i det lange løb vil hente fornyet opbyggelse af at overvære dåbshandlingerne i kirken, hvis de foregik efter det foreslåede ritual.

FORSLAG TIL NYT DÅBSRITUAL

Barnedåb

DÅBSSALME

LOVPRISNING OG BØN:

Præsten:

Lovet være Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader,
som i sin store barmhjertighed har genfødt os til et levende håb
ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde.

Lad os alle bede!

Vi takker dig, himmelske Fader,
for den frelse, som du har beredt os
ved din enbårne Søn, Jesus Kristus.
Dengang han kom til Johannes Døber
og modtog vanddåben til syndernes forladelse,
lod du Helligånden komme over ham.
Du gav ham fuldmagt til at indbyde mennesker til dit rige.
Han gik i døden for at udfri os af syndens og dødens magt.
Du oprejste ham af graven
og stadfæstede for evigt din nådepagt ved ham.

Nu beder vi for dette barn (disse børn),
som vi bærer frem for dit åsyn:
Indskriv dets navn (deres navne) i din nådepagt.
Indlem dette barn (disse børn) i din troende menighed,
og giv det (dem) barnekår hos dig
fra nu og til evig tid. Amen.

TEKSTLÆSNING:

Præsten eller en fra dåbsfølget:

Således taler vor Herre Jesus Kristus: »Mig er givet al magt i himlen og på jorden. Gå derfor hen og gør alle folkeslagene til mine disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet jer. Og se, jeg er med jer alle dage indtil verdens ende.« (Matt 28,18-20).

Præsten eller en fra dåbsfølget:

Og om børnene siger han: »Lad de små børn komme til mig, det må I ikke hindre dem i, for Guds rige er deres. Sandelig siger jeg jer: Den, der ikke tager imod Guds rige ligesom et lille barn, kommer slet ikke ind i det.« Og han tog dem i favn og velsignede dem. (Mark 10,14b-16)

FORSAGELSEN OG TROEN:

Præsten: *Lad os sammen bekende vor kristne tro.*

Menigheden fremsiger den apostolske trosbekendelse (med forsagelsen).

KORSTEGNELSE OG DÅBSHANDLING:

Det første dåbsbarn bæres frem.

Præsten: *Hvad er barnets navn?*

Den, som bærer barnet, siger fornavnet (fornavnene).

Præsten: *Vil I, at N. skal døbes i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn? - Ja.*

Præsten siger til barnet:

Modtag det hellige korsets tegn for dit ansigt og for dit bryst til et vidnesbyrd om, at du skal tilhøre den korsfæstede og opstandne Herre Jesus Kristus.

Præsten øser tre gange vand på hovedet og siger:

N. Jeg døber dig i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn.

(Med håndspålæggelse)

Den almægtige Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader,

som nu har genfødt dig ved vand og Helligånden
og udfriet dig af syndens og dødens magt,
han styrke dig med sin nåde til det evige liv!
Fred være med dig.

FADERVOR:

Når den sidste dåbshandling har fundet sted, siger præsten:

Lad os bede sammen.

Menigheden:

Fadervor, du som er i himlene ... etc.

DÅBENS FORPLIGTELSE:

Præsten:

I, som er forældre og faddere, skal være vidner på, at dette barn (disse børn) er døbt i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og I skal vide, hvad I skylder det barn, hvis forældre og faddere I er. I skal følge barnet i jeres bønner og gøre jeres bedste til, at det kan blive oplært i den kristne børnelærdom i hjem, skole og kirke, for at det må blive i Kristus, ligesom det nu ved dåben er indpodet i ham.

SALME:

Herefter fortsætter gudstjenesten. Ved dåb i særskilt gudstjeneste fortsættes med følgende:

DÅBSKOLLEKT:

Præsten: *Lad os alle bede!*

Herre, vor Gud, himmelske Fader!
Vi takker dig,
fordi du har oprettet dåbens pagt
ved din Søn Jesus Kristus,
og fordi du har antaget os som dine børn
i den hellige dåb.
Vi beder dig, himmelske Fader,
send din Hellige Ånd til os,
så vi må vokse i troen,
styrkes i et helligt liv,
og blive i vor dåbs nåde,

indtil vi ser dig i dit rige.
Det beder vi om i Jesu navn.

Menigheden: Amen.

VELSIGNELSE:

Præsten lyser den aronitiske velsignelse

SALME

Voksendåb

DÅBSSALME

LOVPRISNING OG BØN:

Præsten:

Lovet være Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader,
som i sin store barmhjertighed har genfødt os til et levende håb
ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde.

Lad os alle bede!

Vi takker dig, himmelske Fader,
for den frelse, som du har beredt os
ved din enbårne Søn, Jesus Kristus.
Dengang han kom til Johannes Døber
og modtog vanddåben til syndernes forladelse,
lod du Helligånden komme over ham.
Du gav ham fuldmagt til at indbyde mennesker til dit rige.
Han gik i døden for at udfri os af syndens og dødens magt.
Du oprejste ham af graven
og stadfæstede for evigt din nådepagt ved ham.

Nu beder vi for ham (hende),
som kommer til den hellige dåb:
Indskriv hans (hendes) navn i din nådepagt.
Indlem ham (hende) i din troende menighed,
og giv ham (hende) barnekår hos dig
fra nu og til evig tid. Amen.

TEKSTLÆSNING:

Præsten eller en fra dåbsfølget:

Således taler vor Herre Jesus Kristus: »Mig er givet al magt i himlen og på jorden. Gå derfor hen og gør alle folkeslagene til mine disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet jer. Og se, jeg er med jer alle dage indtil verdens ende.« (Matt 28,18-20).

Præsten eller en fra dåbsfølget:

Efter at Peter havde talt til folket på pinsedag, spurgte de ham og de andre apostle: »Hvad skal vi gøre, brødre?« Peter svarede: »Omvend jer og lad jer alle døbe i Jesu Kristi navn til jeres synders forladelse, så skal I få Helligånden som gave. For løftet gælder jer og jeres børn og alle dem i det fjerne, som Herren vor Gud vil kalde på.« Og med mange andre ord vidnede Peter og formanede dem og sagde: »Lad jer frelse fra denne forkvælede slægt!«. De, som tog imod hans ord, blev døbt. (Ap.G. 2,37-41a)

TILSPØRGSEL OM FORSAGELSEN OG TROEN:

Præsten:

N: Forsager du djævelen og alle hans gerninger og alt hans væsen? - Ja!

Tror du på Gud Fader, den Almægtige, himlens og jordens skaber? - Ja!

Tror du på Jesus Kristus, hans enbårne Søn, vor Herre, som er undfanget ved Helligånden, født af jomfru Maria, pint under Pontius Pilatus, korsfæstet, død og begravet, nedfaret til dødsriget, på tredie dag opstanden fra de døde, opfaret til himmels, siddende ved Gud Faders, den Almægtiges, højre hånd, hvorfra han skal komme at dømme levende og døde? - Ja!

Tror du på Helligånden, den hellige, almindelige kirke, de helliges samfund, syndernes forladelse, kødets opstandelse og det evige liv? - Ja!

KORSTEGNELSE OG DÅBSHANDLING:

Præsten:

N. Vil du døbes i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn? - Ja.

Modtag det hellige korsets tegn for dit ansigt og for dit bryst til et vidnesbyrd om, at du skal tilhøre den korsfæstede og opstandne Herre Jesus Kristus.

Præsten øser tre gange vand på hovedet og siger:

N. Jeg døber dig i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn.

(Med håndspåleggelse)

Den almægtige Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader,
som nu har genfødt dig ved vand og Helligånden
og udfriet dig af syndens og dødens magt,
han styrke dig med sin nåde til det evige liv.
Fred være med dig.

FADERVOR:

Præsten:

Lad os bede sammen.

Menigheden:

Fadervor, du som er i himlene ... etc.

DÅBENS FORPLIGTELSE:

Præsten:

I, som er faddere til N. skal være vidner på, at han (hun) er døbt i Faderens og Sønnens og Helligåndens navn, og I skal vide, hvad jeres kald er. I skal følge ham (hende) i jeres bønner og gøre jeres bedste til, at N. vedholdende må søge Guds ord sammen med den kristne menighed, for at han (hun) må blive i Kristus, ligesom han (hun) nu ved dåben er indpodet i ham.

Herefter fortsætter gudstjenesten. Der bør altid være nadverfejring ved voksendåb, også hvor dåben finder sted i særskilt gudstjeneste.

Kommentar til ritualforslagene:

De to ritualtekster har grundlæggende samme opbygning og kan derfor med fordel kommenteres under ét, dog således at de indbyrdes forskelle påpeges, efterhånden som de optræder.

1. Det nuværende ritual indleder dåbshandlingen med spørgsmålet, hvorvidt barnet/den voksne allerede er døbt. Dette spørgsmål må imidlertid formodes at være afklaret i den forudgående dåbssamtale. I liturgisk sammenhæng er spørgsmålet overflødigt, og jeg har derfor udeladt det.

2. Skriftordet fra 1. Pet 1,3 er bevaret. Skriftordet er værdifuldt, fordi det peger på den omfattende genfødsel, der er bragt i stand ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde. Hermed er den genfødsel, der er knyttet til den enkelte dåbshandling, sat i et frelseshistorisk perspektiv.

Også for en anden betragtning er skriftordets placering i dåbsritualet værdifuld, idet samme skriftord som bekendt indgår i ritualet for jordpåkastelse. Skriftordet kommer på den måde til at spille en dobbelt opbyggelig rolle som både »indgangsportal« og »udgangsportal« for kristenlivet.

3. Den indledende takkebøn for dåben, som benyttes både i 1912 ritualet og 1992 ritualet, er erstattet af en takkebøn for frelsen ved Jesus Kristus. Det frelseshistoriske forløb i bønnen begynder med Jesu dåb, fordi Jesu dåb er begyndelsen på og åbenbarelsen af, at han har fuldmagt til at indbyde mennesker til Guds rige. Det frelseshistoriske forløb slutter med Jesu opstandelse af de døde, som er den endegyldige stadfæstelse af Guds nådepagt ved Jesus Kristus. Det vigtige begreb »pagt« er nu omsider kommet med i ritualet.

4. Takkebønnen går over i en forbøn, som er markant opstrammet i forhold til 1912/1992 ritualet. Tidligere hed det: »Tag i nåde mod dette barn (disse børn, ham eller hende)...« Nu hedder det: »*Indskriv dets navn (deres navne, hans eller hendes navn) i din nådepagt...*«. På den måde understreges den definitive karakter af dåbens nåde.

5. Den såkaldte dåbsbefaling Matt 28,18-20 er medtaget, skønt den ikke har nogen indlysende nødvendig funktion i dåbsritualet. Teksten kan nemlig ikke bære at være et egentligt »dåbens indstiftelsesord«. Liturgikommisionen havde i sin betænkning fra 1983 foreslået at flytte dåbsbefalingen til fadder-tiltalen på grund af formaningsaspektet i teksten: »...idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet jer.« Jeg mener, Matt 28,18-20 kan blive stående på sin traditionelle plads som et opbyggeligt vidnesbyrd om, at man fra den ældste menigheds dage har døbt mennesker i den treenige Guds navn.

6. Indtil dette sted følges teksterne til barnedåb og voksendåb ad. Ved barnedåb følger nu børneevangeliet på grund af de opbyggelige identifikationsmuligheder, denne tekst tilbyder. Den bringes i samme beskæring som i 1912 ritualet og med samme indledning. Den afsluttende overgangssætning: »Så vil vi da hjælpe dette barn (disse børn) til hans velsignelse...« er strøget. Der er ingen grund til ligefrem at dyrke velsignelsesaspektet. Det klarer sig nok endda.

7. Til voksendåb har jeg valgt en anden tekst af hensyn til behovet for andre identifikationsmuligheder. Mit valg er inspireret af Den norske Kirke, der i sit voksendåbsritual netop benytter den anførte tekst fra Apostlenes Gerninger.

8. Herefter kommer forsagelsen og den apostolske trosbekendelse, ved barnedåb i den fælles bekendelses form, ved voksendåb derimod i tilspørgslens form. I princippet kunne den fælles bekendelses form også være valgt for voksendåbens vedkommende, således som tilfældet er i det norske ritual. Jeg har imidlertid valgt at fastholde tilspørgslens form for at understrege voksendåbens karakter af personlig bekendelseshandling til forskel fra barnedåben, som man ikke kan påstå har samme karakter af personlig bekendelseshandling – medmindre man da som Martin Luther vil operere med forestillingen om det troende spædbarn.

Jeg mener imidlertid, at forestillingen om spædbarnetro tager sig dyrt betalt, og at det i hvert fald ikke kan være dåbsritualets opgave at insistere på en sådan forestilling. Jeg gør her opmærksom på, at vore lutherske nabokirker synes at klare sig udmærket uden personlig tilspørgsel ved barnedåb.

9. Efter trosbekendelsen, men inden korstegnelsen spørger præsten, om dåbshandlingen skal udføres. Det er logisk at placere spørgsmålet på dette sted og ikke efter korstegnelsen som i 1912/1992 ritualet. Isoleret fra dåben i den treenige Guds navn har korstegnelsen nemlig ingen mening. Korstegnelsen er reminiscensen af en exorcisme og hører lige så naturligt sammen med dåben i den treenige Guds navn, som forsagelsen af djævelen hører sammen med bekendelsen til den treenige Gud.

10. Døbeformlen er uændret. Jeg foreslår dog, at man ligesom i Norge nøjes med at nævne fornavnet (fornavnene) og ikke det fulde navn.

11. I den efterfølgende dåbsvelsignelse er der en markant forskel i forhold til 1912/1992 ritualet. Vendingen: »og skænket dig syndernes forladelse« er udskiftet med: »og udfriet dig af syndens og dødens magt«. Begrundelsen er, at det første udtryk er alt for svagt. »Syndernes forladelse« tilhører gentagelsens kategori, men dåben meddeler en overgang til ny status for Gud, som er både enestående og endegyldig.

12. Dåbsvelsignelsen til og med den afsluttende fredlysning foretages under håndspålæggelse. Fadervor er flyttet til senere. Derved er det ikke muligt at opretholde den opbyggelige – men for en teologisk betragtning måske problematiske – håndspålæggelse under fadervor. Til gengæld kommer den egentlige dåbsvelsignelse nu rigtig til sin ret.

13. Ordene i det nuværende ritual: »Han bevare din udgang og indgang fra nu og til evig tid« har jeg udeladt, fordi de næppe kommer til at fungere som andet end højtidelig staffage.

14. Fadervor bedes af hele menigheden, når den sidste dåbshandling har fundet sted. Fadervor har dermed karakter af menighedens forbøn for de døbte.

15. Afsnittet kaldet »dåbens forpligtelse« svarer til det afsnit, der traditionelt kaldes »faddertiltale«. Som noget nyt ved barnedåb er fadderne nu sidestillet med forældrene i forpligtelsen på dåbsbarnets oplæring i den kristne børnelærdom.

Der brydes altså med den danske tradition for at definere fadderrollen ud fra forældrenes for tidlige død. Reelt har fadderinstitutionen i kraft af denne tradition længe været tømt for forpligtende indhold, hvilket da også klart fremgår af 1992 ritualets tekstforslag – yderligere tydeliggjort af den omstændighed, at faddertilalens ordlyd er givet fri, idet de anførte tekster kun er vejledende for indholdet.

Mit ræsonnement har været, at skal fadderinstitutionen reddes, må fadderne tildeles en rolle, som ikke forudsætter forældrenes for tidlige død. Jeg har her hentet inspiration i Den norske Kirkes dåbsritual, der både ved barnedåb og ved voksendåb har et afsnit kaldet »dåpens forpliktelse«, som beskriver det ansvar, fadderne har for den døbte. For barnedåbens vedkommende vil det sige et ansvar, som fadderne deler med forældrene.

Jeg forestiller mig, at faddertilalens ordlyd skal være *obligatorisk*. Ikke fordi jeg vil underkende præsternes kreative evner i retning af at sige opbyggelige ting til fadderne, men fordi det er magtpåliggende for mig, at folkekirken som institution tager fadderinstitutionen alvorligt.

16. Dåbskollektforslaget er taget fra min artikel den 21. juli 1995 i Præsteforeningens Blad med titlen: »Slutningskollekterne er ikke gode nok«.

KAPITEL 12

KONFIRMATIONEN SNYLTTER PÅ DÅBEN

Folkekirken bruger mange kræfter på den såkaldte konfirmationsforberedelse. Men konfirmationen selv savner et troværdigt indhold. Det seneste ritual er nærmest en katastrofe. Dels gør det konfirmationen til rituel dåbsbekræftelse, skønt dåben ikke har nogen rituel bekræftelse nødvendig. Og dels tjener ritualet til at legitimere religiøs navlebeskuelse, fordi det lukker sig om den enkelte konfirmands private gudsforshold. Der må radikal nytænkning til, hvis konfirmationen skal have nogen mening som folkekirkeligt ritual.

Næppe andre områder af folkekirkens offentlige virksomhed er præget af begrebsmæssigt kaos som konfirmationen. Det er galt allerede med selve ordet »konfirmation«. Ordet er latin og betyder »bekræftelse«. Men hvem bekræfter hvad? Den almindeligste opfattelse blandt folk turde være den, at det er konfirmanden, der bekræfter sin dåbspagt. Det er i hvert fald en opfattelse, man kan støde på i de lejlighedssange, der digtes med henblik på festen i forsamlingshuset. Det er konfirmanden, der siger ja til noget. Konfirmanden er »det handlende subjekt« i konfirmationen – for nu at bruge et firkantet udtryk hentet fra kirkeretten (nærmere bestemt fra den verserende dåbssag i præsteretten).

Den almindeligste opfattelse blandt præster turde derimod være den, at det er Gud, som er det handlende subjekt i konfirmationen. Det er Gud, der bekræfter sin dåbspagt med konfirmanden. Den opfattelse kan støtte sig på et sprogligt argument. Det er en passivform af verbet, der bruges, når det hedder »at blive konfirmeret«. Konfirmanderne konfirmerer ikke, men de bliver konfirmeret.

Dertil kommer, at konfirmationsritualet udlægger konfirmationen således, at Gud er det handlende subjekt. Kernen i ritualet er den såkaldte konfirmationsvelsignelse, hvormed præsten under håndspålæggelse konfirmerer hver enkelt. Som allerede tidligere nævnt forekommer der i det senest autorisere-

de konfirmationsritual af 1991 hele tre valgfrie varianter af denne konfirmationsvelsignelse:

A) Den treenige Gud, som har antaget dig til sit barn i den hellige dåb og gjort dig til arving til det evige liv, han opholde dig i din dåbs nåde indtil din sidste stund, han give dig bestandighed i din tro, din sjæl til salighed!

B) Den almægtige Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader, som i dåben har genfødt dig ved vand og Helligånden og skænket dig syndernes forladelse, han styrke dig med sin nåde til det evige liv!

C) Den almægtige Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader, som i dåben har gjort dig til sit barn, han styrke dig i din tro og give dig håb, han velsigne dig og bevare dig i sin kærlighed!

Denne konfirmationsvelsignelse – som udover fælles fremsigelse af trosbekendelse og fadervor er det eneste obligatoriske led i konfirmationsritualet – signalerer med al tydelighed, at Gud er det handlende subjekt, og konfirmanderne det passive objekt. Man kan selvfølgelig pege på, at der er et moment af aktiv bekendelse fra konfirmandernes side, når de siger med på trosbekendelsens og fadervors ordlyd. Man kan endog være så ydmyg, at man finder et moment af aktiv bekendelse i, at konfirmanderne overhovedet deltager i den kirkelige handling. Men hvis vi lader konfirmationsvelsignelsen være tyngdepunktet i konfirmationsritualet, må vi sige, at konfirmandernes rolle er begrænset til passivt at tage imod den velsignelse, som præsten under håndspålæggelse meddeler hver enkelt. De netop bliver konfirmeret, som det så præcist hedder.

Der er altså et svælg mellem på den ene side kirkens forståelse af konfirmationen som Guds bekræftelse og på den anden side den folkelige forståelse af konfirmationen som konfirmandernes bekræftelse. Den sidstnævnte er stort set hjemløs i ritualet, dog således at ritualet levner mulighed for – hvis ellers præsten ønsker det – at konfirmanderne kan få lov at svare personligt oppe ved alteret. Ritualet indeholder et afsnit kaldet »Tilspørgsel og svar«. Dette afsnit rummer endda to alternativer:

1) Med navns nævnelse spørger præsten hver enkelt konfirmand, og denne svarer ja til hvert spørgsmål: »N.N. Forsager du Djævelen og alle hans ger-

ninger og alt hans væsen? – Ja! Tror du på Gud Fader, den Almægtige, og på Jesus Kristus, hans enbårne Søn, og på Helligånden? – Ja!«

2) Eller præsten spørger med navns nævnelse hver enkelt konfirmand: »N.N. Vil du konfirmeres i den kristne tro? – Ja!«

Men denne tilspørgsel er som sagt ikke et obligatorisk led i ritualet. Den kan udelades, således at præsten går direkte fra den fælles trosbekendelse over til den personlige konfirmationsvelsignelse af hver enkelt konfirmand. Men ved at være et frivilligt led har tilspørgslen mistet sin rituelle tyngde. Den betyder i virkeligheden ingenting, siden den kan undværes. Hvis den betød noget, var der ingen grund til at gøre den frivillig. Man fristes til at sige, at den frivillige tilspørgsel er kommet med i ritualet som en mentalhygiejnisk foranstaltning, der skal få konfirmanderne til at føle, at de foretager sig noget af betydning.

Den første variant af tilspørgslen refererer til forsagelsen af Djævelen og troen på den treenige Gud. Men umiddelbart forinden har præst og konfirmander i fællesskab netop bekendt troen med den apostolske trosbekendelses fulde ordlyd. Man må derfor undre sig og spørge, om konfirmandernes bekendelse mon ikke står til troende, når de fremsiger den i kor, men først når de tilspørges personligt? Sagen er, at man i ét og samme ritual ikke både kan have fælles bekendelse af den kristne tro og individuel bekendelse. Man må have enten det ene eller det andet.

Den anden variant forsøger sig i det mindste med et spørgsmål, der ikke er foregrebet i den fælles trosbekendelse. Konfirmanden tilspørges med denne sætning: »Vil du konfirmeres i den kristne tro?« – Bortset fra, at ordlyden af denne tilspørgsel virker forskruet, er det et spørgsmål, hvordan ordene opfattes. Det er muligt, at konfirmanden kun hører de tre første ord, og i så fald er sætningen ikke andet end et tomt, retorisk spørgsmål. For selvfølgelig vil konfirmanden konfirmeres.

Men det er også muligt, at det er lykkedes for præsten at få konfirmanden – eller for den sags skyld menigheden – til at høre sætningen i sin helhed. Hans bestræbelser i så henseende må dog forudsætte, at han selv er overbe-

vist om, at der sker noget med den unges tro, i og med at den bliver konfirmeret. Men så er han godt på vej til at gøre konfirmationen til en sakramental handling. »At blive konfirmeret i den kristne tro« bliver noget, der sker her og nu ved alteret. En hellig handling, nærmest et sakramente.

I forhold til dåben betyder denne sakramentalisering af konfirmationen, at konfirmationen bliver »anden halvleg«, hvor dåben var første. Ordlyden: »Vil du konfirmeres i den kristne tro?« er næppe heller tilfældig. Den er sandsynligvis valgt for at give associationer til dåbstilspørgslens ord: »Vil du døbes på denne tro?« I hvert fald vil sådanne associationer let kunne indfinde sig.

Med denne tilspørgsel er der imidlertid lagt op til den opfattelse, at dåben har begrænset rækkevidde. Dåben var god nok i sin tid, da barnet som spædblev velsignet af Vorherre, men siden har troen så at sige »tabt omdrejninger«. Troen har brug for at »komme op i omdrejninger igen«, og det kan netop ske, hvis den unge lader sig konfirmere i troen. Selv unge, der bliver døbt få uger før konfirmationen, har brug for blive konfirmeret i den kristne tro.

Som sagt er konfirmationstilspørgslen frivillig for præsten. For så vidt er den uden tyngde. Man kunne måske tage forholdsvis let på denne forestilling om, at konfirmation betyder trosbekræftelse eller endog dåbsbekræftelse, hvis den kun var knyttet til den frivillige tilspørgsel. Men forestillingen er allerede fuldt udfoldet i ritualets kerne, den obligatoriske konfirmationsvelsignelse. Alle tre varianter af denne henviser til dåben og udtaler med forskelligt ordvalg og i velsignelsens form den bøn, at Gud vil lade sin nåde omslutte den unge resten af livet med henblik på engang at gå ind til den evige salighed.

Den midterste af de tre varianter, variant B, udmærker sig ved at ligne dåbsvelsignelsen til forveksling. Man behøver blot at udskifte ordene: »som i dåben har genfødt dig« med ordene: »som nu har genfødt dig«, så har vi de samme ord, der lyder ved enhver barnedåb. På den måde bliver konfirmationsvelsignelsen en rituel gentagelse af dåbsvelsignelsen. Men derved afsvækkes den definitive karakter af dåbsvelsignelsen. Dens fordring på at være en velsignelse, der rækker til det evige liv, dementeres af det forhold, at

dens ordlyd genbruges i konfirmationsvelsignelsen. Indirekte forkynder konfirmationsvelsignelsen, at dåbsvelsignelsen er en velsignelse, der kun rækker til konfirmationsdagen.

Det er ikke for meget sagt, at konfirmationen snylter på dåben. Af mangel på selvstændigt indhold henter konfirmationen sit indhold fra dåben. Naturligvis ikke sådan at forstå, at konfirmationen er en gentagelse af dåben. Der er jo ikke tale om gendåb. Men sådan at forstå, at *konfirmationen er blevet det rituelle udtryk for, at dåbens nåde trænger til et løft.*

Det er imidlertid en håbløs opgave at finde et teologisk forsvar for, at dåbens nåde har brug for et løft. Endnu mere håbløst er det at finde et teologisk forsvar for, at de unge skal bekræftes i deres dåbspagt netop i 13 års alderen. Men dermed har jeg ikke sagt, at der er noget galt i, at kirken lægger hus til en rituel handling, der sigter på en bestemt aldersgruppe. Kirken kan for den sags skyld lægge hus til alle de ritualhandlinger, det skal være, blot ritualhandlingerne har et troværdigt indhold.

Nu er konfirmationen en fest med stærk folkelig forankring. Den er vel først og fremmest en familiefest. Men så længe folk ønsker at lade denne fest begynde i kirken, er det i orden, at kirken lægger hus til en ritualhandling. Kirken har på den måde en chance for at gøre evangeliet folkeligt gældende, forudsat at kirken forstår at give ritualhandlingen et vedkommende indhold. Med hensyn til konfirmationen vil det sige, at kirken skal tilbyde et ritual, som giver en *troværdig tolkning af den konkrete situation*, som faktisk er den, at de unge er til stede i kirken i samlet flok og følge.

En årgang af menighedens unge er mødt festklædt op i menighedens midte. De er mødt op samlet som et hold. At hver konfirmand så i øvrigt også er »hin enkelte« over for Vorherre, kan gerne være, men over for menigheden er de et hold. Derfor bør rituallet levere en tolkning af, at konfirmanderne er samlet til stede i menighedens midte netop som hold.

I andre sammenlignelige situationer, f.eks. ved en skoles dimmisionsfest ved skoleårets afslutning, forstår man nok at markere de unges kompetence og dertil hørende ansvar. Jamen, hvorfor undlader kirken så at markere de un-

ges kirkelige kompetence og dertil hørende ansvar, når nu lejligheden byder sig?

Jeg synes, kirken burde erkende, at konfirmationen faktisk er en slags dimissionsfest, for så vidt som den markerer afslutningen på et undervisningsforløb. Præsten kan med god samvittighed takke af for det afsluttede undervisningsforløb med konfirmanderne og markere den kompetence, de nu i princippet er i besiddelse af. Men hvem afleverer præsten konfirmanderne til? Han afleverer dem til menigheden. Set fra menighedens synsvinkel er konfirmationen en *myndighedsrite*. Konfirmationsgudstjenesten er menighedens fejring af, at de unge nu i princippet er blevet myndige medlemmer af menigheden.

Jeg skal senere vise, at det er muligt at udforme et konfirmationsritual, der tager alvorligt, at konfirmationen finder sted i menighedens midte. Men jeg har endnu noget at sige til det nuværende konfirmationsritual udover det problematiske i, at det gør konfirmationen til dåbsbekræftelse.

Jeg vil også pege på, at ritualet lukker sig om den enkelte konfirmand og hans eller hendes private gudsforhold. Det sker ved, at ritualet er båret af bekymring for de unges frelse: Kirken sender noget i retning af dette signal til de unge: »Din tro er svag, du trænger til at blive styrket eller konfirmeret i den kristne tro. Din evige salighed er uvis – den hænger nærmest i en tynd tråd – men det kan alligevel hjælpe, hvis vi beder Gud holde dig oppe i din dåbs nåde indtil din sidste stund.«

Man kan spørge, hvad der berettiger kirken til at bekymre sig specielt for de 13-åriges evige salighed, så kirken laver ritual på denne bekymring og just på basis af denne bekymring gør fordring på at meddele en velsignelse, der rækker til konfirmandens personlige, evige salighed. Men karakteristisk nok og svarende til denne bekymring er der ingen vinduer i ritualet ud til den menighed, som konfirmanderne er en del af. Der er ikke engang vinduer ud til Guds Rige. Guds Rige er nærmest privatiseret bort i ritualet. Konfirmanderne er blevet gjort helt igennem til »hin enkelte« over for Gud.

Det er derfor ikke så overraskende, at ritualet overhovedet ingen krav stiller til konfirmanderne. De skal blot indtage rollen som passive modtagere af

kirkens uforbindtlige velsignelsestilbud. Enhver forestilling om, at der kunne være åndelig myndighed forbundet med at være et voksent medlem af menigheden, er fraværende i ritualet. Man kan derfor ikke sige, konfirmationsritualet yder nogen beskyttelse mod religiøs navlebeskuelse, tværtimod.

Menigheden bliver på sin side bekræftet i den sorgløse opfattelse, at den har sit på det tørre i forhold til konfirmanderne. Ritualet inddrager jo ikke menigheden på anden måde end som tilskuere til konfirmationen. Den omstændighed, at en ny årgang unge »rykker op i de voksnes rækker«, kunne ellers være en påmindelse til menigheden om, at den har et generationsskifte, som skal klares, og at dens overlevelse på længere sigt står og falder med, om konfirmationen kommer til at tjene menighedens generationsskifte. Men ritualet interesserer sig ikke for menigheden og langt mindre for menighedens generationsskifte.

Hvis konfirmationen skal have nogen mening som folkekirkeligt ritual, må der en radikal nytænkning til. Jeg har allerede kraftigt antydnet, i hvilken retning denne nytænkning skal bevæge sig. To tvangstanker er det nødvendigt at gøre op med: 1) at konfirmationen har med dåbsbekræftelse at gøre, og 2) at konfirmationen drejer sig om konfirmanderne og deres private gudsforhold. Her er så mit bud på et radikalt anderledes ritual:

FORSLAG TIL NYT RITUAL FOR KONFIRMATION

Konfirmationen finder sted ved en højmesse. Trosbekendelsen lyder på dens normale plads (evt. i forbindelse med dåb). I forlængelse af prædikenen taler præsten til konfirmandernes bedste. Når salmen efter prædikenen er sunget, begynder konfirmationshandlingen. Den består af følgende led:

1. Bøn
2. Fire læsninger
3. Formaning til trofasthed
4. Tilspørgsel og velsignelse
5. Nadver

BØN: (= Anna Sophie Seidelins kollekt II til Trinitatis søndag)

Præsten: Lad os alle bede!

Vor kære Gud,
du alle menneskers skaber og Fader,
vor Herre Jesus Kristus,
du alle menneskers broder og frelser,
du gode Helligånd, vort liv og vort lys,
vi takker dig,
fordi du har åbnet himlen for os
og gjort jorden til dit hjem.
Vi takker dig,
fordi du udsender dine disciple
over hele verden,
gennem alle tider,
med dit glædelige budskab.
Vi takker dig,
fordi det også er nået til os.

Nu beder vi dig, du, som er trofast:
bevar os i tro,
så vi giver videre til vore børn,
hvad vi har modtaget fra dig,
Fader, Søn og Helligånd,
én sand Gud fra evighed til evighed.

Menigheden: *Amen*

FIRE LÆSNINGER:

Præsten:

Lad os nu høre den hellige skrifts vidnesbyrd om Guds rige.

Fire lægmænd – så vidt muligt konfirmander af tidligere årgange – træder frem, to på den ene side og to på den anden side af alteret.

Første læser:

*Således står der skrevet i 1. Mosebog (1. Mos. 12,1-4a): Herren sagde til Abram:
»Forlad dit land og din slægt og din fars hus, og drag til det land, jeg vil vise dig.
Jeg vil gøre dig til et stort folk og velsigne dig. Jeg vil gøre dit navn stort, og du skal
være en velsignelse. Jeg vil velsigne dem, der velsigner dig, og den, der forbander*

dig, vil jeg forbande. I dig skal alle jordens slægter velsignes.» Så drog Abram af sted, sådan som Herren havde befalet ham.

Anden læser:

Således skriver evangelisten Matthæus (Matt. 6,19-24): Saml jer ikke skatte på jorden, hvor møl og rust fortærer, og hvor tyve bryder ind og stjæler. Men saml jer skatte i himlen, hvor hverken møl eller rust fortærer, og hvor tyve ikke bryder ind og stjæler. For hvor din skat er, dér vil også dit hjerte være.

Øjet er legemets lys. Er dit øje klart, er hele dit legeme lyst; men er dit øje mat, er hele dit legeme mørkt. Hvis nu lyset i dig er mørke – hvilket mørke!

Ingen kan tjene to herrer. Han vil enten hade den ene og elske den anden eller holde sig til den ene og ringeagte den anden. I kan ikke tjene både Gud og mammon.

Tredie læser:

Således skriver evangelisten Johannes (Joh. 15,1-5): Jeg er det sande vintræ, og min fader er vingårdsmanden. Hver gren på mig, som ikke bærer frugt, den fjerner han, og hver gren, som bærer frugt, den renser han, for at den skal bære mere frugt. I er allerede rene på grund af det ord, jeg har talt til jer. Bliv i mig, og jeg bliver i jer. Ligesom en gren ikke kan bære frugt af sig selv, men kun når den bliver på vintræet, sådan kan I det heller ikke, hvis I ikke bliver i mig. Jeg er vintræet, I er grenene. Den, der bliver i mig, og jeg i ham, han bærer megen frugt; for skilt fra mig kan I slet intet gøre.

Fjerde læser:

Således står der skrevet i 1. Petersbrev (1 Pet 2,9-10): Men I er en udvalgt slægt, et kongeligt præsteskab, et helligt folk, et ejendomsfolk, for at I skal forkynde hans guddomsagt, han som kaldte jer ud af mørket til sit underfulde lys, I, som før ikke var et folk, men nu er Guds folk, I, som ikke fandt barmhjertighed, men nu har fundet barmhjertighed.

FORMANING TIL TROFASTHED:

Præsten:

I har nu hørt den hellige skrifs vidnesbyrd om Guds rige. I har hørt, at Gud kalder mennesker til tro, at Gud danner sig et helligt folk, og at Gud sender sit folk for at vidne om Guds Rige.

Nu lægger jeg jer på sinde, at I holder fast ved håbet om Guds Riges komme, trofast deltager i bønner og lovsangen med den stedlige menighed, vedholdende kommer til den hellige nadver, og med glæde påtager jer tjeneste for Guds Riges skyld. Gud styrke jer med sin nåde! Amen.

TILSPØRGSEL OG VELSIGNELSE:

Præsten:

Så tilspørger jeg hver enkelt af jer: N.N. Vil du vedgå arv og gæld til den kristne menighed? – Ja!

Vil du sammen med den ære Guds navn af hele dit hjerte, i ord og i gerning? – Ja!

Så giv Gud dit hjerte og mig din hånd! (Konfirmanden giver præsten håndtryk og knæler derefter)

Den korsfæstede og opstandne Mester, vor Herre Jesus Kristus, som kalder dig til tro og til tjeneste, han velsigne dig og bevare dig. [Her indflettes et personligt skriftord]. Fred være med dig. Amen.

NADVER

Når alle er konfirmeret, holdes der nadver efter menighedens normale nadverliturgi. Gudstjenesten afsluttes på normal vis.

Afsluttende bemærkninger:

Ovenstående ritualforslag bygger på den opfattelse, at kirken ikke skal bekymre sig om konfirmandernes evige salighed, men derimod bekymre sig om, at konfirmanderne vil kendes ved den kristne menighed. Ritualet afæsker konfirmanderne en grundlæggende agtelse for den menighed, de tilhører. Det sker i form af en personlig tilspørgsel, som er obligatorisk, og som har to led. Det første led går på, om konfirmanderne vil »vedgå arv og gæld til den kristne menighed«, d.v.s. kendes ved kirken som deres åndelige hjem med dens stærke og svage sider.

Dernæst afkræves de et troskabsløfte om sammen med menigheden at ville ære Guds navn af hele hjertet, i ord og i gerning. Hermed bliver det krystalklart for konfirmanderne, at det ikke er for deres egen skyld, de konfirmeres, men for menighedens skyld og i videre perspektiv for Guds Riges skyld, fordi menigheden henter sin identitet og livskraft fra det Guds Rige, som menigheden orienterer sig imod i sin gudstjeneste og i sin måde at være menighed på.

Konfirmationen bliver på den måde et myndighedsritual. Konfirmanderne får gennem troskabsløftet status som myndige medlemmer af den stedlige menighed. Konfirmationsvelsignelsen får dermed en ny referensramme: den refererer til konfirmandernes *aktuelle* discipelforhold til Kristus, og ikke til at de i sin tid blev døbt.

Idéen med fire læsninger er hentet fra præstevielsesritualet, hvad der selvfølgelig langt fra er nogen tilfældighed. Tilstedeværelsen af fire tidligere konfirmander som læsere legemliggør det almindelige præstedømme og anskueliggør samtidig menighedens kontinuitet.

Nadver hører nu med som en integreret del af ritualet. Det skulle ikke være nødvendigt at argumentere for, at nadveren hører med til konfirmationen. Det gør den med samme selvfølgelighed, som den hører med ved en præstevielse.

Såvidt ritualforslaget. Naturligvis ville indførelsen af et ritual som foreslået lægge op til overvejelser om konfirmationsforberedelsens form og indhold. Antydningssvis vil jeg sige, at ritualforslaget lægger op til en forberedelse, som er mere knyttet til kirkerummet end til konfirmandstuen. Men den diskussion må komme i næste omgang. I første omgang har jeg med ritualforslaget forsøgt at give et bud på, hvad der kunne være indholdet i folkekirken konfirmationshandling – hvis ellers kirken ville noget med konfirmationen.

KAPITEL 13

EN FOLKELIG RITUALREFORM

Initiativet til nye ritualer bør komme fra kirkens græsrodder, for folkekirkens menighed er bedst tjent med at være medansvarlig for de ritualer, der bruges i kirken. Der er brug for en dåbskommission, som kan arbejde med et folkeligt mandat i ryggen.

I forordet gav jeg udtryk for den opfattelse, at folkekirkens menighed næppe skal vente på, at initiativet til en ny besindelse på dåbsritualet udgår fra biskopperne. Hertil vil jeg gøre den tilføjelse, at folkekirkens menighed måske heller ikke ville være tjent med, om initiativet udgik fra bispekollegiet. I hvert fald ville menigheden ikke være tjent med, om biskopperne selv satte sig på arbejdet med at udforme de nye ritualer.

Jeg har selvfølgelig ingen grund til at betvivle biskoppernes ønske om at skaffe folkekirken de bedste liturgiske tekster og har heller ingen grund til at betvivle, at der iblandt biskopperne er personer med forudsætninger for at affatte liturgiske tekster. Men jeg kan dog ikke se, at den liturgiske indsigt, som biskopperne måtte skaffe sig igennem deres bispegering, på forhånd skulle have større vægt end den liturgiske indsigt, som andre kan skaffe sig igennem deres arbejde med kirkens liturgi.

Kirkens liturgi er bedst tjent med, at initiativet til dens fornyelse udgår fra kirkens græsrodder. Og til kirkens græsrodder regner jeg altså den menighed, i hvis midte ritualerne forvaltes, og de præster, der forvalter ritualerne i menighedens midte. Også de enkelte biskopper, så langt som de jo stadig er præster og jævnlige fungerer i præsterollen. Bispemødet hører derimod ikke med til kirkens græsrodder, så lidt som folketingets kirkeudvalg eller kirkeministeren gør det. Hvad der kvalificerer kirkens græsrodder, er den nære og vedvarende kontakt med den liturgiske udfordring, som består i, at sognets folk kommer til deres sognekirke og vil have deres barn døbt eller have deres dreng eller pige konfirmeret. De folk må formodes at have en forvent-

ning om at forstå meningen med det, der foretages i ritualet. Det samme må selvfølgelig den præst, der forvalter ritualet, og den menighed, i hvis midte ritualet forvaltes.

Men hvad er det nu, jeg forestiller mig med dette initiativ fra græsrodderne? Jeg forestiller mig, at en gruppe behjertede folk – lægfolk som præster og for den sags skyld gerne en biskop eller to – sætter sig sammen og beslutter sig for at gøre de indledende øvelser, der skal sætte gang i processen frem mod en revision af folkekirkens ritualbog. Det vil sige, at denne gruppe beslutter sig for at gøre det, som i de fleste andre kirker ville være en opgave for kirkens ledelse, men som ikke er det i folkekirken, fordi folkekirkens ledelse savner et direkte og veldefineret mandat fra kirkefolket til at være ledelse.

Denne behjertede – man kan gerne tilføje »selvbestaltede« – arbejdsgruppe er i sin gode ret til at indkalde til en åben konference om folkekirkens dåbsritual. Enhver har jo lov til at indkalde til konference om hvad som helst og altså også en konference om folkekirkens dåbsritual. Men konferencen skal være *åben*, fordi det er vigtigt, at alle, der har noget på hjerte, skal kunne deltage.

Det springende punkt er nu, om denne selvbestaltede arbejdsgruppe kan overbevise den kirkelige offentlighed om, at dens forehavende har en kirkehistorisk nødvendighed for sig. Det afhænger ikke kun af arbejdsgruppens dygtighed, det afhænger også af, om tiden er moden. D.v.s. om den erkendelse er slået igennem i den kirkelige offentlighed, at folkekirkens dåbssyn trænger til et hovedeftersyn.

Et tegn på, at tiden måske er moden til en konference om folkekirkens dåbssyn, er den læresag om dåben, der for tiden verserer i den såkaldte præsteret. Sagen er rejst af kirkeministeriet mod sognepræsten i Snedsted i Thy på foranledning af klager fra medlemmer af hans menighed og på begæring af hans biskop. Klagen går kort fortalt på, at sognepræsten offentligt og vedholdende har tilkendegivet et dåbssyn, der angiveligt strider mod folkekirkens læregrundlag. Præsten har godt nok døbt alle de børn, han er blevet bedt om at døbe. Ved døbefonten har han foretaget det, han skulle foretage.

Her har der ikke været noget at komme efter. Men det er hans syn på dåben, således som han har givet det til kende fra prædikestolen, der har givet anledning til læresagen.

For sognepræsten er det hans forbliven i embedet, der står på spil. Foreløbig har byretten i Thisted fundet, at præstens dåbssyn er så meget i strid med folkekirkens læregrundlag, at manden må afskediges fra embedet. Sagen er imidlertid anket til landsretten, og i skrivende stund afventes sagens videre forløb.

Uanset hvilket udfald sagen får for den indklagede præst, må selve den omstændighed, at en sådan sag kan opstå, vække til eftertanke. I hvert fald to tanker melder sig. Den første tanke er, at det virkelig må være småt med folkekirkens tiltro til, at dens dåbsritual er i stand til at gøre gennemsigtigt for præst og menighed, hvad dåben betyder, siden folkekirken skal have en domstol til at udlægge dåbens betydning. Dåbsritualet gør åbenbart ikke fyldest.

Den anden tanke, der melder sig, er, at læresagen er lidt af et tveægget sværd. I første omgang er læresagen selvfølgelig et hug mod den præst, der er indklaget for at lære i modstrid med folkekirkens lære. Men i næste omgang vender læresagen sin skarpe klinge mod folkekirken, fordi den bliver en sag om, hvad folkekirken i grunden lærer. At det forholder sig sådan, er logisk nok. En undersøgelse af indklagedes læreopfattelse må nødvendigvis modsvares af en undersøgelse af, hvad folkekirken lærer om det samme emne – ellers kan præsteretten jo ikke tale stilling til, om indklagedes læreopfattelse er forenelig med folkekirkens eller ej.

I den aktuelle dåbssag har præsteretten brugt rigtig mange kræfter på at finde ud af, hvad folkekirkens dåbssyn er. Derfor er domsudskriften fra retten i Thisted da også et teologisk interessant dokument. Formentlig vil der på tilsvarende vis komme et teologisk interessant dokument ud af det, når den gejstlige læresag kommer for landsretten. Det turde dog være forudsigeligt, at heller ikke landsrettens udredninger om folkekirkens dåbssyn vil kunne få status som en endegyldig afklaring. En endegyldig afklaring er slet ikke mulig, så lidt som det teologiske arbejde med at formulere kirkens troslære nogensinde kan nå til en endegyldig afklaring.

Men mindre kan også gøre det. Enhver afklaring vil have foreløbighedspræg og har i al sin foreløbighed en nødvendige rolle at spille for kirkens orden udadtil og indadtil. For folkekirkens orden kunne konklusionen på dåbssagen dog meget vel blive gå hen og blive den, at folkekirken var bedre tjent med selv at søge sit dåbssyn afklaret fremfor at lade en domstol gøre arbejdet. Uanset det konkrete retlige udfald kan dåbssagen måske blive en afgørende tilskyndelse til, at man fra kirkeligt hold – det være sig autoritativt eller ej – omsider tager folkekirkens dåbssyn op til dybtgående overvejelse. Dåbssagen kan med andre ord få den positive virkning at gøde jordbunden for en kirkelig konference om dåben.

Hvis vi nu forestiller os, at den tidligere omtalte selvbestaltede arbejdsgruppe tager initiativ til at indbyde til en dåbskonference, og hvis vi dernæst forestiller os, at indbydelsen vinder genklang, og at det lykkes denne dåbskonference at påvise med overbevisende argumentation og dokumentation, at tiden er inde til en revision af i hvert fald folkekirkens dåbsritual og konfirmationsritual, så må næste skridt være, at konferencen udarbejder en henvendelse til kirkemisteren om at lade nedsætte en dåbskommission. Det vil være naturligt, at en sådan henvendelse indeholder et forslag til kommissorium foruden nogle synspunkter om kommissionens sammensætning.

Men hvordan skal kommissionen så arbejde? Ja, det afhænger jo af dens kommissorium og så naturligvis af kommissionen selv. Men skal jeg driste mig til selv at sige noget om kommissionens arbejdsform, så må jeg pege på tre ting, som jeg kunne håbe på, at man har lært af erfaringerne med liturgi-kommissionens arbejde og den skæbne, der overgik det med den seneste ritualbog og alterbog.

Kravet om grundighed

Det første er, at kommissionen skal gøre sit arbejde med ritualerne så grundigt, at biskopperne ikke fristes til at etablere sig selv som en slags overkommission, der hugger en hæl og klipper en tå i formuleringerne for der-

med at komme til ende med arbejdet d.v.s. få de liturgiske tekster klar til kirkeministeren med henblik på kongelig autorisation.

En fornuftig procedure kunne være, at biskoppernes rolle begrænses til at afgive høringssvar til kommissionens tekster, således at kommissionen nok kan tage højde for biskoppernes kritik, men selv beholder det fulde ansvar for den endelige tekst, der fremsendes til kongelig autorisation. På den måde er der håb om – hvis ellers kommissionen har sin folkekirkelige bredde i orden – at kirkefolket vil kunne tilegne sig ritualen som sit eget ritual og ikke som et ritual, der er forordnet fra oven og er et produkt af biskoppernes ugrundelige visdom.

Afprøvning af ritualtekster

Det næste er spørgsmålet om afprøvning af ritualtekster. Ritualtekster skal nødvendigvis opfylde kravet om slidstyrke. De skal kunne holde til gentagelse i årevis. Derfor kommer spørgsmålet om en afprøvningfase ind i billedet. Under liturkommissionens arbejder i 1980'erne fik præster og menigheder tilbudt at afprøve liturgikommissionens forskellige ritualforslag, heriblandt kommissionens to forslag til barnedåb.

Det var en generel betingelse for at afprøve kommissionens forslag, at man fulgte de enkelte forslag fuldt ud. Man måtte ikke plukke elementer fra forskellige forslag eller autoriserede ritualer og derved komponere sit eget forslag. Princippet for afprøvningen var altså »take it or leave it«.

Til betingelserne hørte også en pligt til at rapportere om de indvundne erfaringer med den forsøgsvis anvendelse af de pågældende ritualforslag. Man kan selvfølgelig sige, at netop denne rapportering var en begrundelse for princippet om at følge de enkelte forslag fuldt ud, fordi en systematisk bearbejdning af rapporterne ville blive nærmest umuliggjort, hvis rapporterne refererede til en uoverskuelig mængde forsøgsvarianter.

Den forsøgsvis afprøvning af ritualtekster var imidlertid problematisk af flere grunde. Først er der det forhold, at de ritualer, som er knyttet til engangsbegivenheder i et menneskes liv, ikke indbyder til eksperimenteren i

samme grad som de ritualer, der er knyttet til liturgisk gentagelse. Gudstjenesten kan bedre bære eksperimenter end et menneskes dåbspagt.

Dernæst er det et spørgsmål, om »take it or leave it« princippet er særlig klogt. I hvert fald tjener princippet til at frakoble den kreativitet, der måtte være til stede blandt præster og menigheder. Man afskærer sig fra at få afprøvet noget, der måske var bedre end de udsendte tekstforslag. Man opnår formentlig også med den formynderiske fremgangsmåde at få mange til at gå i baglås og afstå fra overhovedet at være med til at afprøve noget.

Endvidere er der spørgsmålet om evalueringen af de indkomne erfaringer med prøveritualerne. Statistik er som bekendt i visse henseender djævelens opfindelse. Der består en nærliggende fare for, at man slutter fra noget kvantitativt til noget kvalitativt. Der er f.eks. tale om en fejlslutning, når den omstændighed, at kun få har ønsket at afprøve liturgikommissionens dåbsritualer, bliver et argument for, at det hidtidige dåbsritual stort set er godt nok.

Endeligt kan man spørge, om ikke der er andre måder at afprøve ritualer end at afprøve dem i menighederne. Spørgsmålet er nemlig, hvad man egentlig mener med at »afprøve«. Hvis det er sprogets rytme, metaforernes billedkraft og den rituelle handlings iscenesættelse, der skal afprøves, så kunne man med fordel gøre det i en lukket kreds. Man kunne f.eks. lade deltagerne på et kursus afholde en stribe simulerede barnedåbshandlinger efter det foreslåede ritual og så bagefter lade deltagerne evaluere forsøget.

Det teologiske indhold af et ritual skal derimod ikke gøres til genstand for afprøvning, men til genstand for gennemtænkning. Det teologiske indhold skal i hovedsagen være i orden, inden ritualet afprøves. Men igen her må der skelnes mellem ritualer til engangsbegivenheder og ritualer til liturgisk gentagelse. Til et dåbsritual må der stilles strenge krav om den teologiske kvalitet. Til en gudstjenesteordning behøver man ikke at stille samme strenge teologiske krav, fordi gudstjenesten mere bæres af det indhold, der fyldes i den af salmer, bønner, tekster, prædiken o.s.v. end af gudstjenestens nøgne form. Konklusionen er, at afprøvning af ritualer er en problematisk affære. Den skal i hvert fald gennemtænkes nøje.

Det økumeniske sideblik

Det tredje, jeg vil sige til erfaringerne med liturgikommissionens arbejde, er, at liturgikommissionen har arbejdet for ensidigt liturgihistorisk. Betænkningen »Dåb og brudevielse« indeholder en fremragende gennemgang af dåbsritualets historie fra oldtiden over reformationen frem til nutiden. Men der mangler et sideblik til, hvordan man døber i andre kirker. Først og fremmest i andre lutherske kirker, men vel egentlig også i andre kirker, som folkekirken har økumeniske relationer til.

Vist er det vigtigt at kende vores eget dåbsrituals historie for at forstå, hvorfor det er, som det er, og for at være opmærksomme på det arvegods, som er værd at bevare. Historisk indsigt er nødvendig for at værne om den liturgiske kontinuitet. Men uden en økumenisk synsvinkel er der fare for, at den liturgiske kontinuitet dyrkes for dens egen skyld. Eller simpelthen på grund af inertiens lov. Et eksempel: den personlige tilspørgsel til barnet har vi her i landet bevaret fra Luthers tid indtil i dag, skønt man har forladt den i nabokirkerne. Et andet eksempel: Det indledende spørgsmål: »Er barnet hjemmedøbt?« er bevaret i 1992 ritualet, skønt dette led savner enhver fornuftig begrundelse og da heller ikke forekommer i nabokirkernes dåbsritualer.

Det økumeniske sideblik er nødvendigt for at kaste nyt lys over det, vi foretager os i folkekirkens liturgi. Noget af det vi gør, er måske ikke så genialt eller selvfølgeligt, som vi går rundt og tror. Andet rummer måske mere værdifuldt i sig, end vi selv rigtig er klar over. Derfor er det en god ting at se på, hvordan de gør i de andre kirker.